

УКРАЇНСЬКІ ІНТЕЛЕКТУАЛИ
ПРО «ПАТРІОТІВ», ЯКІ ВЕДУТЬ
ВОРОГА ДО ВЛАДИ **СТОР. 14**

ЧОМУ В 2010 РОЦІ ЦІНИ
НА НЕРУХОМІСТЬ МОЖУТЬ
ОБВАЛИТИСЯ НА 40% **СТОР. 30**

СПЕЦПРОЕКТ ТИЖНЯ.
СТАНОВЛЕННЯ
ПОСТКОЛОНІАЛЬНИХ ДЕРЖАВ **СТОР. 38**

Тиждець

український www.tyzhden.ua

№ 4 (117), 29 СІЧНЯ – 4 ЛЮТОГО 2010 р.

САШКО
ПОЛОЖИНСЬКИЙ
ПРО БІЗНЕС
БЕЗ ШОУ
Стор. 56

За що?
Я ж був
ПРОТИ ВСІХ

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

Акція

з 01 січня по 31 березня 2010 р.

АВТО ТВОЄЇ МРІЇ VW та Audi
+ фінансування
= паливна картка

«Порше Лізинг Україна»
та «Порше Мобіліті»

на пальне
у мережі АЗС Shell

*Мається на увазі придбання паливної картки за 10 коп.

Кожному клієнту пропонується індивідуальна фінансова програма.
Детальні умови запитуйте в офіційних дилерів VW та Audi.

www.porscheleasing.com.ua

PORSCHE
LEASING

PORSCHE
MOBILITY

Фото тижня
Бій за «Україну»

6

Операція «Наступник». Дубль 2.
Про відтермінований сценарій ізоляції України від решти цивілізованого світу

8

Володимир Панченко про тих, хто відчиняє двері для «кочубівщини»

14

Ігор Лосєв про малоросійство деяких українських інтелектуалів

16

Мирослав Попович про інтелегентські тили чинного президента, які дезорієнтують суспільство у «виборі без вибору»

17

Юрій Терещенко: чи знову «самі себе звоюємо»?

18

Юрій Макаров про необхідність читати Липинського

20

В'ячеслав Липинський Хам і Яфет

22

ВПРИТУЛ

Тріщини в Регіонах
Попри повний контроль Партії регіонів над своїми вотчинами, конфлікти місцевих князьків здатні відібрати частину голосів у Януковича

24

Криза в головах Вітчизняна психіатрія: як викидають державні гроші на вітер

28

Виборчо-маніакальний синдром
Як соціальне й політичне напруження впливає на здоров'я нації та її окремих індивідів

31

Нецікава пропозиція
Звичка до надприбутків будівельних та девелоперських компаній паралізувала ринок нерухомості

32

Мама в наймах
В Україні з'явилася перше СОС-містечко, в якому вільнонаймані мами доглядають дітей-сиріт

36

Спецпроект «Становлення постколоніальних держав»
Історія перша: Хорватія

38

Ніл Гілевич про так звану державну двомовність у Білорусі

44

Торуючи незалежність
Про ідеолога ОУН Лева Ребета розповідає його син Андрій, провідний журналіст «Радіо Свобода»

46

Інша ОУН
Висока ідейність ОУН спиралася на ретельно розроблені політичні та економічні програми

50

Життя після Крут
Як склалася доля учасників крутянського бою

52

НАВИГАТОР

Євген Свєрстук: Моя позиція у Фінській війні

55

Проти течії
Сашко Положинський про бізнес без шоу, неформат і засилля кон'юнктурно-корпоративних проєктів

56

Відгуки/анонси Вистави, фільми, виставки, книжки, записи

60

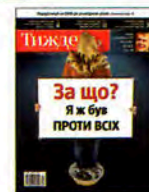
Сяйво снігів
Мандрівка на далекі північні Соловецькі острови – це нелегка подорож у часі

62

Кілька слів від журналістів
ТИЖНЯ

66

Обкладинка

Фото: Олександр Чекменьов

ПЕРЕДПЛАТІТЬ ТА ОТРИМУЙТЕ ЩОП'ЯТНИЦІ
передплатний індекс – 99319

Alina

Ця стаття – чистої води агітація, навіть якщо і безкоштовна. Голосувати проти всіх не означає

не любити Україну. Таким чином можна стверджувати, що ні Янукович, ні Тимошенко не є моїм вибором. Я жодному з них не хочу довірити державу. І точно не хочу, щоб хтось із них сказав, що я його підтримала своїм голосом. Тож моє проти всіх – це свідоме. І мій вибір також вартий поваги. Проти цих двох – це значить, що я хочу іншого вибору. І так проголосують, до речі без тиску і свідомо, близько 10%.

Анастасія

Люди, Вы как маленькие дети, которые, закрывая глаза, думают, что их невидно. Не голосуя, Вы именно такие беспомощные детки! Сделайте выбор – и не опускайте после этого стыдливо глаза! Хотите донецких братков на улицах? Бог Вам судья.

unkind

УТ был когда-то незаангажированным журналом, и я был его подписчиком в 2008–2009-м, но после хвалебных статей в адрес тимошенко не подписался. Для меня тимошенко – это убийца лозинский, украинофоб матковский, сионист фельдман, который в каждом украинце видит фашиста, кожемякин, котрый украл дело могилевича, рейдер портнов, графоман яворивский, латифундист губский и т.д. Можно также напомнить этничному грузину Кипиани о голосовании в ВР по российско-грузинскому конфликту в 2008-м. Да, кста-ти, я не фанат януковича.

Оля

Люди, схаменіться. Не будьте йолопами. Вибору насправді немає – або Яник, або Юля. Ваше небажання голосувати за Юльку ставить хрест на Вашому ж майбутньому і майбутньому Ваших дітей. У мене вона не викликає багато

Найбільш дискусійні матеріали № 3 (116), 22–28 січня 2010 року

Голосуй розумом

Журналіст Вахтанг Кіпіані про те, чим потрібно мотивуватися під час вибору президента

Гаїтянський синдром

Юрій Макаров про відповідальність кожного громадянина за майбутнє країни

Фантазії на краю прірви

Порівняння перспектив двох кандидатів у президенти щодо реформатування проекту «Україна»

Чия держава?

Доцент НаУКМА Ігор Лосев про те, кому насправді належить держава Україна

позитивних емоцій, але порівняно з Яником вона просто янгол небесний. Невже Ви всі не розумієте, що прихід Яника до влади означає повернення України до складу Росії і ліквідацію українців як нації. Вибір надзвичайно простий: або апокаліпсис, або неідеальна ситуація. Головне – зберегти зараз нашу державу, а далі прийде нова генерація політиків, і все якось буде.

ще живий

Йде мова про доцільність голосування «Проти всіх» у другому турі президентських виборів України. якщо проти обох кандидатів проголосував би якийсь відсоток виборців і обидва кандидати знімалися у такому разі з перегонів за крісло гаранта Конституції, я проголосував би «Проти всіх» ще в першому турі. але в ситуації, що склалася, це більше нагадує казку. тому, щоб з краю прірви не зірватися вниз, доведеться голосувати за Тимошенко.

n ka

22 січня, коли Ю. Тимошенко «галасувала» перед оплаченим львівським люмпом коло Богу духа винного Шевченка, через дорогу, в книгарні «Є», відбувалася презентація найновішого роману О. Забужко. І саме там, попри транспортний колапс, спричинений візитом ЮВТ, зібрався цвіт ДУМАЮЧОГО Львова. Ось такий збіг обставин...

«Не підтримую жодного» – це теж вибір, хоча й програваний. Але принаймні чесний.

аделантадо

Розум мені не дозволяє голосувати за одну, а серце – за другого.

львів'янка

Щиро сподіваюся, що факт написання Вами даної статті пов'язаний лише з особистими переконаннями, а не з прямим впливом Тимошенко. А це для мене особисто абсолютно б знищило залишки надії у мінімальну чесність і незаангажованість української преси. Справжня журналістика не може опускатися до простої, та ще й досить слабо аргументованої агітації, реклами

під виглядом аналітичних статей. Другий тур клоунади в Україні – це вибори без вибору (хоча для нас це й не вперше). І тут, як на мене, аргумент може бути лише один: голосувати потрібно справді розумом, себто таким чином, щоб через п'ять років у нас усіх і далі була хоч якась можливість обирати, і, можливо, тоді з'явиться така-сяка альтернатива. В іншому випадку її навіть не передбачається.

mobilych

Взагалі, пане Юрію, щодо Гаїті в мене особисті сентименти. Для мене це одна з найцікавіших

країн Карибського басейну, таємнича та глибока, і мені завжди кортіло туди потрапити. Проте імідж «найбільшого гівна західної півкулі» та небезпека викрадення не дуже цьому сприяли. І мені завжди здавалося, як так сталося, що світ кинув напризволяще крихітні півострови, не зважаючи на їхній доробок до сучасної культури? Тим більше зараз здається лицемірним те, як про Гаїті згадали, коли там знищено половину історичної спадщини і половина населення не має навіть картонки над головою. Чому не було зроблено ніякої гуманітарної інтервенції для порятунку людей ДО того, як вони загинули? Як на мене, тут західний світ проявив лицемірство. Людей без паспорта першого світу цінують тільки як статистику.

pry4ilok

Дивилася мимохідь репортаж на євроньюз і звернула увагу на одну промовисту деталь, яка свідчить: дещо журналісти показують, просто треба робити висновки. Репортер каже: «Гаїтяни поступово повертаються до своєї звичної роботи...». А оператор дає картинку: здорові й невиснажені чоловіки ріжуться в доміно й карти... Абсолютно згодна з вами.

Тільки днями думала: якої межі повинна сягати гуманітарна допомога? А вже й Богу під силу забезпечити нас усім, а він дав десяток правил, та тільки його й бачили. Бо не для щастя в його специфічному розумінні живе людина, а для розвитку. Щастя похідне. Так само як «з'їсти» похідне від «виростити». Щастя як швидкість і вітерець: чим швидше їдеш, тим більше кайфу. ...А патерналізм і споживацтво земляків теж уже трохи лякають: я думала, що то колоніальна спадщина, а воно, здається, в хроніку перейшло.

Таша

Оригінальна ідея. Кожен місяць платити по 160 гривень тільки за прибирання прибудинкової території... і прибирати її самостійно на суботнику... А в цей час мерія відправить двірників у відпустку, щоб не платити їм за «сніг», і розповідатиме байки про студентів, які з доброго дива й абсолютно задарма вийдуть рубати торося. Десь є поле чудес, а в нас – суцільна ковзанка чудес.

Olga, Washington

Та нічого б не сталося, якби мешканці будинків поприбрали хоча б у суботу – переважно будинки заселяють не такі вже й немічні люди. Щодо «двірників у відпустках», то сніг падає щодня і робота двірника безкінечна. Не завидуйте, де справді сумлінні двірники – це робота не з легких. А кияни, попрацювавши «за так», може, прийшли б по розум до голови та заходились би будити непритомну чернівецьківську команду та

й самого «боса». А нарікати – то пусте, ніхто за вас, дорогі кияни, нічого не зробить – ЗБУДІТЬСЯ врешті-решт!

Андрій Бондик

Хочется отметить, что правильное устройство общества – это не когда каждый борется с чиновниками за свои права, а когда каждый выполняет свою работу. Вот в Днепропетровске я знаю три организации, позиционирующие себя как «общественные». И они шумят сколько угодно, собирая компромат друг на друга, а вот кто и должен профессионально призывать мэра к ответу или самим организовать граждан на субботник, лопаты подвезти, хотя бы лопы и песок. Ну нет у загруженного по уши работой учителя ни времени, ни сил убирать снег или судиться с чиновниками. А если он найдет это время, то в ущерб основному занятию – и кому от этого будет лучше?

Оксана, Запоріжжя

Ще Тарас Шевченко та Пантелеймон Куліш не могли дійти згоди в погляді на запорозьке козацтво. І сьогодні, під час цих президентських переговорів, я згадую Кулішеву «Чорну раду». Пригадайте й ви: за гетьманську булаву змагаються популіст І. Брюховецький,

Матеріали № 3 (116), 22–28 січня 2010 року, які найбільше сподобалися читачам www.ut.net.ua станом на 27 січня

Чия держава?

Автор: Ігор Лосєв
(–2, +86)*

Голосуй розумом

Автор: Вахтанг Кіпіані
(–38, +96)

Гайтінський синдром

Автор: Юрій Макаров
(–14, +49)

Фантазії на краю прірви

Автор: Самійло Ворс
(–18, +40)

Януковичам дарують країну

Автор: Павло Мірошніченко
(–11, +28)

* «←»
не сподобалося
«→»
сподобалося

котрий грав на емоційне вдоволення напівп'яної братії, і освічений Я. Сомко. Чим завершилося дійство, пригадуєте? Був обраний заподливий і хитрий Іванець. Розум, освіта й поміркованість висміяні й вигнані. Сьогодні ситуація дуже схожа... Дай Боже розуму нашій країні, аби не прийшов новітній Брюховецький і Україна не стала Російською областю!

Максим

дякую автору за гарну статтю, але залишається без відповіді запитання «що ж робити?» мені здається, що актуальним скоро буде не політичні гасла «Свободи», а регулярні гранати у вікна державних структур, починаючи з ВР, закінчуючи кабінетом злодійкуватого голови сільради... проте потім знову буде чим голову сушити – де ж набрати чесних чиновників серед нашого люду?

Ягайло

Яке щастя, що так усе буденне в одній статті описане :) Приїду літом додому до Києва – столиці! зайду в «Євросеть» лайф поповнити, а тобі «здрасуйте». Як же я за цим скучив: за мордами п'яними, за туристами російськими в потязі Львів – Київ. І відчуваш, що ти вільна людина у вільній країні. Де за гроші – будь ласка – все! І права водійські (тільки дивне потім підняття штрафів на цьому фоні було), і всі радості життя. Я – Українець! Навчаюся за кордоном, бо тут можеш відчутися себе по-справжньому Українцем! :)

Орфографія дописувачів зберігається

Свої зауваги та коментарі до статей ви можете залишати в блозі Тижня – ut-magazine.livejournal.com та на нашому сайті www.ut.net.ua

Тиждень

№4 (117) 29.01.–4.02.2010 р
Засновник ЕСЕМ Медіа ГМБХ
Видавець ТОВ «Український Тиждень»
Головний редактор Сергій Литвиненко
Заступник головного редактора
Наталія Васютин
Оглядач Юрій Макаров
Редактори Анатолій Астаф'єв,
Жанна Безп'ячук, Вікторія Терасимчук,
Дмитро Губенко, В'ячеслав Дарпінянц,
Ігор Кручик, Андрій Лаврик,
Мар'яна Олішник, Наталія Петринська

Журналісти Богдан Буткевич, Інна Загородня,
Роман Кабачій, Валентина Кузик, Олена Чекач,
Дмитро Рафаель
Відповідальний секретар Віталій Столига
Арт-директор Андрій Ермоленко
Дизайнери Юрій Довбах, Ганна Єрмакова,
Тимофій Молодчиків
Художник Павло Ніц
Більд-редакція Олександр Чекменєв,
Валентина Бутенко
Фотограф Андрій Ломакін
Кольорокоректор Олена Шовкопляс
Літературні редактори Олександр Григор'єв,
Лариса Мінченко

Коректори Марина Петрова, Ірина Павленко
Контент-редактор сайта Таня Овчар
Генеральний директор Микола Шейко
Фінансовий директор Андрій Решетник
Директор зі збуту Олександр Грищенко
Директор з реклами Світлана Єгорова,
(097) 962-55-42, e-mail: yes69@ut.net.ua
Відділ промо та маркетингу Ганна Кашеїда
Голова редакційної ради Роман Цуприк
Видається з 2.11.2007 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ №13005-1889Р від 13.08.2007 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с №2

Адреса редакції
01030, Київ, Б. Хмельницького, 36 оф. 7
Адреса видавця 03067, Київ, Машинобудівна, 37
E-mail: office@ut.net.ua. Телефон (044) 351 1300
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК»,
Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК №1447 від 28.07.2003 р.
№ зам. 103221. Наклад 30 700
Номер підписано до друку 27.01.2010 р.
Виходить щоп'ятниці. Розповсюджується
в роздрібній торгівлі та за передплатою.
Ціна договірна. Передплатний індекс 99319

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на ліцензування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе

Матеріали, позначені літерою «Р», під убрикою «Трибуна» та на сірому тлі, публікуються на комерційній основі

Ельбрус Тадеєв
13 жовтня 2009,
Київська міська
рада

Бій за «Україну»

Якщо на виборах-2004 найактивнішим учасником найгучніших бійок за участю парламентаріїв був нардеп-регіонал Нестор Шуфрич, то на цьогорічних президентських перегонах Партия регіонів кидає на передову чемпіона світу з вільної боротьби Ельбруса Тадеєва. Цього разу він разом зі своїми соратниками Василем Горбалем та Валерієм Бондиком узяли активну участь у колотнечі з міліцією на території поліграфкомбінату «Україна» вранці 25 січня (**детальніше про конфлікт навколо «України» на стор. 9**).

Тадеєв уже давно не займається професійним спортом, але тренувань, схоже, не полишає. Хоча тепер замість спортзали обирає дещо інші місця для підтримки фізичної форми. Крім локальних сутичок у залі засідань Верховної Ради, він проводить і виїзні спаринги на території суперника. Так, приміром, 13 жовтня Тадеєв завітав до Київради, щоб підтримати депутатів від Блоку Леоніда Черновецького в бою з представниками Блоку боксера Віталія Кличка.

Фото: УНІАН

21 січня
У Києві відкрито виставку радянських спецслужб за 1917–1932 роки

22 січня
З Івано-Франківщини до Росії вивезено першу партію (312 т) ракетного палива

23 січня
Понад 2 тис. фотографів мітингували в Лондоні проти антитерористичної заборони знімати на вулицях

Операція «Наступник». Дубль 2

Президент Кучма внаслідок політичної провокації, в епіцентрі якої було вбивство журналіста, стає ізгоем у світі й потрапляє в залежність до Кремля. Хазяїн Кремля Владімір Путін, за спиною якого серія бліцкригів на внутрішньому й зовнішньому фронтах, наважується на спецоперацію «Янукович – наступник Кучми». Вона мала принести найбільший для Путіна і рятівний для Росії трофей – Україну. Саме бліцкриг, швидка й остаточна перемога, а не довге розкладання яєць у корзини численних «кочубей», які весь час вислизують із рук. Адже час не обов'язково грав на Росію.

Структура «донів» ідеально підходила для ролі передового загону, такого собі троянського коня, чогось на кшталт «українського радянського уряду» в Харкові 1918 року чи «уряду» Куусінена в Терійокі.

Створена в крайній точці території України, заснована на бригадно-ординській ментальності, ця структура стала фактично тоталітарною квазідержавою з монополією влади на своїй території. Культурна ідентичність цієї структури – радянсько-російська з глухим несприйняттям будь-яких ознак ідентичності української. Невиробленість і слабкість українських державних механізмів та природна спроможність квазідержавної системи «донів» до експансії (а не їхня сила чи чисельність) пояснюють здатність донецьких підкорити всю територію країни.

Успіх Януковича у 2004 році давав Путіну змогу ізолювати країну від решти цивілізованого світу (навіть в африканських країнах-ізгоях президенти з іміджем Януковича – рідкість), здійснити цілковиту русифікацію, зокрема через систему освіти й державних органів, вичавити думаючі прошарки населення. Через десять років будь-який референдум підтвердив би переважачу малоросійську ідентичність в Україні, ну а далі – «широка страна моя родная».

Помаранчева революція поламала цей сценарій. Не в останню чергу тому, що Росія передавила, викликавши спротив у значній частині українського населення.

На шпальтах цього числа *Тижня (стор. 14–20)* провідні українські інтелектуали говорять про речі, які від початку мали б бути очевидними для будь-кого, хто вболіває за себе та країну. Янукович і Тимошенко не одне й те саме. Янукович – це ймовірний кінець проекту «Україна». Згадаймо, який сценарій зупинила Помаранчева революція.

Тижень в історії

28 січня 1920 року
З вистави «Гріх» за В. Винниченком розпочалася діяльність Українського драмтеатру – нині Національного театру імені Івана Франка

29 січня 1918 року
Бій під станцією Крути між більшовицькою армією та 420 студентами, які захищали підступи до Києва

30 січня 1930 року
Народився Всеволод Нестайко, український дитячий письменник

24 січня

У потязі Чернівці – Київ вибухнув газовий балон. Семеро поранених

25 січня

Українські моряки страйкують на теплоході Sea Star біля берегів РФ. Вимагають зарплату

26 січня

15 годин гасили пожежу на Луганському гофротарному комбінаті. Двоє осіб загинуло, двох госпіталізовано

27 січня

Уряд схвалив уведення внутрішніх військ на поліграфкомбінат «Україна»

На жаль, сценарій виявився лише відтермінованим.

Зараз не варто говорити про те, як було втрачено шанс зняти феодальну монополію Януковичів на владу над людьми підконтрольних їм територій. Факт залишається фактом: у підконтрольних регіоналам областях більшою чи меншою мірою люди не можуть здійснити волевиявлення на виборах, бо вони не мають вибору. Справді, як можна заперечити хазяїнові, від якого в буквальному сенсі залежать твоє життя і твій шмат хліба?

Росія, зазнавши невдачі в 2004-му, зробила висновки й цього разу провела тонку й блискучу кампанію, таку потужну й таку непомітну для ока пересічного українця.

Прості розрахунки свідчили про те, що Януковича можна привести до влади набагато делікатніше, за допомогою глибокого розколу і зневіри думачої (проєвропейської та проукраїнської) частини електорату. Адже Янукович завжди матиме фору в 20–25% за рахунок фактично позбавлених вибору волевиявників у своїх феодальних вотчинах.

Цього разу головний технологічний меседж – в Україні є антиросійський політик Віктор Ющенко, й Росія не дочекається, доки він піде в небуття. Інші кандидати (акцент передусім на Тимошенко) є дружніми до Росії. Медведєв із Путіним класично поділили ролі: перший «мочить» «антиросійського» Ющенка, другий демонструє конструктивні стосунки з Тимошенко.

Сам Віктор Ющенко, на жаль, із задоволенням підігрував цій лінії, фанатично нав'язуючи суспільству протиставлення себе і Тимошенко по лінії патріот – зрадника. Понад те, ця гра на знищення триває і в ці останні вирішальні дні – показове направлення Кремлем посла до Києва саме напередодні другого туру (мовляв, для Росії тепер немає різниці, хто переможе) і визнання Ющенком Степана Бандери Героєм України є яскравим підтвердженням цього.

У ці дні активна частина суспільства поступово приходить до тями.

Туман починає розсіюватися, але занадто повільно, й усе ще не для всіх.

Чи не запізно?

Павло Мірошниченко

Метушня навколо «України»

Влада хоче додрукувати понад 1,5 млн бюлетенів, щоб сфальсифікувати результати другого туру виборів президента. Такою заявою розродилися соратники Віктора Януковича після того, як уранці 25 січня поліграфкомбінат «Україна» взяла приступом міліція. Це державне поліграфічне підприємство, підпорядковане уряду, друкує не тільки виборчі бюлетені, а й паспорти, посвідчення водія та решту бланків документів суворої звітності. 21 січня Кабмін несподівано змінив директора комбінату, що викликало бурю емоцій у штабі Януковича. Десятеро депутатів-регіоналів забарикадувалися в адмінбудівлі «України» й разом із молодиками спортивної статури відбивалися від міліції, доки на приступ не пішов «Беркут».

Метушня навколо «України» стала черговим епізодом боротьби за владу в однойменній країні. Заяви про можливий друк «лівих» бюлетенів, найімовірніше, є димовою завісюю. Хоча б тому, що сам процес виготовлення цих документів контролює комісія ЦВК, до якої входять також і представники опозиції. Рейд уряду на поліграфкомбінат

і викликана цим паніка у штабі Януковича пояснюються приземленішими речами. Ще 2007 року ключові посади в «Україні» обійняли люди, дотичні до консорціуму «ЄДАПС», який із часів першого прем'єрства Віктора Януковича є монополістичним постачальником захисних елементів для бланків суворої звітності й заробляє на цьому сотні мільйонів гривень на рік. Інтереси консорціуму підозріло наполегливо лобюють депутати-регіонали, тож раптова заміна керівництва «України» може викрити фінансові оборудки оточення Януковича.

ФОТО: УКРАЇНОРА. РНЛ, УНАН, АНДРІЙ ГОМАК

31 січня 1949 року

У Львові загинув полковник Олекса Гасин (псевдо Лицар), шеф головного штабу УПА

1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31	1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	1
2	3	4	5	6	7	8

Газета The Times надрукувала перший у світі кросворд

2 лютого 1812 року

Народився український байкар Євген Гребінка

У Відні створено Організацію українських націоналістів (ОУН)

3 лютого 1929 року

\$1,843 млрд

зібрав у прокаті «Аватар» станом на 25 січня, ставши найприбутковішим фільмом в історії кіно

Понад **22 грн**

за 0,5 л коштуватиме найдешевша горілка. Уряд підвищив мінімальні ціни на спирт

4027 осіб

постраждали від сильних морозів з початку холодів в Україні

5 ОБЛИЧ

СЕРГІЙ ТІГПКО
погодився

№ 3 за результатами першого туру президентських виборів відповів згодою на гіпотетичну пропозицію переможця другого туру очолити уряд.

ВОЛОДИМИР ЖИРИНОВСЬКИЙ
фантазує

Віце-спікер Держдуми РФ пророкує, що від результатів виборів президента України «залежать терміни початку Третьої світової війни».

ІРЕНА КИЛЬЧИЦЬКА
знову «смалить»

Заступниця Черновецького припускає, що «апелсини (на Майдані-2004), про які говорила Людмила Янукович, точно були наколотими».

ЛЕОНІД ЧЕРНОВЕЦЬКИЙ
прибирає сніг

Щоправда, прибиральники активні тільки на шляху від домівки до офісу мера, з'ясували репортери ТСН.

СУСАННА ІСМАІЛОВА
воює за хіджаб

Кримчанка через суд домагається права сфотографуватися для паспорта в традиційній мусульманській хустині.

ЦІНА ПИТАННЯ

Свободу олігархам!

У рейтингу економічної свободи Україна опустилася на десять місць. Найбільший вплив на українську економіку, за визначенням Financial Times, мають Рінат Ахметов і Віктор Пінчук

515 176 дітей на 40% більше

народилося в Україні протягом минулого року. На 1 179 більше, ніж 2008-го

за росіян та китайців витрачає українець, відвідуючи французький бутик

За останній рік Україна у рейтингу економічної свободи, який складають американський дослідний центр Heritage Foundation та газета Wall Street Journal, опустилася на десять місць і тепер посідає 162-ге місце зі 183-х. У роботі над рейтингом експерти враховували десять показників: свободу у веденні підприємницької діяльності, трудових відносинах, торгівлі, оподаткуванні, інвестуванні, фінансовій та монетарній сферах, правах на володіння нерухомістю, а також

свободу від корупції та урядові витрати. Водночас Financial Times склав перелік 50 бізнес-лідерів країн, що розвиваються. Саме вони, на думку британського видання, формували економічний ландшафт регіонів, що здійснили за останнє десятиліття разючий економічний ривок. Цілком очікувано найбільше впливових підприємців делегували до 50-ки країни групи BRIC: Бразилія, Росія, Індія та Китай. Україну в цьому списку представляють Рінат Ахметов і Віктор Пінчук.

НОВІ ПРАВИЛА

Двох турів замало

Вибори президента України не обмежаться другим туром, прогнозують експерти. В обох таборах – Юлії Тимошенко і Віктора Януковича – не впевнені у перемозі й активно готуються до оскарження результатів народного волевиявлення 7 лютого. Боротьба за контроль над судовою системою перекинулася з вищих інстанцій на територіальні. Зокрема, 27 січня група депутатів-регіоналів окупувала приміщення Київського апеляційного адміністративного суду. Водночас Блок Юлії Тимошенко і молодіжне крило Партії регіонів заявили про намір проводити «безстрокові акції» на столичному майдані Незалежності. «Ситуація буде непроста, але думаю, що до третього туру не дійде», – переконаний голова Комітету виборців України Олександр Черненко.

Пиво прирівняли до горілки

Україна втратила одну з небагатьох туристичних переваг. Як і в розвинених країнах, на продаж і вживання пива та слабоалкогольних напоїв у нас тепер діють ті самі обмеження, що й на реалізацію та розпивання оковитої. 21 січня Верховна Рада ухвалила відповідні зміни до законодавства. Відтепер продаж слабоалкоголки особам, які не досягли 18-річного віку, заборонено. Традиційне вживання пінного напою в громадських місцях (окрім закладів харчування) стало адміністративним правопорушенням, за яке каратимуть штрафом від 17 до 85 грн.

Письменникам виміряли рейтинг

Сайт «ЛітАкцент» визначився з переможцями книжкового рейтингу 2009 року. В номінації «Художня література» експерти відзначили дитячий роман «Джури-характерники» Володимира Рутківського. Найкращим твором номінації «Літературознавство» стала книжка Романа Піхманця «Іван Франко і Василь Стефаник: взаємини на тлі доби». А антипремію «Золота булька» здобув роман «Рай. Центр» Люко Дашвар (Ірина Чернова).

Колос Давоський

У Давосі на Всесвітньому економічному форумі провідні бізнесмени та політики шукають шляхи виходу з глобальної рецесії. Головні проблеми цьогорічного форуму – зростання державних боргів та зменшення податкових надходжень у більшості країн світу. За оцінками експертів, у разі розгортання другої хвилі кризи уряди будуть змушені піти на секвестр соціальних і капітальних видатків, оскільки подальше наповнення бюджетів за рахунок державних позик може спровокувати парад суверенних дефолтів (зокрема, й України), глобальну інфляцію та поглибити рецесію. Однак практичні заходи вирішення економічних проблем навряд чи буде розроблено й цього разу.

Країна	Рейтинг	Ім'я	Сфера діяльності
Бразилія	113	Роджер Агнеллі	видобуток корисних копалин, енергетика, логістика
Бразилія		Андре Естевес	банківська справа
Бразилія		Сержіо Габріеллі	нафтова промисловість
Індонезія	114	Абуризал Бакрі	видобуток корисних копалин, виробництво пальмової олії, телекомунікації, нерухомість
Індія	124	Мукеш Амбані	нафтова й нафтохімічна промисловість, торгівля
Індія		Аніл Амбані	телекомунікації, кіноіндустрія
Індія		Кішор Біяні	торгівля
Індія		Венугопал Дрот	виробництво побутової електроніки
Китай	140	Чандра Кочгар	банківська справа
Китай		Кешуб Маїндра	мотопромисловість, автопромисловість
Китай		Суніл Бгарті Міттал	телекомунікації, телебачення, торгівля
Китай		Брідржмоган Лалл Мунджал	мотопромисловість
Китай		Ратан Тага	автопромисловість, торгівля
Китай		Ма Гуатенг	інтернет
Китай		Лю Йонгау	банківська справа, харчова промисловість, нерухомість
Китай		Лю Йонсін	важка промисловість, енергетика, фінанси
Китай		Чжан Інь	виробництво лакувальних матеріалів
Китай		Робін Лі	інтернет
Китай		Чжан Сін	комерційна нерухомість
Китай		Ші Чженрон	виробництво сонячних батарей
Китай		Ванг Чуанфу	виробництво батарей та авто
Китай		Ванг Ші	нерухомість
Китай		Лі Шуфу	автопромисловість
Росія	143	Міхал Фрідман	банківська справа, телекомунікації, нафтова промисловість
Росія		Алексей Міллер	газова промисловість
Росія		Анатолій Чубайс	нанотехнології
Росія		Вагіт Алекперов	нафтова промисловість
Україна	162	Рінат Ахметов	металургія, медіа
Україна		Віктор Пінчук	трубна промисловість, медіа
Північна Корея	179		
Афганістан, Ірак, Лихтенштейн, Судан	180-183		немає даних

ФОТО: АНДРІЙ ЛОМАКІН, ОЛЕКСАНДР ЧЕРНЕНЬОВ, ІНОСТРАНСЬКА ПРИБУТІВЦІ

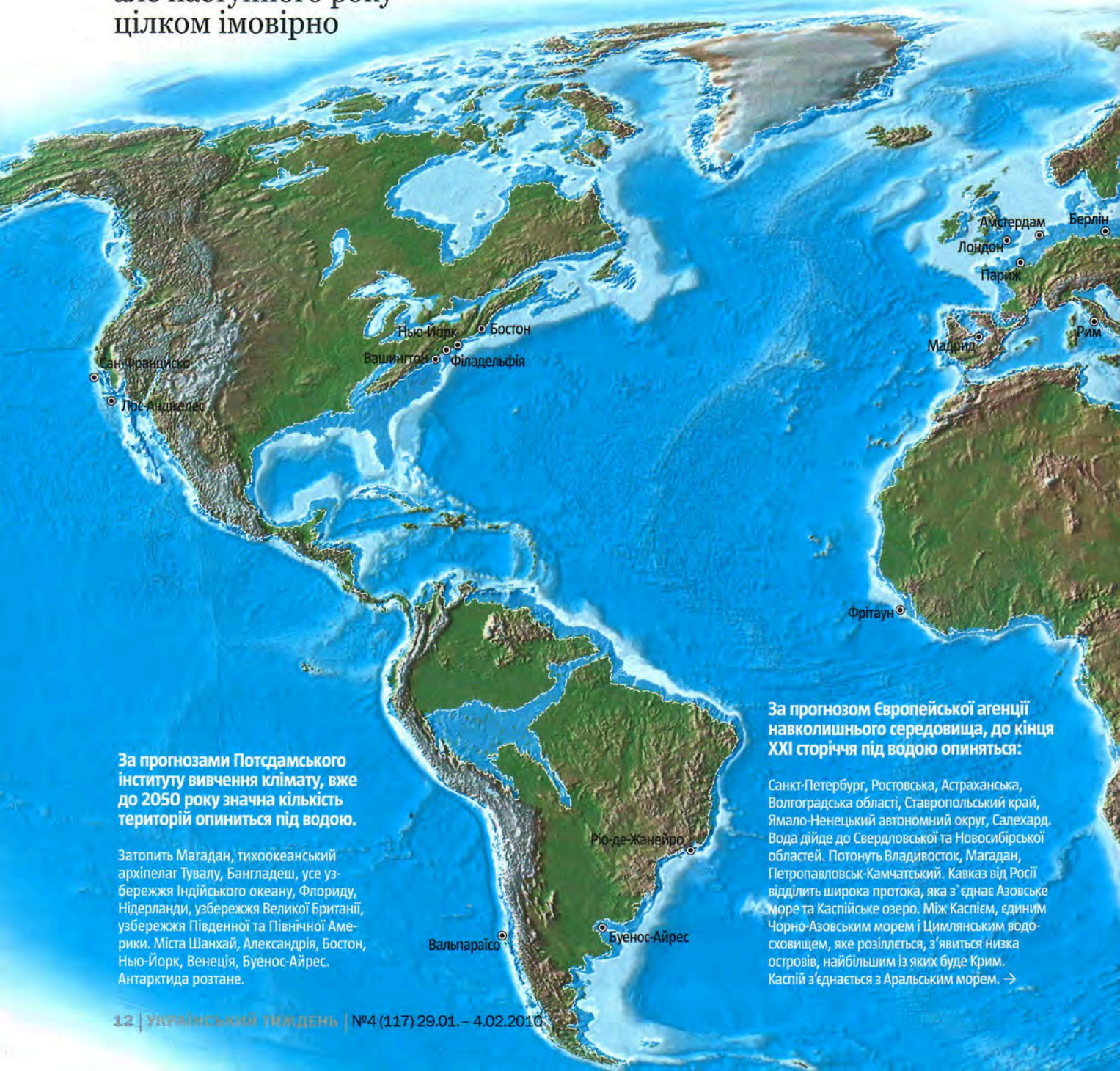
Скоро відлига

До кінця зими сильних морозів в Україні не буде, але наступного року – цілком імовірно

Рік 2010 розпочався з катаклізмів: незвичайно міцних морозів в Україні, морозів і понаднормових опадів у Європі, страшного землетрусу на Гаїті, що до того ж спричинив соціальний вибух. ЗМІ традиційно пов'язують всі ці аномалії між собою та з глобальним потеплінням. **Тиждень** також спробував пошукати зв'язок і дізнатися, чи довго ще українцям мерзнути і ковзатися.

«Сильні морози будуть до 29 січня, – повідомила начальник від-

ділу метеорологічних прогнозів Гідрометцентру Людмила Савченко. – А потім почнеться суттєве підвищення температури, вже в перші дні лютого очікуємо відлигу». На думку Савченко, нічого дивного в морозах -20 для України немає. «На тлі теплих зим, що були в Україні протягом останніх 20–30 років, такі морози видаються чимось незвичайним, проте насправді вони є нормальними для нашого клімату», – каже Людмила Савченко.

За прогнозами Потсдамського інституту вивчення клімату, вже до 2050 року значна кількість території опиняться під водою.

Затопить Магадан, тихоокеанський архіпелаг Тувалу, Бангладеш, усе узбережжя Індійського океану, Флориду, Нідерланди, узбережжя Великої Британії, узбережжя Південної та Північної Америки. Міста Шанхай, Александрія, Бостон, Нью-Йорк, Венеція, Буенос-Айрес. Антарктида розтане.

За прогнозом Європейської агенції навколишнього середовища, до кінця XXI сторіччя під водою опиняться:

Санкт-Петербург, Ростовська, Астраханська, Волгоградська області, Ставропольський край, Ямало-Ненецький автономний округ, Салехард. Вода дійде до Свердловської та Новосибірської областей. Потонуть Владивосток, Магадан, Петропавловськ-Камчатський. Кавказ від Росії відділить широка протока, яка з'єднає Азовське море та Каспійське озеро. Між Каспієм, єдиним Чорно-Азовським морем і Цимлянським водосховищем, яке розлітється, з'явиться низка островів, найбільшим із яких буде Крим. Каспій з'єднається з Аральським морем. →

Прогнозів на наступний рік у Гідро-метцентрі не роблять, проте кажуть, що морозна зима цілком може повторитися ще раз. А разом із нею і понаднормові опади, і карколомна ожеледиця.

«Усе відбувається циклічно, з коливаннями, – стверджує старший науковий співробітник Українського науково-дослідного гідрометеорологічного інституту МНС України. – Наприкінці першої половини ХХ століття почалося потепління, потім буде похолодання. Це нормальний кліматичний процес. Періоди різких коливань температурного режиму були завжди, і викид в один бік,

наприклад, той, що зараз спостерігається в Україні, нічого не означає. Можна говорити про вплив людського чинника на температурний режим, але стверджувати щось напевне важко: планета живе сама по собі».

Натомість прибічники теорії глобального потепління вважають, що будь-які аномальні прояви є наслідком зміни середньої річної температури і в будь-якому разі все закінчиться розтаванням Антарктиди й підтопленням значних територій на всіх материках світу.

Поміж українських вчених є й ще песимістичніші сценарії розвитку подій.

«Ми увійшли в епоху великого ви-

мирання, – вважає еколог, кандидат біологічних наук Віталій Межжерін. – Історія вже знає шість таких періодів. Будь-яке велике вимирання має змінити матерію, що існує на Землі. Колись зникли динозаври, сьогодні домінятою у світовому співтоваристві є людина, тож зникнути маємо саме ми. Паралельно з температурними гойдалками спостерігається стискання Землі, як наслідок – землетруси. Людина забагато взяла від Землі й не думала нічого віддавати натомість». На думку фахівця, в майбутньому для України найбільшими небезпеками є засухи й підтоплення, а також аварії на шахтах: «Аварії також відбуваються у результаті стискання землі, потрібно змінити стратегію видобування вугілля, проте люди не хочуть цього робити». ■

Потонуть Париж, Берлін, Лондон, Рим, Мадрид, Нідерланди, Ізраїль, Бейрут, Каїр, Александрія, Суец і Ель-Кувейт, Кейптаун, Фрітаун, Дурбан, Сідней, Мельбурн, Веллінгтон. Усе Атлантичне узбережжя Північної Америки посунеться на кілька сотень кілометрів, підуть під воду Вашингтон, Нью-Йорк, Філадельфія, Балтимор. Вода дійде до гір Аппалачі, які стануть півостровом. Дельта Амазонки перетвориться на глибоку затоку й поділить Південну Америку на дві великі частини. Потоне Ріо-де-Жанейро, Сан-Франциско, Лос-Анджелес, Вальпараїсо.

(Мапа створена на основі цього прогнозу)

Тиждень нагадує, що далекоюсжним прогнозам учених властиво не справджуватися

Або – або

Автор:
Володимир
Панченко,
професор
НАУКМА

Цілковито очевидно, що 7 лютого 2010 року для дуже багатьох українців буде днем сумнівів й непростого вибору. Це видно з результатів першого туру президентських перегонів: протестні настрої електорату надзвичайно сильні. Успіх Сергія Тігіпка й відносний успіх Арсенія Яценюка – це не тільки їхня персональна заслуга; це наслідок смуги й втоми мільйонів людей від нашого розсвареного політикуму. В такій ситуації «нові обличчя» мають перевагу вже на самому старті. «Не хочемо!», «Набридло!», «Скільки можна?» – ось слова, що виражають настрої дуже багатьох виборців.

Але лицар на білому коні не з'явився. Коло звузилося. Маємо вибирати між Януковичем і Тимошенко, третього не дано. Хоча майже всі кандидати, які програли, навпередбій кинулися запевняти, що, мовляв, «обоє – рябое»: обидва претенденти на президентську посаду однаково погані. Так каже Віктор Ющенко й останні його прихильники; те ж саме повторює Арсеній Яценюк; намагається дистанціюватися від лідерів і Сергій Тігіпка, принаймні – до оголошення результатів II туру виборів... Фактично, нас закликають голосувати проти обох або ж зовсім не приходити на виборчі дільниці.

Якраз цю позицію я вважаю вкрай безвідповідальною. По-перше, це взагалі погано – вмивати руки. По-друге, ставити знак рівності між Януковичем і Тимошенко – все одно, що підігрувати Януковичу. Адже таким чином забезпечується консервування тієї різниці в 10%, яка віддалила Ю.В.Т. від В.Ф.Я. після першого туру. Це варто чітко усвідомлювати: той, хто, критикуючи обох претендентів, демонструє свій «нейтралітет», об'єктивно веде до президентської посади саме Януковича.

Немає сенсу кидати каміння навздогін поки ще чинному президентові, проте одну річ сказати доведеться: ніхто не зробив більше для політичного «ренесансу» Віктора Януковича, ніж Віктор Ющенко. І річ не в тому,

що в 2005-му, аби домогтися заміни Тимошенко-прем'єра на прем'єра Єханурова, він здійснив «реінкарнацію» свого недавнього суперника, викликаного з політичного небуття до столу, за яким підписувався горезвісний універсал національної єдності. То був початок. На Януковича працював результат п'ятирічного правління Ющенка. Чотири з половиною роки Віктор Андрійович полум'яно боровся з Юлією Володимирівною – й тепер ми маємо справу з тяжкими підсумками цієї «домової війни».

Та це вже історія. Нинішня ж реальність така, що тим, кому не байдужі перспективи «цієї країни» (як кажуть «ці політики»), треба:

1. Іти на виборчі дільниці.

2. Голосувати за Юлію Тимошенко.

Tertia non datur.

Я теж міг би довго розводитися про помилки, допущені Тимошенко-політиком, і про ризики, пов'язані з її оточенням та з певними вадами її стилю управління державою. Але зараз, у ситуації цейтноту, який може перерости в цугцванг, цього робити не стану. Це можна – і

треба! – буде робити на другий же день після того, як Юлія Тимошенко стане президентом. Проте... до такого результату ще належить дійти. А це вельми непросто.

Он Влад Троїцький готовий з'їхати зі свого «Даху» й податися в еміграцію (читайте інтернет). Уявляю такий собі майже театральний сюр: геть усі громадяни емігрували – залишився самотній президент Янукович, який із Межигір'я «керує» підлеглими... Троїцький хоч обіцяє «стояти до кінця» – і за те спасибі.

А ось Юрій Андрухович – вагається (читайте інтернет). Може, каже він, «просто не піду голосувати», й «пішли вони обоє до дідька». А може, піду. Якщо Юля знайде потрібні слова. Або якщо Захід її підтримає. Хоча варіант «Янукович – президент» для автора роману «Перверзія» – то все ж таки чиста перверзія; таке взагалі «не обговорюється». Що ж, і за те спасибі.

**ТОЙ, ХТО, КРИТИКУЮЧИ
ОБОХ ПРЕТЕНДЕНТІВ,
ДЕМОНСТРУЄ СВІЙ
«НЕЙТРАЛІТЕТ»,
ОБ'ЄКТИВНО ВЕДЕ ДО
ПРЕЗИДЕНТСЬКОЇ ПОСАДИ
САМЕ ЯНУКОВИЧА**

Політолог Микола Рябчук, зробивши певне моральне зусилля, також вибиратиме «менше зло»: «раціональний вибір підказує, що потрібно все ж голосувати за менше зло, яким мені з ряду причин уявляється в цій ситуації Тимошенко» (читайте інтернет). Спасибі й за те.

Це моє триразове «спасибі» означає, що більшості українців – на відміну від небагато числа «просунутих» українських інтелектуалів – їхати нікуди й нічого. Чемоданних настроїв немає й бути не може.

Зрештою, обмовки та застереження, що лунають, мені зрозумілі. Цілком. Не розумію інших – тих, хто збирається просто «вмити руки», а потім помилуватися своїми «білими рукавичками». Саме їм хочеться нагадати про найсвіжіші заяви Віктора Януковича, зроблені ним уже після першого туру:

БЛАГОДУШНІСТЬ ВИБОРЦІВ, ЯКІ ВІДСИДЯТЬСЯ, ЗБІЛЬШУЄ ЙОГО ШАНСИ. І ТИМ САМИМ ВІДЧИНЯЄ ДВЕРІ ДЛЯ «КОЧУБЕЇВЩИНИ»

Чорноморський флот може залишатися в Севастополі, важливо лишень домовитися з Росією про інші умови його перебування;

треба допомогти Росії будувати газопровід «Північний потік», і то нічого, що мета його – обійти Україну, зробивши нашу ГТС непотрібною;

українську газотранспортну систему краще використовувати спільно з росіянами та їхніми друзями німцями: запропонована свого часу Путіним ідея газового консорціуму живе й перемагає!

дайош другу державну мову! Й іншу українську історію – також дайош!

Ви цього хочете, власники «білих рукавичок» із числа українських інтелектуалів?

Благодушність і високочоле презирство в бік «обох» – на руку Януковичу, якого вже нічого не змінить, навіть якщо він відшукає в Межигір'ї бібліотеку Ярослава Мудрого й перечитає її. Адже благодущність виборців, які відсидяться, збільшує його шанси. І тим самим відчиняє двері для «кочубеївщини». Тієї самої, від якої застерігав професор Юрій Шевельов.

«Та вони обоє однакові!», – скажуть, скривившись, власники «білих рукавичок». У тім то й річ, що ні. Наважуся стверджувати, що всі чотири пункти, викладені вище, за Тимошенко не зможуть стати реальністю. Хоча б тому, що цього не хочемо ми з вами.

Але поки що все балансує: або – або.

Втім, для себе я все вже вирішив – проголошую так, щоб після цього Влад Троїцький мав шанс розпакувати валізи. ■

ПЕРЕДПЛАТА НА 2010 РІК

Тиждень

український www.ut.net.ua

Передплатити «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ» ВИ МОЖЕТЕ:

1. У РЕДАКЦІЇ:

– заповніть квитанцію у відділенні будь-якого банку (отримувач: ТОВ «Український тиждень», р/р 26007026823721 у Печерському відділенні КМФ АКБ «УКРСОЦБАНК». МФО 322012. Код ЄДРПОУ 35392656.

Передплата на журнал «Український тиждень»);

– розбірливо зазначте адресу доставки та контактний телефон;

– оплатіть квитанцію у найближчому відділенні банку;

– надішліть копію сплаченого бланка замовлення

(квитанцію про оплату):

* факсом: (044) 351-13-00 (01);

* поштою: ТОВ «Український тиждень», м. Київ, 03067, а/с № 2.

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ ЖУРНАЛУ НА 2010 РІК:

1 місяць – 20 грн;

3 місяці – 60 грн;

6 місяців – 120 грн;

10 місяців – 200 грн.

2. У БУДЬ-ЯКОМУ ВІДДІЛЕННІ ЗВ'ЯЗКУ УКРПОШТИ.

Передплатний каталог на 2010 рік, стор. 156.

Передплатний індекс – 99319.

3. У ПЕРЕДПЛАТНИХ АГЕНЦІЯХ ВАШОГО МІСТА

(детальніше див. на сайті <http://www.ut.net.ua>).

4. НА САЙТІ www.portmone.com.

За детальною інформацією звертайтеся за тел. **(044) 351-13-00**.

Менеджер з передплати Каріна Семяновська
K.sem@ut.net.ua

<http://www.ut.net.ua>

Не однакові

Автор:
Ігор Лосєв,
доцент
НАУКМА

У 2010 році ми знову опинилися перед складним вибором. Але визначатися треба. Надто вже багато поставлено на карту для цілої країни, для кожного з нас.

Отже, Янукович чи Тимошенко? Заяви на кшталт: я взагалі не піду на вибори, я проголосую проти всіх на практиці означають фактично, але доволі лицемірну підтримку Януковича за збереження сумнівно чистих власних рук. Адже Янукович зумів (завдяки нескінченним «з'ясувкам» Ющенка й Тимошенко) зберегти свій основний «ядерний» електорат у максимально відмобілізованому стані. В таборі ж «майданників» панує хаос, розгубленість, апатія й нехіть, що розчаровані люди собі самим пояснюють універсальною фразою: «та вони всі однакові...» Ні, не однакові.

Якби було так, то на Донбасі й у Криму охоче голосували б за Тимошенко, але таких тектонічних електоральних зрушень там не помічено. «Гвардійський» електорат Віктора Федоровича чітко знає його «чесноти», ніколи не перейде до Тимошенко, бо відчуває, що лише він урятує їх від «українізації», від нестерпної для них української історії, забезпечивши їм можливість жити в такому собі «бантастані», який, уже не будучи Радянським Союзом, буде дуже його нагадувати. Деякі українські інтелігенти з породи «ідейно безхребетних» (звичка виживати за будь-яких режимів) стверджують: а чом би й не Янукович, і за нього можна жити... Авжеж. Живуть же люди за Аляксандра Лукашенка, Сержа Сарґсяна, Гурбангулі Бердімухамедова...

Якби Віктор Андрійович замість патріотичної балаканини протягом п'яти років здійснював патріотичну політику, йдучи щодня виконувати свої обов'язки як повстанець на бій, демонструючи не лише романтичну «українську душу», але й розумну та тверезу українську голову разом із міцною та рішучою українською рукою, то нам би сьогодні не довелося копіряться у тупих кутах «бермудського трикутника» (за влучним виразом Мойсея Фішбейна)...

Якби Юлія Тимошенко до кінця витримала імідж послідовної й непохитної української патріотки, не збирала навколо себе всілякого сміття, то сьогодні її обрання президентом України було б самою лише формальністю. Але як і Віктор Андрійович, Юлія Володимирівна чимало наплювала в душу власному електоратові. Саме цей тандем президента й прем'єра, їхні цинічні змови з Януковичем повернули Віктора Федоровича з політичного небуття після 2005 року (заради правди, треба сказати, що піонером цього процесу: меморандумів, універсалів і прем'єрства Януковича був Ющенко) та зробили його лідером опозиції, а тепер найбільш реальною загрозою для України, загрозою повернення в значно реакційніші часи, ніж часи

Кучми. Архітекторами напрочуд успішної виборчої кампанії Януковича об'єктивно стали Ющенко й Тимошенко.

Автора цих рядків важко звинуватити в апології Тимошенко, щодо якої він написав два десятки гостро критичних статей. Але коли я її порівнюю з Януковичем, то не можу не констатувати деякі, як на мене, вельми суттєві відмінності. Тимошенко може бути більш чи менш байдужою до української України, але їй не можна закинути активне заперечення і неприйняття українського, в її ментальності цього немає, як немає палкого українофільства. Натомість, «колективний Янукович», себто всі ті, хто штовхає його до влади в середині країни та за її межами, націлені саме на тотальну деукраїнізацію України, на рішучу боротьбу проти всього того, що українцям величезними зусиллями за вкрай несприятливих обставин удалося вибороти за ці 18 років. Це й неминуча ревізія правди про Голодомор-ґеноцид, це витиснення української мови на узбіччя, це подальша окупація українського інформаційного простору, відмова від європейської орієнтації України, від НАТО і ЄС, московський протекторат, визнання (вже обіцяне Януковичем публічно) «незалежності» Південної Осетії та Абхазії, внаслідок чого Україна стане світовим і європейським ізгоєм, опинившись в екзотичному середовищі Нікарагуа, Венесуели, терористичного угруповання «Хамас» і острова Науру, це перетворення історії України на дещо оновлений курс «Історії УРСР»

із «героїчними чекістами» й «зрадниками», що виборювали українську волю, це духовне життя російської провінції...

За президентства Тимошенко ми матимемо якийсь шанс, за Януковича – жодних шансів. Треба керуватися не емоціями, не цілком справедливим роздратуванням недолугими вождями Майдану, а інтересами нації та держави, хоч як пафосно це звучить. Щоб ці вибори не стали другим «Переяславом» України...

А розмови деяких українських інтелектуалів, мовляв, чому б не Янукович, ще раз підтверджують слова Євгена Маланюка, що малоросійство – це хвороба не стільки народу, скільки його освічених верств, схильних до капітуляції ще до початку битви. Цікаво, чому в укресчліті (українській сучасній літературі) написано на сьогодні майже про все, але абсолютно ігнорується тема малоросійства як національно-інтелігентської недуги? Проте талановита й дотепна «Малоросіада» потрібна українському суспільству не менш, ніж відома «Московіада» Юрія Андруховича. Українському соціуму вже давно конче треба подивитися в таке «дзеркало». Може, тоді б у політиці було менше бездарних, але дуже патріотичних романтиків-балакунів і більше статечних та діяльних патріотів-прагматиків. ■

**МАЛОРОСІЙСТВО –
ЦЕ ХВОРОБА НЕ СТІЛЬКИ
НАРОДУ, СКІЛЬКИ ЙОГО
ОСВІЧЕНИХ ВЕРСТВ**

Запаморочені свободою

Інтелігентські тили діючого президента дезорієнтують суспільство у «виборі без вибору»

Позиція певних представників інтелігенції, які закликали голосувати проти всіх або не йти на вибори, виникла, сподіваюся, з причин чесних і порядних. У першому турі ми мали великий персональний вибір кандидатів, але не знайшлося поміж них такого, хто б цій інтелігенції імпонував. Для цього були свої підстави, і суб'єктивний бік, і об'єктивний. Інтелігенція голосує не так, як політики, не як учасники політичного процесу, а так, як їй це личить, виражаючи свої цінності та оцінки. Проте вони при цьому ще й озвучують цю позицію в медіа, впливаючи на виборця.

Я ж був і є категоричним противником розмивання голосів: дуже простий обрахунок засвідчив, що у другий тур вийдуть двоє кандидатів, саме ті, кого ми маємо нині на кону. Тому я розглядав більшість із 18 кандидатів як деталь, що не відіграватиме ніякої ролі у процесі остаточного вибору. Вибирати доводиться з реальних кандидатів.

Моя позиція залишається незмінною. Скажу чесно: я не голосував би за жодну праву партію чи її представника на президентських виборах, але в нас немає нормальних українських лівих. Комуністів із Симоненком не можна називати лівою партією: це рештки старої партійної бюрократії, яку підтримує безлика пенсіонерія, що не бажає засвоювати історичний досвід. Я свідомо вибираю з тих двох правих партій, які ближчі до центру, – «Нашої України» Ющенка і Блоку Юлії Тимошенко, – саме останню силу, оскільки вона мені ближча за ідейними цінностями. Так вибираю я. На жаль, пересічний українець не вибирає за ідеологією, він мислить персональними симпатіями, вибирає переважно особистості. Тож нерідко ми спостерігаємо дамську реакцію – ставлення до тієї самої Тимошенко за різними ступенями прийнятності-неприйнятності. Такий підхід не є виборчим, а ґрунтується на симпатії-антипатії.

Одна з наших провідних інтелігенток порівняла наявний сьогодні вибір із вибором між Брежнєвим і Сталіним (у ролі першого Янукович, другого

– Тимошенко). Я категорично не розумію тих, хто не бачить різниці між Тимошенко і Януковичем. Наприклад, депутат Ярослав Кендзьор стверджує, що для Кремля і Янукович, і Тимошенко однакові. Я переконаний, що Тимошенко, приміром, ніколи не визнає б незалежності Абхазії та Південної Осетії, хоча їй, вочевидь, і було це на руку, – це ж не Ющенко веде переговори про газ! Тимошенко ніколи не стане у кльватер до найагресивніших проявів політики Кремля – це виглядало б як чистий цинізм щодо власного народу (електорату). Янукович же зі своєю партією – будь ласка: заявити, що російський флот у Севастополі охоронятиме нас від ворогів на Чорному морі – це те саме, що поставити російські гарнізони в українських містах... За п'ять років Тимошенко показала себе як лідер, який уміє

вчитися на власних і чужих помилках.

Сподіваюся, що в другому турі голосуватимуть інакше. Більшість інтелігентів, які у першому турі віддали голос проти всіх, цього разу підтримають – я переконаний – Тимошенко. Але, мені здається, чорну справу вже зроблено. Більшість радикальних «проти-всіхів» не із середовища інтелігенції, це

НЕРІДКО МИ СПОСТЕРІГАЄМО ДАМСЬКУ РЕАКЦІЮ – СТАВЛЕННЯ ДО ТІЄЇ САМОЇ ТИМОШЕНКО ЗА РІЗНИМИ СТУПЕНЯМИ ПРИЙНЯТНОСТІ-НЕПРИЙНЯТНОСТІ. ТАКИЙ ПІДХІД НЕ Є ВИБОРЧИМ, А ҐРУНТУЄТЬСЯ НА СИМПАТІІ-АНТИПАТІІ

прості люди, які втратили віру та орієнтири. І якби наша інтелігенція від самого початку послідовно обстоювала позицію підтримки Тимошенко, результат уже в першому турі був би зовсім іншим.

У цій ситуації прикро, що Віктор Ющенко і далі підіграє Януковичу. Якщо, присвоюючи Степанові Бандері звання Героя України, президент хотів проілюструвати свою всеукраїнськість, то треба було це робити і щодо генералів Другої світової війни або визнавати Героєм України Романа Шухевича разом із генералом-дисидентом Петром Григоренком. Тоді це був би жест. А так, стаючи в позицію продовжувача справи ОУН, він напередодні другого туру дезорієнтує виборців на Півдні та Сході, змушуючи активізуватися прихильників Януковича, для яких Тимошенко і Ющенко – це все ще одна, помаранчева, команда. ■

Автор:
Мирослав
Попович,
філософ

Чи знову «самі себе звоюємо»?

Автор:
Юрій
Терещенко,
доктор
історичних
наук

Ще недавно теоретик намагався дати відповідь на запитання: де шукати наших історичних традицій? Їх чимало і різних у героїчній історії України. Але одна з них дошкуляє чи не найбільше. Це вміння національної еліти на драматичних поворотах долі втрачати все, що даровано Всевишнім і добуто самопожертвою та працею людей, які несуть у своєму серці Україну. В 1917 році маси пробудилися до національної творчості. Україна отримала шанс стати незалежною державою, але провід не зміг усвідомити її необхідність і довго тримався за «московську спідницю» – «єдиний фронт революційної демократії» – й через власну недолугість, порожнє доктринерство, міжпартійні чвари фактично зруйнував власну державу, а потім звинувачував «національно несвідомі маси».

Кажуть, що історія вчить того, що не вчить нічого. Наша сучасна «націонал-демократія» зайвий раз це підтверджує. Після тривалого лихоліття Україна ще раз отримала шанс у 1991 році. Мільйони людей висловили свою волю утвердити національну державність. Усі ми пам'ятаємо величні й багатолюдні мітинги, маніфестації на підтвердження цього бажання. Минав час. Дуже швидко «націонал-демократи» розчинилися у пострадянській номенклатурі. Єдине, в чому вони не змогли зупинитися, то це у міжпартійній боротьбі, що дедалі посилювалася. З'явилися десятки нових партій, створених під невгамовних в амбіціях політиканів і авантюристів, а державні інститути опинилися в руках учорашньої партійно-комсомольської номенклатури різних ешелонів, «червоних директорів», спритних ділків і відвертого криміналітету. На цьому тлі зростала зневіра мас, і Леонід Кучма привселюдно заявив, що національна ідея не спрацювала. Україна увійшла в стан ще більшої русифікації, яку тепер здійснювала вдягнена в ліберально-демократичні ринкові шати «інтернаціональна» олігархія, перебравши на себе функції нищення української ідентичності. В її руках опинилися преса, радіо, телебачення, книговидавництво – всі засоби впливу на формування свідомості громадян. Проте й це не повернуло до тям «національну демократію», чвари і гризня тривали.

Доля дала Україні ще один шанс у 2004 році. Перед загрозою перспективою назавжди отримати диктатуру криміналітету народ вийшов на Майдан. «Національна демократія» зуміла на якийсь час об'єднати свої зусилля перед цинічним «беспределом» кучмівського режиму. На мою думку, в боротьбі з ним найпосплідовнішою і найвідчайдушні-

шою була Тимошенко. Давайте лишень пригадаємо: коли влада таки наважилася застосувати зброю проти людей на Майдані, саме завдяки її зусиллям вдалося відвернути трагедію, що насувалася. Саме вона не допустила реалізації намірів Партії регіонів та її лідера Віктора Януковича здобути необхідну більшість голосів депутатів для зміни Конституції під себе. Тимошенко була реальним лідером у боротьбі з кучмізмом, тоді як Віктор Ющенко вів перемовини зі своїм так званим батьком – діючим президентом Леонідом Кучмою. Цинізм і брутальність дій Януковича та його команди вже тоді свідчили про те, що вони не зупиняться ні перед чим задля приходу до влади.

Перший тур виборів-2010 показав, що настрої українців майже не змінилися. Янукович і його команда мають свої 30–35%. Своєю чергою, національний табір загалом може розраховувати на більшість, і в цій ситуації надзвичайно важливою є ефективна поведінка його лідерів, які можуть створити спільний фронт. Але марні сподівання – «Бурбони нічого не навчилися». Сумно сьогодні чути тих «націонал-демократів», які закликають «голосувати проти всіх», не йти на вибори, стверджуючи, що між двома кандидатами у президенти немає різниці. Нові «старі» лідери намагаються запевнити людей, що Тимошенко є «недемократичною», що вона реалізує «промосковський проект» і подібні дурниці. А пан Янукович і К^о потирають руки від задоволення, оскільки це додає їм голосів спантеличених виборців. Дивними є розрахунки, що Віктор Федорович, прийшовши до влади, оголосить перевибори парламенту і нові «герої», створивши свої партії, отримають у такий спосіб посади. Нехай не тішать себе ілюзіями, це лише сьогодні вони потрібні ПР як елементи політтехнології для реалізації своїх

планів. Нехай не сподіваються, що, прийшовши до влади, Янукович їй комусь через п'ять або десять років передасть у демократичний спосіб. Марні сподівання, він живе за іншими зако-

МАРНІ СПОДІВАННЯ НА БІЛЬШІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ТАБОРУ – «БУРБОНИ НІЧОГО НЕ НАВЧИЛИСЯ»

нами, і на демократичному процесі в Україні можна буде поставити жирну крапку.

Вочевидь, частина націонал-демократичного табору проявила нестійкість і розраховує знайти компроміс із командою Віктора Януковича. Низка політиків уже давно стали на шлях прямої зради, що додало антиукраїнським силам. Але дивним видається у нинішній ситуації позиція багатьох представників української інтелігенції. Зокрема, Юрій Андрухович, який «у своєму житті найбільше боїться цинізму і безпринципності», очікує якихось «особливих слів», а якщо їх не буде, то поставить

хрест на Україні. Більшого цинізму, безпринциповості, та й відсутність здорового глузду продемонструє Микола Рябчук, «мораль» якого «підказує голосувати проти обох». Украй обурливою є публічна заява книговидавця Капранова в ефірі «5 каналу», який закликає піонувати у виборчій бюлетень, тому що досі не отримав від влади преференцій. А поряд із ними мовчить численний гурт українських письменників, митців, науковців, які 1991 року своєю активною позицією виборювали українську незалежність. Невже сьогодні вони поділяють ющенківську позицію, що і Тимошенко, і Янукович – це одне й те саме. Невже вони задовольнилися тим, що гарант нарешті присвоїв звання «Героя України» Степанові Бандері, й забули, що одним із перших «героїв» став «червоний прокурор» Потебенко, що нагороди і посади з рук Ющенка щедро сипалися на ківалових, колесникових...

Можливо, вчорашні активісти з національного табору розраховували, що держава побудується сама, що кожен, хто трохі постояв на Майдані, отримає тепленьке місце або пільги від нової влади. А якщо ні, то шукатиме щастя в іншій команді – Януковича. Не шукайте, бо там місця для вас немає. Там усі місця вже зарезервовані. І не треба обманювати народ, що в Януковича кращі професіонали, чи

краща програма, чи битиме він сьогодні не дуже боляче, бо начебто «демократ», хороший господарник (про що засвідчує обдертий Донбас), уже «європеєць», «передбачуваний», на відміну від Тимошенко. Ця частина наших «націонал-демократів» має зрозуміти, що добровільно віддає свою фактично ще не сформовану, ослаблену кризою державу в руки вчорашнього супротивника. І нехай не забувають, що сьогодні, не сприймаючи серйозно всієї загрози, яку несе команда Януковича, вони повторюють помилки українських провідників не такого вже далекого минулого, які свого часу загравали з більшовиками, вважаючи, що ті довго не протримаються, але, як виявилось, глибоко помилялися, за що потім

заплатили не лише своїм життям, а й трагедією всього українського народу.

Українці не мають права сьогодні знову «самі себе звоювати». Не мають права відмовитися від своєї власної державності. Сьогодні не можна помилитися. Сьогодні є вибір. Цей вибір між Юлією Тимошенко, яка декларує європейську перспективу, демократичні свободи, реформування економіки та національний духовний розвиток, і Віктором Януковичем, який вкотре обіцяє, що житимемо краще. Завтра такого вибору може не бути. ■

УКРАЇНЦІ НЕ МАЮТЬ ПРАВА «САМІ СЕБЕ ЗВОЮВАТИ». НЕ МАЮТЬ ПРАВА ВІДМОВИТИСЯ ВІД СВОЄЇ ВЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

заплатили не лише своїм життям, а й трагедією всього українського народу.

WWW.FLYUIA.COM

Шлях до серця Євразії

Київ— Алмати

З 11 березня двічі
на тиждень

Безкоштовно:

- Багаж (до 40 кг)
- Харчування на борту
- Он-лайн бронювання
- Он-лайн реєстрація на рейс
- Можливість вибору місць у салоні
- Участь у програмі Панорама Клуб

☎ 0 44 581 50 50 ☎ 566 МТС, КИЇВСТАР, LIFE!, BEELINE

МТС - згідно з тарифним пакетом як дзвінок на міський телефон/ Київстар та Life! - 1 грн за хвилину/ Beeline - 0,95 грн за хвилину. Лінійний МАУ ДАА № 368673 серія АВ від 20.02.2009 р.

МАУ

Недо...

Автор:
Юрій
Макаров

Завжди є спокуса якось коментувати або пояснювати класиків: він, мовляв, хотів сказати... Праця В'ячеслава Липинського, уривки з якої друкує *Тиждень* на наступних сторінках, не потребує, так би мовити, «перекладу на сучасну». Йдеться в ній про сьогодні, навіть злободення. Інша річ, що особливо радіти тут теж немає чому. Бо тема розмови – хам. Наш, рідний, вітчизняний, який за вісімдесят років, виявляється, ніяк не змінив свою суть, бо це явище універсальне.

Актуальність теми в тому, що саме хам і саме в даний історичний проміжок часу близький до того, щоби визначати майбутнє обличчя моєї країни. Адже Липинський усе своє недовге життя не лише переймався відсутністю національної еліти, а й досліджував специфічний тип ставлення до дійсності, який упродовжують у суспільстві згори до низу так звані недоеліти – в разі, якщо волею долі вони перебирають на себе функції еліти й здійснюють ці функції згідно зі своїм розумінням, світоглядом, вихованням і звичками.

Хам – це людина, яка органічно, внаслідок браку чи недорозвиток певних душевних і психічних механізмів не здатна відчувати повагу до іншого – повагу не за якісь досягнення, владу чи знаменитість, а автоматично, як кажуть програмісти, default, себто за умовчанням, доки не буде доведено протилежне. Аристократ, навпаки, за Пастернаком, від народження відчуває свою рівність із усіма, що живуть. Йому не треба спеціально самостверджуватися, щоби комусь щось довести, окрім як собі самому. Грунт під його ногами не хитається, тому він відповідальний перед собою, оточенням, країною та Всевишнім.

Сам аристократ за народженням, Липинський не зловживав цим поняттям, віддаючи перевагу більш нейтральній метафорі зі Старого Заповіту. Всі розуміють, що аристократизм – це не герб і не родовід, а радше зручний термін, який означає певний тип стосунків зі світом, що базується на тягlostі. В закарпатських Білках (колись, «за бабці Австрії», місті, а тепер селі) я побачив на церкві мармурову дошку, де без перерв і пропусків згадано всіх настоятелів храму від XVIII століття й по сьогодні. Не дивно, що там мені зустрілося більше аристократів, аніж, відверто кажучи, в Парижі серед «нащадків російського дворянства», як це тепер називається.

Не хочу так само сказати, що на Заході самі аристократи, а на Сході самі парвеню. Дитиною я формувався якраз на Донбасі, зокрема – в Луганську. Непогано знаю побут і типової донецької слобідки, й кварталів хрущовок навколо індустріальних гігантів. Тому на хвилі післямайданної ейфорії мені неодноразово довелося висловлюватися проти мстивої та дрібязкової демонізації «донецьких». Для мене донецькі – це передусім Стус, із його загостреним відчуттям справедливості. Але правда й те, що аж ніяк не Стус нині уособлює сили, які наступають географічно зі славетного краю шахтарів і металургів.

Мої претензії до субкультури, яку прагнуть поширити на всю країну декілька ляльководів із прогалинами в біографії, якраз у тому, що вона недокультура, як вони самі недоеліта. Її носії – цілком специфічна формація, яка склалася у вакуумі пострадянського безладу й неодноразово демонструвала свій потенціал експансії. Її претензії – витерти, немов клавішею Delete, усе, що заглиблене в історію далі за шедевр Бориса Ласкіна та Нікіти Боґословського «Спят курганы темные». Її ідеологія вищерпується афоризмом,

**АРИСТОКРАТИЗМ –
ЦЕ НЕ ГЕРБ І НЕ РОДОВІД,
А РАДШЕ ЗРУЧНИЙ ТЕРМІН,
ЯКИЙ ОЗНАЧАЄ ПЕВНИЙ
ТИП СТОСУНКІВ ЗІ СВІТОМ,
ЩО БАЗУЄТЬСЯ НА ТЯГЛОСТІ**

що його приписують генералісимусові Фрэнко: «Друзям – усе, ворогам – закон».

Враховуючи те, що «вороги» – це всі, хто не входить до вузького кола друзів, а «закон – тайга» (автор невідомий), передбачити майбутнє держави в цих міцних, надійних руках неважко. Швидше за все, залізна «бригадна» дисципліна й спроби передерібанили країну призведуть до такого її виснаження, що поява якогось східного Фортінбраса (втім, не якогось, а цілком конкретного) здасться пересічному невідомому малоросійському хамові оптимальним порятунком. Таке вже траплялося не раз, наприклад, року Божого 1919-го. А якщо згадати плани боротьби з «українським націоналізмом», які культуртрегери 3-під териконів неодноразово озвучували впродовж останніх років, єдине можливе щеплення проти такого сценарію у вигляді свідомості, патріотизму, національної ідентичності й тому подібних аристократичних штучок, буде тупо задушено, як це вже успішно зроблено на тому ж таки Донбасі. Панове, читаймо Липинського. ■

Уривки праці В'ячеслава Липинського «Хам і Яфет» читайте на на **стор. 22**

Хай підробляє Ваша зарплата, а не Ви

Бажаєте, щоб Ваша зарплата працювала так само старанно, як і Ви? Програма **Smarter*** від банку «Форум» дозволяє Вам отримувати прибуток з Вашої зарплати. Ви вкажете мінімальну суму, необхідну Вам для буденних розрахунків, решту коштів **Smarter** автоматично переведе на ощадний рахунок зі ставкою від 14 % річних. Щодня програма перевіряє баланс на Вашому зарплатному рахунку та в разі потреби поповнює його до визначеного рівня. Тож Ви завжди маєте під рукою гроші на повсякденні витрати, а більшу суму за потреби можна зняти з ощадного рахунку.

Отже, це Smarter:

- Ваша зарплата приносить Вам додатковий дохід
- У Вас завжди при собі потрібна Вам сума
- Ви заощаджуєте час на банківських операціях
- На ощадному рахунку Ваші гроші в більшій безпеці

www.forum.ua
0 800 50 22 50

Безкоштовно зі стаціонарних телефонів по території України.
Усі види банківських послуг. Ліцензія НБУ № 62 від 03.12.2001.
*Smarter

БАНК ФОРУМ
COMMERZBANK Group

В'ЯЧЕСЛАВ ЛИПИНСЬКИЙ

ХАМ І ЯФЕТ

(уривки)

Десятиліття відродження Держави Української!... Чому-ж її нема? Чому і ця спроба сотворити державу та стати нацією скінчилась руїною, як і всі попередні, в протязі тисячі літ?... Необуздане хамство і цей раз розвалило Українську Державу. Іншої правдивої відповіді на оці болючі питання нема. Хамство – розуміється не як лайка, а як віками освячене поняття для означення певного типового соціально-психічного явища. Що означає це поняття? [...] **Абсолютний брак любови до своєї громади, натомість любов тільки до себе, свого «я».** [...]

Хіба-ж у інших націй нема хамства? Не в хамстві, значить, джерело нашої безвласнодержавности і безнаціональности. Хамство єсть скрізь. Це правда. Скрізь єсть «гін» до виділюваня себе із своєї громади, до непослуху їй, до насмішки над її авторитетами. Але скрізь поруч цієї сили відосередкової, руйнуючої, єсть сила доосередкова, здержуюча. І власне оця друга сила перемагає завжди в тих людських громадах, що стають окремими державами, націями.

Прикметою українських людей єсть не само хамство, а ніким і нічим необуздане хамство. В громадах державних – Ной, поруч Хама, має завжди ще й другого сина: Яфета. Хам батьком погорджує, Яфет любить батька. І будуючою силою своєї любови він перемагає руйнуючу силу хамової злости. Бо Хам шанує тільки силу. До піддержаного яфетовою силою батька він перший прибігає просити ріжних милостей.

Погляньмо на найблизчих сусідів. Спільний Москові і нам удільний, руйнуючий, відосередковий, хамський період кінчається там перемогою батька при помочі Яфета: відродженням вседержавної, батьківської, старшої од всіх удільних, великокнязівської влади. Так само, хоч иншим способом – при помочі конфедерацій – перемагає свого Хама Польща. Не кажучи вже про рицарську, в яфетових традиціях виховану, Західну Європу. Не згадуючи теж північної Америки. Бо, перемігша там бушуюче хамство, яфетова сила Вашингтона спіралась на вродженій солідарности завойовницького – в віковій монархії вихованого – англо-сакського племені. [...]

Князівська влада на Україні була сильна й авторитетна доти, доки не була українською: доки – як Володимир, Ярослав – спіралась на сили північні – варяжсько-новгородські. З хвилиною переміни на пряму цих північних сил – від Києва на схід московський – південь Руси в самім собі державно-творчої

ПРО АВТОРА

В'ячеслав Липинський (1882–1931) – видатний український політичний діяч, історик, історіософ, соціолог, публіцист, теоретик українського консерватизму. Засновник державницької течії української історіографії. Найвідоміша праця – «Листи до братів-хліборобів»

сили не знаходить. Вибухає перше наше історичне хамство. І від оцього початку котиться воно по Україні без перериву, до сьогодні.

Удільні розбухали українську стихію, покидали Великих і пішли в рабство до допоміжних першому українському хамству Татар, а потім до Литви. Те, що було не мертве і не хамське поміж ними, почало в поті чола відбудовувати стару батьківську князівську владу під Литвою. Але проти них розбухали українську стихію молодші: пани та бояре. Скинули старших: живі останки князів. Не знайшлося сили яфетової – хамова сама себе знищила – і пішла Україна в рабство до допоміжної в скиданю князів – Польщі.

Під Польщею те, що було не мертве і не хамське між панами, почало в поті чола рятувати стару Русь. Але проти них розбухали українську стихію молодші: козацько-шляхецька

старшина. Скинули старших: живі останки панів. Не знайшлося сили яфетової – хамова сама себе знищила – і пішла Україна в рабство до допоміжної в скиданю панів – Москви.

Під Московію те, що було не мертве і не хамське між козацько-шляхецькою старшиною, почало відродження України і в Гетьманстві 1918 р. покляло камінь вуольний під будову Української Держави. Але проти них розбухали українську стихію молодші: «нація селян та робітників», складена з інтелігентів. Скинули старших: живі останки козацько-шляхецької старшини. Не знайшлося сили яфетової – хамова сама себе знищила – і пішла Україна в рабство до допоміжних скидати Гетьмана – пеоваків (від ПОВ – Польська Військова Організація. – Ред.) та большевиків. [...]

Держава – це перш за все: Влада, Територія, Громадянство. Без цих трьох складників – нема держави. Значить для будови держави необхідна організована сила, яка піддержує владу во ім'я добра цілої землі-території і цілого громадянства.

Нація – це перш за все єдність духова, культурно-історична. Значить для народження нації необхідне довге співжиття даного громадянства на даній території в одній власній державі. Нація – єдність духова – родиться завжди від держави – єдності територіально-політичної – а не навпаки. [...]

Територія, Земля, Батьківщина. **Держава родиться в хвилину, коли всі мешканці даної території стають як один в її оборону під проводом, посідаючої до цього законне право, Влади, проти мешканців чужої Землі, чужої Батьківщини, чужої Території.** [...]

Громадянство – це організація. [...]

В основі організації, а тим самим в основі громадянства, лежить авторитет: церковний, воєнний, родинний, класовий. Тільки тоді коли єсть загально признані, громадські – церковні, воєнні, родинні і класові – авторитети, на яких може спертися Влада, народжується на території даного громадянства його власна, своя Держава. Бо тільки тоді можна викликати необхідні для здобуття Держави загальні підйоми громадянства, коли єсть ричаг, двигун – авторитети і слухняні у відношеню до них організації – що ним можна громадянство, як один муж, підняти. **Без організації і без авторитетів нема громадянства, а єсть розпорошена, взаємно себе незнаюча і ненавидяча юрба рабів. Такою юрбою мусить правити з чужої Землі, з Метрополії, чуже організоване громадянство, чужа Держава, на те, щоб ця юрба сама себе весь час не різала.**

Влада, Територія, Громадянство – це три основи державного думаня. А державне думаня, це основа державного діланя: політичної творчости, а не політичної руїни.

Хамові українському основи державного думаня споконвіку чужі, не зрозумілі. Як бугай на червону плахту, так реве він, коли йому про них заговорити. [...]

Як?! влада верховна має бути вище, ніж мої суверенні апетити? Значить ніколи вже ні один отаман Гетьманом – владою верховною не стане? Значить Україна це щось таке, що я маю шанувати, любити і слухати, а не щось, чим я можу бити, скидати і себе вивищувати? Щось спільного всім на цій землі, а не власність монопольна моя і моєї банди? Брехня! Це не Україна! [...]

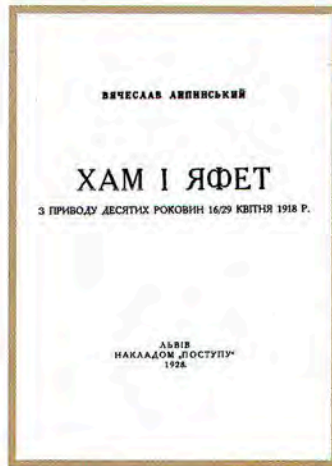
Повстання Пушкаря завалило українотворче діло Богдана Хмельницького. Повстання отаманів під фірмою «Петлюра-Винниченко» завалило українотворче діло Гетьманства 1918 р. І як в першій так і в другій випадку – так вчора як і від віків – переможці, обдерши Україну, перерізали зараз-же на другий день самі себе і щезли в рабстві. Чому так сталося?

Тому, що не було на Україні своєї власної Яфетової Сили.

Українотворче діло Богдана спіралось на силі Тугайбеєвих Татарів, що біля Гетьмана весь час перебували і по його наказу отаманські голови стинали. Українотворче діло Гетьманства 1918 р. спіралось на силі, дисципліні і організації німецької армії. Обручі, якими держався український котел з перекипаючим в державу та націю його хамством, не були місцеві, українські. Коли вони перестали держати, коли зникли, хамство розірвало котел, убило Україну. [...]

...найглибша суть, така: буде власна місцева Сила Яфетова здатна паралізувати Силу Хама – буде Україна; не буде її – не буде ніколи України. [...]

Сила Яфетова – це не диктатура. Нема на Україні такої місцевої сили, яка-б без по-

«Хам і Яфет» написано 1928-го, в десяту річницю створення Української Держави гетьмана Скоропадського

мочі Варшави чи Москви, могла примусити мовчати всі інші місцеві українські сили. А поміч Варшави чи Москви у внутрішніх українських справах – це смерть, це загибель України.

І найбільшим політичним нерозумом було-б прикривати щільно диктатурою котел, який мусить ще перекипіти: мусить у внутрішнім тертю перетерти віками накопичене хамство. Вся суть в цьому, щоб це хамство перекипало в українських державних обручах; щоб, взяте в обручі, воно котла не розсадило. Таким власне обручем мусить бути Яфетова українська сила. [...]

Тому українотворча Сила Яфетова дасть в межах українського державного закону волю українському Хамові. Доки він під одним Гетьманством, не порушуючи єдності Землі і не руйнуючи основ Громадянства, бється між собою за свої «уділи», «віри», «народи» і «нації» – нехай бється. Але за отаманські посягання на Верховну Владу, за розбивання Української Землі – Хам мусить йти в клітку. А головне він мусить знати і відчувати, що єсть сила, яка його посадить в клітку. Без цього не буде України.

Безмірно важко таку Силу Яфетову на Україні сотворити. Бо щоб стати опорою Державної Української Влади, вона джерело єдності мусить мати в собі, а не зовні. Це значить, що вона не може бути обєднана ненавистю до чогось поза собою, так як обєднані нею наприклад комуністи чи фашисти. Вона не може обєднатись ненавистю до свого брата Хама, бо Хама вона мусить виховувати а не убивати. Вона не може обєднатись ненавистю до Москви або до Польщи, бо ненависть до Москви зажене її в Польщу, ненависть до Польщи зажене її в Москву, а ненависть одночасно до обох – в петлю самогубця або в дім для божевільних.

Прикладом для неї мусить бути не націоналістичний фашист і не соціалістичний комуніст, а давнього, з часів могутности, старого типу англійський слуга державний. [...]

Тільки внутрішня вартість наша, тільки ця сила, яку ми сотворимо самі в собі, дасть нам змогу цей ідеал великий осягнути. Як не може бути без Яфетової Сили – України, так

не може бути Сили Яфетової без непорушної, безкомпромісової внутрішньої моралі. Які-ж основи цієї моралі?

Любов – що не значить коровяче взаємозливання, а тоді раптом рогом в бік. Покора – що не значить хитрість і низькопоклонство. Вірність – в серці а не на язичі. І почуття спільности, а не злбне вищукування в оці ближнього пилинки, щоб жовчі більше до свого жолудка напустити і собі в той спосіб приемність учинити. Коротко: шляхетність, благородство. Як скрізь, на цілім світі, від назви верстви державнотворчої родилась назва моральної прикмети, так тільки з цієї моральної прикмети народиться Яфетова, державнотворча сила України. ■

Збережена мова оригіналу

Тріщини в Регіонах

Попри повний контроль Партії регіонів над своїми вотчинами, конфлікти місцевих князьків здатні відібрати частину голосів у Януковича

Автор:
Дмитро Тужанський
Фото:
Олександр Чекменьов

Монолітність завжди вирізняла біло-синіх з-поміж партійного загалу. Щоправда, за два роки в опозиції Партія регіонів пережила не одну внутрішню міжусобицю. І якщо партійних функціонерів наближення президентських виборів змусило облишити давні образи й консолідуватися, то на місцевому рівні вирують справжні пристрасті у боротьбі за більший шмат пирога.

КРИМСЬКИЙ РЕЦИДИВ

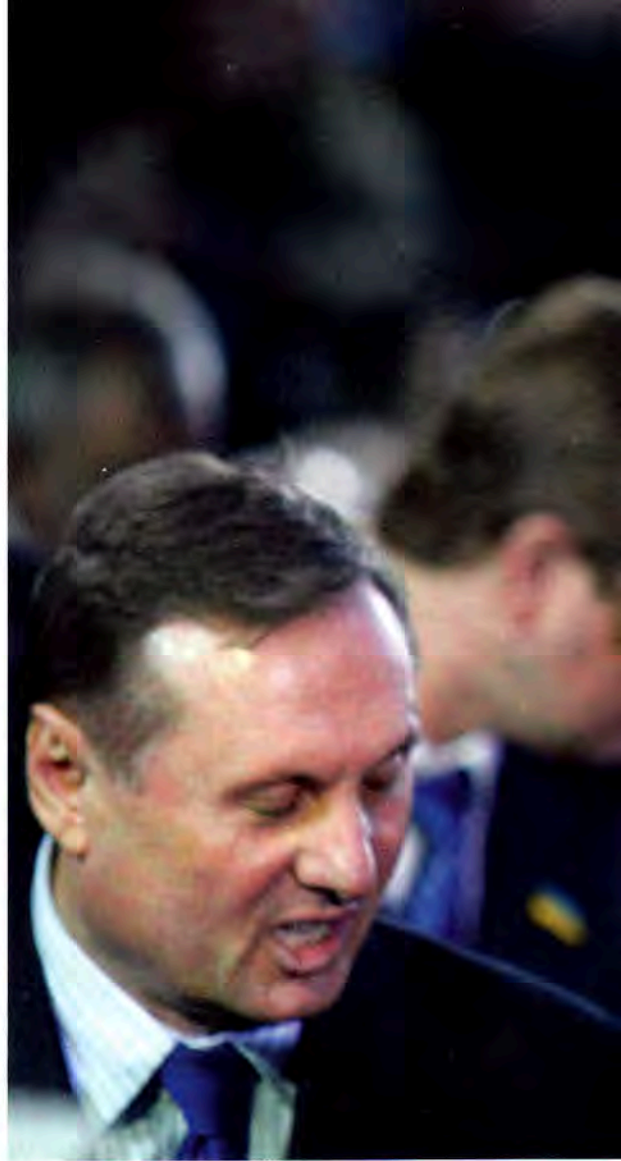
Конфлікт у кримському осередку ПР не вщухає навіть після виключення з партії нардепа Василя Кисельова. Суть скандалу банальна: особисті амбіції, з одного боку, Кисельова, який керував осередком останні роки, а з іншого – молодого спікера Криму Анатолія Гриценка.

Уперше на людях про чвари заговорили торік у березні. Тоді на зборах депутатів усіх рівнів від Партії регіонів Янукович зробив однопартійцям останнє суворе попередження: «Я не буду ні за ким шмарклі витирати». Але Кисельов та Гриценко зрозуміли слова лідера по-своєму й лише нарощували протистояння. У сформовані Кисельовим списки ПР на вибори до Кримського парламенту не потрапив товариш спікера та впливова на півострові людина Олександр Мельник. Наприкінці літа Кисельов звинуватив Мельника в підготовці замаху на нього, Кисельова, й попросив

захисту в Геннадія Москаля, якого майже одночасно з «регіональним скандалом», а, за версією окремих членів ПР, ще й не випадково, призначили головним мільціонером Криму.

У вересні Василь Кисельов добровільно відмовився від посади голови осередку та начебто був переведений на відповідальну посаду в центральний штаб. Щоправда, на яку саме, ніхто не уточнив. Однак за кілька днів він передумав, зібрав власну партконференцію й знову поновив себе на посаді. Опісля Кисельова виключили з партії, а його кримських сподвижників позбавили депутатських мандатів парламенту АРК.

Здавалося б, інтрига вчерепа – коли, звісно, не зважати на суттєві репутаційні удари, що їх регулярно завдає Кисельов, щоразу повторюючи: Янукович «хоронить» Партію регіонів; Янукович передав владу в Криму криміналітету; якщо команда Януковича прийде до влади, в країні правитимуть кримінальні авторитети; коли Янукович виграє вибори, мене (Кисельова. – Ред.) на третій день «закатають в асфальт». Напередодні 1 туру виборів экс-регіонал розсекретив механізм фальсифікацій на користь колишнього шефа. Мовляв, виборців, які отримують право голосувати вдома, обходитимуть зі скринькою представники дільничних виборчих комісій і в рідний спосіб мотивуватимуть людей голосувати за Януковича. Кисельов переконував, що за допомогою цього механізму може бути сфальсифіковано не менше 12–15% голосів виборців. Він також вважає можливою ситуацію,

коли ЦВК не почне оголошувати результати виборів, якщо Янукович програє, оскільки цей кандидат має найбільшу підтримку в ЦВК. І, схоже, кримські розбірки регіоналів таки відібрали голоси в Януковича. В першому турі президентських перегонів лідер ПР набрав у Криму 61,13%, тоді як у першому турі виборів-2004 – 69,17%.

ХАРКІВСЬКИЙ ДУУМВІРАТ

На Слобожанщині сюжет подібний – знову амбіції. Цього разу зішлись два куми: мер Харкова Михайло Добкін та голова обласної організації Партії регіонів Дмитро Шенцев. Боротьба між ними за лідерство в регіоні триває щонайменше останні півроку.

Дмитро Олексійович у великій політиці тільки рік із лишком. 141-й номер списку ПР відомий громадськості завдяки участі в трагічному полюванні разом із Євгеном Кущнарським та в нещодавньому ексцесі в се-

12–15%
голосів може бути фальсифіковано за допомогою механізму голосування вдома, прогнозує экс-регіонал Василь Кисельов

сійній залі ВР, коли пан Шенцев зламав мікрофон спікера Володимира Литвина.

12 вересня 2008-го Шенцева обрали головою Харківської обласної організації Партії регіонів замість тодішнього голови облради Василя Салигіна, якого згодом позбавили й спікерського крісла. А все через те, що Салигін не спромігся відправити у відставку губернатора Авакова (котрий днями висловився на підтримку Юлії Тимошенко). Так само це досі не до снаги і його наступникові. В липні Шенцев здійснив чергову спробу усунути помаранчевого керівника області, яка, втім, провалилася, як і всі попередні.

Однак, на відміну від Салигіна, Дмитро Олексійович має серйозний карт-бланш від вождя. Зайвий доказ – він був у світі Януковича, що разом із лідером ПР супроводжувала повсюди Патріарха Кирила під час його візиту до України. Крім того, ка-

жуть, Віктор Федорович якимось зізнався, що Шенцев нагадає його самого в молодості. Щоправда, Шенцев не сидів...

Водночас на Михайла Добкіна грає його публічність та авторитет, які почали стрімко зростати після зникнення з ефіру епатажного Геннадія Кернеса, секретаря Харківської міськради. Непогані зв'язки в мера й із конкурентами. З бютвіцем Фельдманом – неофіційний пакт про ненапад, із тим же Аваковим – публічне єднання заради Євро-2012. У 2004-му Добкін був довіреною особою Януковича в Харківській області. Вочевидь, усе це Добкін також враховував, коли від імені міської парторганізації звертався до керівництва з проханням погодити саме його ідею щодо єдиного штабу на Харківщині (Шенцев пропонував розділити зусилля регіоналів у місті та в області). Та на обласній партконференції в жовтні Добкін і словом не обмовився про те, на

ЯЗИК ДОВЕДЕ. Дехто з регіоналів за критику лідера ПР поплатився партквитком. Сам Янукович за розбірки на місцях – рейтингом

чому так палко наполягав. «Разом до перемоги! Разом уперед! А хто стане в нас на шляху, вилетить, як корок з-під шампанського, яким ми обмиватимемо перемогу Віктора Януковича!», – заявив мер Харкова, коли дійшла його черга виступати. За поступливістю Михайла Марковича, вочевидь, приховане бажання вдруге брати участь у виборах міського голови, які стартують одразу після президентських. У такому випадку розподіл штабів виглядає виправданим: Добкін може одночасно агітувати й за Віктора Федоровича, й за себе, що, як і минулого разу, додасть мерів кілька балів. Навряд чи це на руку вождю, особливо зважаючи на те, що з 2004-го Партія регіонів щоразу втрачає позиції на Харківщині?

ХЕРСОНСЬКИЙ ГАРМИДЕР

У Херсоні також не обійшлося без мерських амбіцій: Володимир Сальдо, який одночасно керує і містом, і парторганізацією білосиніх, зійшовся з іншим впливовим в області регіоналом-нардепом Олексієм Журавком. Того часто можна вгледіти на передовій, коли Партія регіонів блокує парламентську трибуну.

Маховик протистояння було розкручено ще в липні. Тоді 34-річний бізнесмен, депутат Суворовської районної ради від ПР Ігор Поддубченко вирішив, що було б непогано напередодні виборів очолити районну парторганізацію. Й зробити це він, вочевидь, планував за підтримки пана Журавка. Але усунути чинного голову Валерія Тарнавського так і не вдалося. На районній партконференції, яка відбулася 7 липня, забракло голосів. Два дні потому пана Поддубченка таки обрали головою, але з порушенням статуту та за відсутності Тарнавського. В ситуацію втрутився Володимир Сальдо: було створено спеціальну комісію, за результатами роботи якої Ігоря Поддубченка та частину його соратників виключили з партії, а липневий з'їзд анулювали.

30 вересня вже безпартійні регіонали спробували взяти участь у роботі чергової партконференції Суворовського району. Проте їх не впустили до приміщення міськради, мотивуючи відсутністю в них мандатів. За півгодини дозволу ввійти вима-

гав уже особисто Журавко. В результаті йому навіть надали можливість виступити. Коли ж він звернувся з проханням впустити решту колег, пролунала безапеляційна відмова.

Своєю чергою, Володимир Сальдо заявив про невдачу спробу зрівати збори та дискредитувати міську організацію Партії регіонів: мовляв, на конференцію хотіли потрапити люди, які жбурлялися партквитками на зібранні первинної організації. За інформацією місцевих ЗМІ, після емоційного конфлікту на партійних зборах Олексій Журавко потрапив у лікарню з кумедною назвою «Тропінка».

На обласній нараді Партії регіонів Володимир Сальдо та голова облради й товариш депутата Журавка Володимир Демьохін розглядалися як основні претенденти на посаду керівника виборчого штабу. Демьохін дорікнув мерові-конкуренту віддаленості від народу та закликав провести ревізію рядів. На зборах херсонських регіоналів його підтримав нардеп Анатолій Толстоухов. Це тріо фактично вказало Сальду на його місце, розкритикувавши його стратегію кампанії.

«ЗАМОРОЖЕНІ» НЕВДАЧІ

Рейтингові Януковича в Луганську зашкодило непорозуміння між «гаманцем» партії Рінатом Ахметовим та одним із лідерів місцевих «януковичів» нардепом Віктором Тихоновим. Екс-голова Луганської облради інкримінував президентові «Шахтаря» підлабузництво перед Тимошенко, у відповідь отримав докори в опортунізмі.

Нагадаємо, Тихонов свого часу проходив по тій же справі, що й покійний Кушнар'єв – організація з'їзду в Северодонецьку.

До речі, буквально днями про вихід із Партії регіонів заявили 19 депутатів Северодонецької міськради, які відмовилися ввійти до депутатської групи «За Януковича», яку передбачали створити. Вони звинуватили місцевих «вождів» ПР у дискредитації ідеалів партії, перегинах і зневажанні думкою широких партійних мас.

Події в Северодонецьку – другий на Луганщині масштабний демарш депутатів-регіоналів. У листопаді минулого року 18 депутатів Ровеньківської міськради,

Втрати Віктора Януковича в «біло-синіх» регіонах

19 депутатів
Северодонецької міськради відмовилися ввійти до депутатської групи «За Януковича»

членів фракції ПР, заявили про створення депутатської групи «Наше місто», яка, за їхніми словами, лобюватиме інтереси городян, а не тієї чи іншої політичної сили...

У Дніпропетровську місцеві партійні лідери також ділять владу. Формально керівником обласної парторганізації залишається людина Януковича – Олег Цар'єв. Але реально місцевими регіоналами керують Юрій Вілкул – колишній ректор Криворізького університету, нині голова облради, та його син Олександр – 59-й номер списку ПР, який на дострокових виборах 2007-го відповідав за результат у регіоні. Вони тримають зв'язок безпосередньо з заступником лідера ПР Борисом Колесниковим. Пліткували, що Цар'єв тимчасово припинив фінансувати партію: мовляв, якщо я не в грі, грошей не дам. Зараз, схоже, він остаточно змірився з роллю статиста, хоча, кажуть, виступати перед людьми йому завжди подобалося. Головне – не брати приклад із Василя Кисельова та дотримуватися партійного курсу.

ОДЕСЬКА КОМОРА

Янукович і далі втрачає рейтинг в Одесі. Якщо в 2004-му за лідера Партії регіонів віддали голоси майже 54% одеситів, то зараз – трохи більше 50%.

Фактично розколов одеських регіоналів після перемоги на виборах мера Едуард Гурвіц, який користується в місті беззаперечним авторитетом. На співпрацю з ним погодився голова обласної парторганізації біло-синіх Леонід Климов. Проти такого союзу виступила інша група регіоналів на

чолі з Олексієм Гончаренком, сином екс-голови Антимонопольного комітету України Олексія Костусева. Тож зрозуміло, для чого Янукович намагається повернути у велику політику екс-міністра внутрішніх справ Василя Цушка, який досі має вплив в Одесі та області. Вочевидь лідер ПР сподівається, що колишній соратник Олександра Мороза зможе додати місцевим регіонам солідності й консолідувати їх.

ІГРИ АМБІЦІЙ

За словами директора Інституту глобальних стратегій Вадима Карасьова, проблеми біло-синіх у регіонах випливають із давніх історій корпоративних конфліктів та боротьби за доступ до влади. «На місцях чудово розуміють, що очолити регіональний штаб означає вийти на прямий зв'язок із керівництвом та лідером партії, – пояснює експерт. – Тому все це звичайнісінька гра амбіцій регіональних лідерів, які намагаються замкнути на собі всю передвиборчу роботу на період президентської кампанії – з тим, щоб не лише контролювати фінансові потоки, але потім мати лаври переможця».

Президент Центру соціальних досліджень «Софія» Андрій Єрмолаєв вказує на практику «політичного франчайзингу» (франчайзинг – спосіб організації бізнесу, за якого компанія-власник передає незалежному бізнесменові або компанії право на продаж товарів і послуг цієї компанії в обмін на зобов'язання продавати ці товари чи послуги на певних умовах), якою зловживають усі без винятку політичні сили, зокрема й Партія регіонів. Тому, стверджує політолог, подібні тенденції властиві й решті політичних сил.

Так чи інакше, але «запас міцності» у Віктора Януковича, як кандидата в президенти, не такий уже й великий. Розбірки місцевих князків Партії регіонів можуть негативно вплинути на результат Януковича в другому турі президентських перегонів.

Проте в разі перемоги Віктора Януковича міжусобна боротьба місцевих князків вщухне. Тоді зможемо спостерігати «монолітну стабільність» у межах усієї країни зразка 2003–2004 років. ■

К Н И Г А Р Н Я

З 29 січня по 5 лютого чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

У Києві (вул. Лисенка, 3):

2 лютого о 18.00 – презентація поетичної книжки Миколи Біденка „Ліки зі смерті”.
Ведучий – Тарас Компаніченко.

3 лютого о 17.00 – презентація українського перекладу книги Віктора Єрофєєва «Енциклопедія російської душі».

4 лютого о 18.00 – презентація роману Юра Логвина „Танці Шайтана”.

У Києві (вул. Спаська, 5):

5 лютого о 18.00 – дебют: презентація поетичної книжки Юлії-Ванди Мусаковської „На видих і на вдих”.

У Львові (просп. Свободи, 7):

4 лютого о 18.00 – кіноклуб книгарні: перегляд-дискусія „Сучасне польське кіно і сучасна польська проза”.

5 лютого о 18.00 – до дня св. Валентина: майстер-клас із художньої кераміки „Серце на долоньці”.
Проводить Зоряна Климко.

У Харкові (вул. Сумська, 3):

2 лютого о 18.00 – засідання культурно-мовного центру „Апостроф”.

5 лютого о 18.00 – презентація книжок поета Івана Андрусика.

В Івано-Франківську (вул. Незалежності, 31):

29 січня о 18.00 – майстер-клас зі створення вовняних квітів.

3 лютого о 19.00 – показ фільму „Барака”.

4 лютого о 18.00 – презентація поетичної книжки Наталі Пасічник „Гра в три руки”.

Із повним переліком заходів та його можливими змінами Ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у Вашому місті, або на сайті: www.book-ye.com.ua

К Н И Г А Р Н Я

Криза у головах

Вітчизняна психіатрія – діжка без дна для державних асигнувань

Автор: Дмитро Рафаель

Фото: Олександр Чекменьов

Окремий світ, огорожений бетонним муром від суспільства. Тут усе своє – від пральні й перукарні до моргу. У двох похмурих корпусах Святошинського психоневрологічного жіночого інтернату живуть близько 700 пацієнтів. «Декого ми самі й ховаємо, бо вони не мають родичів, – каже старша медсестра Людмила Будько, невисока старенька жіночка. – Вони до нас як потрапляють, так і живуть усе життя».

Людині ззовні тут моторошно. Довгий вузький напівтемний коридор, висока стеля, багато дверей. Хворі зайняті своїм: ось ці крутяться, пританцьовують, одна жіночка відсторонено втупилась у видиму тільки їй точку, дві бабці просто сидять і блаженно всміхаються. Усі ці жінки однаково коротко пострижені.

«Уже восьмий місяць робимо ремонт, грошей бракує, – скаржиться пані Людмила, проводячи обшарпаним коридором, у якому новими виглядають лише двері. – А як приїде санстанція, що ми їм скажемо?»

ЖЕРТВИ СИСТЕМИ

За даними Міністерства охорони здоров'я (МОЗ), в Україні функціонують 85 психіатричних і психоневрологічних лікарень, 29 диспансерів, 23 відділення у звичайних лікарнях і 820 психіатричних кабінетів. Кількість ліжок для психічнохворих поступово зменшується і не перевищує 43 тис., або 92,9 на 100 тис. населення.

«Медицина лишається соведпівською, – стверджує Олена Володимирівна, колишній терапевт Молочанського філіалу Запорізької обласної психлікарні. Щоб уникнути зайвих неприємностей, вона попросила **Тиждень** не зазначати її прізвища. – Основні положення лікарняних

листів із виписки укладалися ще 1939 року, коли будь-яка людина розглядалася як потенційний злочинець».

На психіатрію припадає щонайменше 10% витрат вітчизняної системи охорони здоров'я. Щоб зрозуміти, про який порядок цифр ідеться, зазначимо, що торік на потреби МОЗ номі-

нально виділили майже 5,56 млрд грн, у 2010-му передбачається майже 7,453 млрд грн. Але точної вартості лікування одного психічнохворого ніхто назвати не може, адже і нині цю цифру вираховують за радянською традицією в ліжко-днях, що не надає адекватної інформації про справжні витрати на лікування. За даними

Тисяня, на лікування одного психічнохворого витрачається від 1 до 3 тис. грн на місяць. Тобто у масштабах країни сума може сягати 1,5 млрд грн на рік. Визначити точну вартість витрат на психіатрію в Україні практично неможливо, оскільки гроші виділяють частково МОЗ, частково обласні, частково районні та міські ради. Скільки і на що витрачаються гроші, ніхто чітко сказати не може.

«У нашій психікарні ще більш-менш годували, – пригадує пані Олена, – а із сільських будинків для психічнохворих привозили чоловіків, які за зросту 180 см важили по 32–36 кг, вони виглядали гірше, ніж із Бухенвальду».

Фінансування психіатрії в Україні не лише недостатнє, а й нерациональне. Купу грошей витрачають на забезпечення ліжок-місць для пацієнтів, які не потребують стаціонарного лікування. «З радянських часів система орієнтується на утримання наших клієнтів в інтернатах, але ж там мають перебувати люди, які не можуть самостійно про себе подбати, – пояснює Семен Глузман, секретар Асоціації психіатрів України. – Ті, хто може дати собі раду, мають перебувати в якихось гуртожитках, сестринських домах, у нас же нічого такого немає. Утримання в інтернаті коштує великих грошей, але, перебуваючи там в умовах, наближених до тюрем-

**1,5 млрд
грн**
на рік може сягати
сума витрат
на психіатрію

них, хворий втрачає соціальні навички».

Далека від досконалості застаріла система не залишає вибору ні пацієнтові, ні лікарю. «Оскільки психічні хвороби є практично невиліковними, люди стають непрацездатними, їм дають групу інвалідності, – розповідає Олена Володимирівна. – За нашими стандартами, якщо людина не перебуває на стаціонарному лікуванні два місяці на рік, вона вже не хвора і не потребує інвалідності. Така ситуація змушує лікарів і пацієнтів підлаштуватися під систему. Наприклад, одна моя знайома, хвора на епілепсію, змушена регулярно лягати у стаціонар, щоб зберегти групу інвалідності й соціальні пільги».

За словами Семена Глузмана, близько 40% пацієнтів вітчизняних психіатричних лікарень не потребують стаціонарного лікування, їм необхідна реабілітація.

ПРОГРЕСУЮЧИЙ СТАЦІОНАР

«Якщо в будь-якій західній країні після курсу лікування у психіатричній лікарні пацієнта відправляють у реабілітаційну установу, що допомагає йому відновити соціальні навички і повернутися в суспільство, то в нас таких можливостей [для хворого] фактично немає», – стверджує пан Глузман.

За даними МОЗ, надання психіатричної допомоги в Україні нині орієнтоване переважно на лікування в стаціонарних умовах психіатричних закладів. Режим стаціонарного лікування відрізає і відчужує людину від суспільства, складається враження, що це дорога в один кінець. Самі ж лікарі на запитання, яким чином колишніх пацієнтів українських психікарень повертають до нормального життя, чіткої відповіді не дають. Пояснення просте: у нашій країні зовсім відсутня соціальна психіатрія і немає реабілітації як такої.

Голова неурядової організації психіатричних пацієнтів «Юзер» Руслан Імерелі запевняє, що в Україні немає жодного нормального реабілітаційного центру. «Замість них показують звичайні психоневрологічні інтернати, – пояснює він. – У той час як психоневрологічні інтернати та медико-соціальна реабілітація – це зовсім різні речі».

Спробою внести зміни було створення відділення медико-соціальної реабілітації в психіатричній лікарні імені Павлова (Київ). «Реабілітація не повинна бути складовою лікарні, – розповідає Семен Глузман, який мав безпосередній стосунок до появи цього відділення. – Однак у тій ситуації вибору не було. Система виявилася неготовою до цього, але ми вклали гроші, шукали фінансових донорів».

Одинична ініціатива не отримала підтримки. Стало зрозуміло, що чиновники не зацікавлені в заощадженні грошей Міністерства охорони здоров'я. «Думали, що нас підтримають міністерство та регіони, створивши такі заклади у себе, але нічого такого не сталося, нікому нічого не потрібно, – розводить руками Глузман. – Таке відділення – єдине в Києві, а має бути у кожному регіоні. Воно не потребує великих витрат, євроремонту, якогось суперобладнання – це просто приміщення, в якому лікарі, медсестри та соціальні працівники допомагають пацієнтам повернутися в суспільство».

Секретар Асоціації психіатрів переконаний: у Міністерстві охорони здоров'я займаються політикою, тож реабілітаційний центр їм нецікавий.

За словами Руслана Імерелі, проблемою реабілітаційного центру став не лише брак грошей та зацікавленості чиновників. «Реабілітації там як такої вже немає, – бідкається він. – Відділення

функціонує, допоки не прийшла нова завідувачка, яка замість реабілітації влаштувала там піддослідний майданчик для вивчення закордонних ліків».

ПОБІЧНІ ЕФЕКТИ

У Києві полюють на квартири хворих, а психіатричні лікарні Криму самі лікарі порівнюють із концтаборами, стверджує Руслан Імерелі.

«У 2009 році болючою проблемою став Крим, – каже він. – Були скарги на грубе ставлення молодшого медичного персоналу до пацієнтів і між самими пацієнтами, а також на відсутність безплатної допомоги – хворим доводиться самим купувати медикаменти й оплачувати амбулаторне лікування, оскільки Крим на жодні лікарні грошей не виділяє».

На відміну від Криму в Запорізькій області кошти на медикаменти для невідкладної допомоги є. «Але негласно психіатри беруть гроші у родичів хворих», – розповідає Олена Володимирівна, колишній терапевт Молочанського філіалу Запорізької обласної психлікарні. Поведінку колег вона пояснює просто: «Хіба можна прожити на тисячу гривень? Йдеться не про розкіш, так лікарі знаходять вихід, щоб вижити».

Інша справа, що хворим пропонують дешеві ліки, котрі мають дуже шкідливі побічні дії. Передусім для печінки пацієнтів. Завідувач консультативного відді-

ТРУДНОЩІ РЕАБІЛІТАЦІЇ. Для багатьох психічно-хворих госпіталізація стала дорогою в один бік

лення Київської міської психоневрологічної лікарні №2 Сергій Маляров стверджує: «В нас у продажу є препарати, що не калічать, а лікують людей». Однак на запитання, чи потрапляють вони до пацієнтів його закладу, Маляров заявив: «Ці медикаменти потрапляють, коли на те є можливість».

«Наразі в Україні всі ліки доступні, однак тут не все так просто, – пояснює Семен Глузман. – МОЗ не закуповує медикаментів, це роблять на місцях. Багато залежить від людей, які здійснюють закупівлі в регіонах. Дуже часто придбаваються старі медикаменти з побічною дією, від яких у цивілізованих країнах уже відмовилися. У нас їх застосовують, бо ніхто не проводив дослідження, якими препаратами вигідніше лікувати: дешевшими застарілими чи дорожчими сучасними. Та якщо лікувати дорогими медикаментами, хворий швидше повернеться в суспільство і не сидітиме на плечах платників податків».

Однак, за словами Глузмана, попри раціональність, в Україні лікують такими препаратами, що вимагають довшого часу перебування хворого в лікарні. «У нас немає нормальної системи підрахунку [витрат], усе рахують ліжко-днями, – наголошує він. – У такій ситуації кожен лікар, навіть найгуманніший, розуміє: скорочення кількості ліжко-місць у лікарні означає зменшення прибутків. Так працює система». ■

40%
пацієнтів вітчизняних психіатричних лікарень не потребують стаціонарного лікування

Виборчо-маніакальний синдром

Як соціальне і політичне напруження впливає на здоров'я нації та окремих індивідів

«**В**ам розповідають, що ви живете в країні, яка тоне, наче «Титанік», і ви ні на що не впливаєте, – констатує Павло Фролов, завідувач лабораторії соціально-психологічних технологій Інституту соціальної та політичної психології Академії педагогічних наук України. – За таким сценарієм вибудовується пропагандистська кампанія більшості кандидатів у президенти, тому вітчизняна політика сприяє нагнітання депресії в українському суспільстві». Замість того щоб пропонувати засоби опанування ситуації та виходу з неї, кандидати нагнітають страшилки, мовляв, виберете не мене, то на країну чекатимуть інфляція, дефолт, крах та інші «Божі карі». Фролов переконаний, що на душевному стані українців це позначається не найкращим чином.

«Поширення депресії здебільшого залежить від об'єктивних причин: відсутність роботи, брак засобів для існування тощо, – розмірковує Павло Фролов. – Однак військовим психологам добре знайомий феномен: під час наступу армії поранені солдати одужують значно швидше, ніж коли військо зазнає поразки». Тож позитивні меседжі у передвиборчій риторичі могли б позитивно вплинути на суспільство. Натомість чорний піар, який дуже любляють українські політики, призводить до поширення неврозів, депресії та відчуття безнадії в суспільстві: людям не показують способів подолання негараздів, не кажуть, що потрібно робити для того, щоб вижити в цій ситуації. Під впливом негативної агітації людина, яка надто переймається політикою, ризикує перенести на себе масштабну проблему, з

Автори:
Дмитро Рафаель,
Андрій Лаврик

якою, звісно, не в змозі впоратися, і впасти у відчай.

Політична істерія посилює депресивні настрої у свідомості українців, однак психіатри зазначають, що кількість хворих на психічні розлади від того не зміниться. «Політична ситуація, можливо, когось і дратує, проте як психіатр я не можу говорити про збільшення чи зменшення психічних розладів унаслідок цього», – каже член Асоціації психіатрів України Станіслав Костюченко.

«Що ж до психічного здоров'я політиків, то в мене складається враження, що воно непогане, – стверджує він. – Це ж звичайні люди, вони мають свої сім'ї, друзів і водночас ведуть таку бурхливу діяльність, на яку психічно хвора людина не здатна. Для цього потрібно мати дуже міцне психічне здоров'я».

Щоправда, у приватних розмовах спеціалісти визнають, що помічають у поведінці представників так званої еліти дивацтва. Зокрема, на думку одного психіатра, який практикує у столичній клініці імені Павлова, чимало вітчизняних політиків мають собою ад'єктивний тип особистості. Їм постійно потрібні великі звершення і доза

адреналіну: стрибати з парашутом, пірнати на дно моря, дертися в гори. «Вони не можуть жити без подвигів і конфліктів, – каже він. – Спокійне, рутинне життя для них є нестерпним, тому більшість із політиків навіть після нищівних принизливих поразок прагнуть повернутися в політику».

Психіатри завжди підкреслюють: щоб поставити людині діагноз, її потрібно ретельно обстежити. «Та навіть спостерігаючи за публічними виступами політиків, спеціаліст помітить тривожні симптоми у їхній поведінці», – зазначає один із них.

Наприклад, у деяких українських політичних діячів спостерігається пришвидшений темп мови, інколи мова випереджає мислення, що фахівці пов'язують з прискоренням асоціативних процесів і зараховують до форми гіпоманіакального стану [тут і далі див. довідку]. Також спеціалістам впадає в око брехливість політиків, що справляє враження патологічної. Хоча часто говорити неправду – невід'ємна риса політика, але вона може бути й симптомом душевної хвороби. Про можливі проблеми з психікою свідчать недорікуватість, фіксація складності «перемикання» з однієї теми на іншу, а також підсилення мовлення жєстами.

Стрімке пересування кар'єрою драбиною здатне спричинити патологічні зміни в характері людини, притупити адекватне сприйняття дійсності, спровокувати приписування собі чеснот, яких насправді не має. Зважаючи на агітаційну продукцію, якою «годували» виборців кандидати у президенти перед голосуванням у першому турі, їм слід замислитись: а чи не варто відвідати психіатра? ■

ДОВІДКА

Прискорення асоціативних процесів – збільшення кількості асоціацій, що виникають у кожен конкретний відрізок часу. Може свідчити про маніакальний розлад.

Гіпоманіакальний стан – легка форма маніакального синдрому, коли у хворого без явних причин поліпшується настрій. Супроводжує більшість психічних хвороб.

Патологічна брехливість – стан, у якому суб'єкт схильний говорити часто і докладно неправду про себе, що підвищує його значущість та цікавість до нього з боку оточення; у такому стані людину важко змусити визнати себе брехуном – у разі викриття вона змінює тему, виявляє агресію до викривальника тощо. Притаманна особам з асоціальним розладом особистості, часто супроводжує важкі хвороби, такі як шизофренія.

Нецікава пропозиція

Звичка до надприбутків будівельних та девелоперських компаній паралізувала ринок нерухомості

Автор:
Валентина
Кузик

Фото:
Олександр
Чекменьов

Перед початком кризи, в травні 2008 року Олександр Ткачук, програміст великої IT-компанії, взяв валютний кредит, щоб купити двокімнатну квартиру в передмісті Києва. Забудовник звів багатопверхівку в обумовлені інвестиційною угодою терміни, але будинок досі не введено в експлуатацію, оскільки до нього не підвели належних комунікацій. «Представники будівельної компанії пояснюють такий невтішний стан справ відсутністю обігових коштів і пропонують почекаяти, поки всі квартири в новобудові будуть продані, – каже Олександр Ткачук. – Ми з дитиною та дружиною змушені тігнитися в квартирі її батьків та

ще й сплачувати валютний кредит. Знайомі радять позиватися до суду, вимагати відшкодування, але я сподіваюся на краще, рано чи пізно роботи на об'єкті поновлять. У наш будинок інвестували понад 90 родин. Усі вони в подібній ситуації». Історію Олександра Ткачука можна вважати типовою.

МЕРТВИЙ СЕЗОН

За даними компанії SV Development, на 95% новобудов роботи зупинено. «Зараз у Києві споруджують лише 14 об'єктів, до кризи їх були сотні», – коментує ситуацію президент компанії «ВЛАСТ-ГРУПА» Віктор Власов. У січні – листопаді 2009-го в Україні виконали будівель-

них робіт на загальну суму 33 млрд грн – це 49,7% аналогічного періоду 2008 року (за даними Держкомстату). Протягом трьох кварталів 2009-го в країні було введено в експлуатацію 3,3 млн м² житла (на 48,6% менше рік до року), з них у столиці – 418,6 тис. м² (за рік – падіння на 53,9%). За словами екс-міністра регіонального розвитку та будівництва Володимира Яцуби, зниження обсягів будівництва в Україні перевищує середньоєвропейський рівень більш ніж у чотири рази.

Ринок нерухомості завмер: наприкінці 2009 року в Києві в середньому укладали 1,5 тис. угод купівлі-продажу квартир на місяць, у 2008-му цей показ-

ник становив 8,9 тис., в 2007-му – 15 тис. (дані Союзу фахівців із нерухомості України). При цьому забудовники й девелопери вперто тримають ціни. За інформацією reat.ua, з жовтня 2008-го по жовтень 2009-го середня вартість квадратного метра житла на первинному ринку Києва майже не змінилася й становила 13,8–14,1 тис. грн. Наприкінці минулого року гривневі ціни навіть поповзли вгору й до середини січня 2010-го вартість квадрата досягла 14,8 тис. грн.

«Забудовники тримають ціни, оскільки орієнтуються не лише на собівартість зведених квадратів, а й на власні фінансові зобов'язання перед банками. Іноді вигідніше заморозити проекти, аніж реалізувати квартири в новобудовах за демпінговими цінами», – каже Віктор Власов. Утім, зобов'язання будівельних компаній перед фінустановами можна розглядати і як чинник зниження цін на нерухомість цього року. Питання полягає в тому, як довго зможуть чекати банки повернення боргів? За даними НБУ, станом на листопад 2009-го обсяг кредитів, наданих вітчизняними фінустановами забудовникам, становив 5,2 млрд грн. Ще 99,8 млрд грн банкам заборгували домогосподарства – нагадаємо, що розвиток іпотечного кредитування в 2007–2008 роках спровокував стрімке подорожчання нерухомості та привчив забудовників і девелоперів до надприбутків. Водночас зовнішній борг самого банківського сектору України перевищує \$33,6 млрд. Отже, рано чи пізно учасники ринку будуть змушені дати відповідь на базове запитання: якщо є справедлива вартість нерухомості – здатна сформувати пропозицію і забезпечена платоспроможним попитом? Інакше рух коштів на цьому ринку не буде відновлено.

АПЕТИТИ Й ІНТЕРЕСИ

Більшість банкірів, опитаних *Тижнем*, стверджують, що іпотечне кредитування в 2010 році навряд чи розвиватиметься стрімко, найоптимістичніший прогноз – позикові кошти почнуть підживлювати ринок нерухомості в 2011–2012 роках.

При цьому на квартири сформувалася відкладений попит – 2009-го українці зняли з депозитів понад 20 млрд грн, і ці кошти цілком можуть бути вкладені в житло за умови його здешевлення. Розуміння цього в забудовників є – немає готовності йти на цінові поступки.

Навіть ті будівельні компанії, які не заморозили розпочаті проекти, не вважають за необхідне знижувати вартість житла. «Ми вирішили, що зупинити роботи на об'єкті надто дорого, – розповідає Євген Чернецький, директор БК «Контакт-Інвест». – По-перше, недобудована споруда неодмінно руйнуватиметься і її слід буде відремонтувати у разі продовження робіт. По-друге, для відновлення будівництва довелося б знову отримувати дозволи, ордери, оновлювати технічну документацію, а це дуже дорого. Тому ми вирішили добудувати об'єкт. Зараз він зведений, залишилося продати зо два десятки квартир, але ціну на вже зведені житлові метри ми не знижуватимемо».

За даними директора проектної групи «Архіматика» Олександра Попова, в середині 2008-го рентабельність будівництва в Києві сягала 70–100% і навіть більше (в окремих випадках – 300–400%. – **Ред.**), наприкінці 2008 року вона знизилася. У першій половині січня 2010-го середня ціна квадратного метра житла в столиці становила \$1,8 тис. Через те що самі забудовники визначають собівартість на рівні \$1,2–1,3 тис. за м², резерв для зниження цін у них є. До того ж собівартість в оцінках представників будівельних компаній явно завищена. «З жовтня 2008-го витрати на будівництво в Україні в середньому знизилися до \$700 за м² у Києві та до \$400 за м² в обласних центрах. Це пов'язано зі здешевленням будівельних матеріалів і монтажних робіт на 20–25%, – каже Олександр Попов. – Тонна цементу зараз коштує від 700 до 900 грн залежно від марки – на 300 грн дешевше, ніж на початку 2008 року. За тисячу цеглин тепер викладають 850 грн, а до кризи – всі 1400».

«З огляду на невелику кількість реальних трансакцій на

На 95% киявських новобудов роботи зупинено

Адміністративна тяганина збільшує собівартість житла на 50%

Собівартість будівництва в Києві зараз становить \$700–1300 за м² Тож у забудовників є резерв для зниження цін на 10–40%

ринку нерухомості та зниження собівартості будівництва деякі аналітики прогнозують у 2010 році хвилю падіння цін – до 40% у доларовому еквіваленті. Натомість ми вважаємо, що різких коливань очікувати не слід, найімовірнішим є поступове здешевлення житла – на 10–15% протягом року», – говорить президент Союзу фахівців із нерухомості України Олександр Рубанов. Проте є й діаметральний прогноз. «У 2010-му ми очікуємо зростання цін на нерухомість на 10–15% через наявний відкладений попит і згорання пропозиції», – ділиться професійним поглядом на ринкову кон'юнктуру Олексій Говорун, заступник генерального директора з розвитку та маркетингу будівельної компанії ТММ.

ВЛАДНА РУКА

Для відновлення будівельних робіт на заморожених об'єктах і руху коштів на ринку нерухомості необхідна потужна фінансова ін'єкція. Так, у Мінрегіонбуді повідомили, що кількість недобудов в Україні перевищує 2700, а для введення їх в експлуатацію потрібно близько 200 млрд грн. У 2009-му держава виділила на підтримку галузі 3 млрд грн, в 2010-му планують виділити трохи більше 1 млрд.

«Навряд чи влада знайде додаткові кошти на підтримку забудовників в умовах кризи. Швидше за все учасникам ринку доведеться вирішувати свої проблеми самотужки», – переконаний Сергій Костецький, аналітик консалтингової компанії SV Development. При цьому в 2009-му державна підтримка зацікавила далеко не всіх забудовників, адже умовою її отримання було здешевлення житла до 3,99 тис. за м².

Більшість опитаних представників будівельних компаній очікують від держави якісно іншої підтримки – спрощення процедур землевідведення, затвердження проектної документації та підведення комунікацій. Офіційні й представницькі витрати на це, за оцінками учасників ринку, в окремих випадках сягають 50% собівартості будівництва. ■

Скільки «коштують» надприбутки забудовників **стор. 34–35**

Великий куш

Столичні забудовники реалізують нерухомість із рентабельністю понад 200%

Скільки коштує зведення будинку*

Загальна вартість проекту – \$12,9 млн

Кількість поверхів – 16

Загальна площа – 18 тис. м²

Собівартість м² – \$716

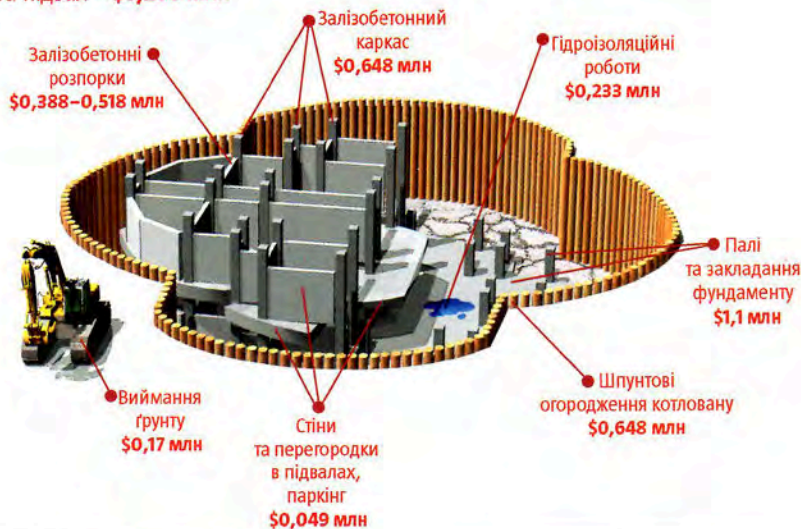

1. Будівельно-монтажні роботи:

1) Розчищення території – \$0,214 млн

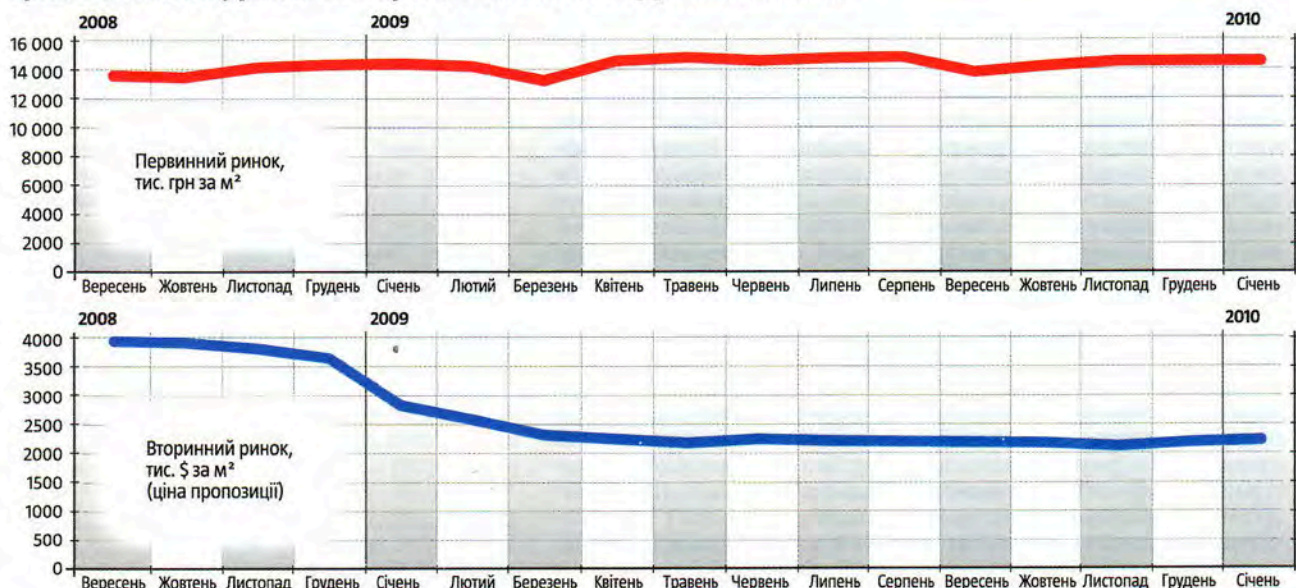
2) Котлован та підвал – \$3,236 млн

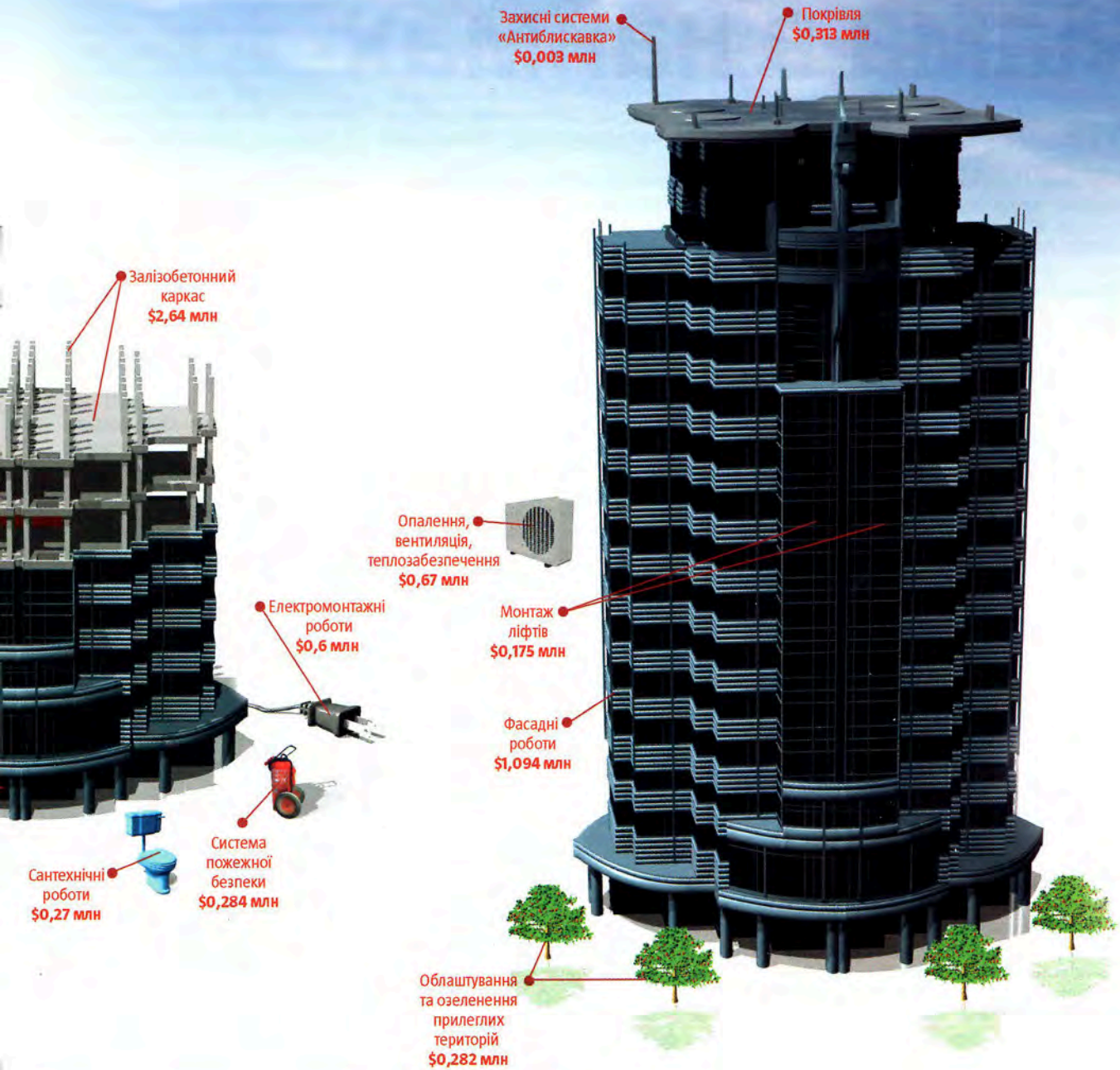
3) Наземна частина – \$7,8 млн

ЦІНА ПИТАННЯ. Динаміка вартості житлової нерухомості Києва

За даними порталу reat. ua

4) Під'єднання будинку до комунікаційних мереж \$0,232 млн

2. Витрати, пов'язані з проходженням дозвільної системи, % від загальної вартості

Землевідведення та утвердження передпроектів – 2–5%
 Створення зовнішніх комунікацій – понад 20%
 Розроблення проекту споруди – 2%
 Відрахування міській владі – 7%
 Відрахування ЖЕКу – 2%

Відрахування головному управлінню економіки та інвестиції КМДА – 3%
 Відрахування райраді – 10%
 Відрахування пожежній службі – 1%

*використано розрахунки проектної групи «Архіматика»

Мама в наймах

В Україні з'явилося перше СОС-містечко, у якому вільнонаймані мами доглядають дітей-сиріт

Автор: Інна Завгородня

Нові білосніжні двоповерхові будиночки посеред запорошених снігом сосен – розкішним апартаментам під Києвом можна позаздрити. Розпочате ще чотири роки тому будівництво «СОС Дитячого містечка» для дітей-сиріт у Броварах нарешті завершилося його заселенням і відкриттям – 42 дитини знайшли свою родину в новому для України типі виховного закладу. На сьогодні у Броварах мешкають дев'ять СОС-родин, а розраховане містечко на 13, тож до кінця року в ньому вже житимуть 84 дитини.

Виховання дітей-сиріт у СОС-родинах – це наближення до сімейної форма опіки, що виникла в Австрії після Другої світової війни. Організація SOS Kinderdorf International, що існує за рахунок добровільних внесків і сьогодні фінансує СОС-містечка у 132 країнах світу, допомагала самотнім жінкам піклуватися про дітей-сиріт, яких після війни було особливо багато. За 60 років було напрацьовано методикку встановлення опіки над дітьми, які їй позбавлені: організація підшукує для сиріт СОС-маму, готову щонайменше 15 років дарувати їм материнську любов. Абревіатура СОС походить від англійського social society. Ця дещо тавтологічна конструкція означає, що виховання у СОС-родині робить акцент на подальшій успішній соціалізації дітей-сиріт.

ПРОФЕСІЙНІ МАМИ

Створення СОС-родини – процес кропіткий і тривалий. Перш ніж поселити дитину, їй показують майбутнє помешкання і питають згоди. Власне кажучи, як і в майбутньої мами. «Ми ніколи не розлучаємо біологічних братів і сестер, – каже директор СОС-містечка у Броварах Олександр Поліщук. – Тому якась родина почалася з однієї ди-

тини, а інша – одразу з п'яти чи навіть шести. В дитбудинках у дітей часом формуються негативні прив'язаності – важкий психологічний механізм, що може розростися у морально-психологічну катастрофу, коли людина не довіряє нікому і не може адаптуватися до життя. Наше завдання – створити таке оточення і таку прив'язаність, щоб дитина знала: є люди, які ніколи її не покинуть, які любитимуть її, хоч би якою вона була: хорошою чи поганою, здоровою чи хворою, балуваною чи слухняною».

Щоб стати СОС-мамою для шести-восьми дітей, які формують СОС-родину, потрібно передусім прагнути подарувати їм свою любов. Навіть за наявності материнського досвіду для роботи з дітьми-сиротами потрібні спеціальні знання, тому кандидати проходять тривалу підготовку. Далі організація надає мамам підтримку – і психологічну, і матеріальну. А вже їхнє завдання – виховувати сиріт і любити їх.

«Ми шукаємо жінок, які прагнуть найближчі 15–20 років свого життя цілковито віддати цим дітям, – продовжує Поліщук. – Повірте, таких небагато. Ми підшукували матерів кілька років, і до нас звернулося близько трьох тисяч осіб. А в кінцевому підсумку зараз працюють лише дев'ять. Ми маємо бути впевнені, що ця конкретна людина зі своїм набором людських якостей готова до такої роботи – іноді для цього потрібно півтора-два роки. Наші мами з різних регіонів України. Зазвичай вони мають вищу освіту, причому абсолютно різну. У деяких є свої вже дорослі діти».

СОС-мама перебуває з дітьми 24 години на добу і фактично заміняє їм матір. Водночас як працівник організації вона отримує заробітну плату й гроші на харчування, має один вихідний на тиж-

день і навіть гарантовану відпустку. На цей період її заміняє СОС-тьотя, яка допомагає родині по господарству. Пропрацювавши 15 років, мама отримує доплату від організації до державної пенсії як добровільний внесок і подяку за роботу.

Роль батька у СОС-родині виконує чоловічий персонал містечка, зокрема директор як опікун дітей. У деяких містечках працюють СОС-пари, але їх небагато.

«МИ ВСІ РІДНІ»

Мама Таня у народному строї зустрічає нас накрытим столом у просторому затишному будинку. Знайомить із дітлахами – їх аж шестеро, всі з солом'яно-білим волоссям, блакитнооку. Найстаршій Оксані 11 років, Світлані

РОДИННІ
ОБОВ'ЯЗКИ.
Тетяна стала
СОС-мамою
для шістьох
дітей

– десять, Галині – вісім, Насті – сім, Юлі – три, Віталіку – два, саме починає говорити, мамі Тетяні – 40. Під час знайомства Тетяна пригадує роботу в консалтинговій компанії. Пізніше дізнаємося, що за плечима в жінки не лише успішна кар'єра, дві вищі освіти і закордонні стажування – вона навіть зараз встигає навчатися в аспірантурі. Присвятити своє життя дітям крихітним блакитнооком янголятам Тетяна вирішила твердо. Понад рік пропрацювала СОС-тьотею, тож призначення на відповідальну посаду СОС-мами очікувала з нетерпінням.

Над сходами висять грамоти, отримані дітьми за участь у різноманітних конкурсах. Виявляється, у цьому домі живе «Мініміс зірочка» Настя, маленька красуня Броварів. Світланка демонструє свою гру на синтезаторі. Дівчатка показують щоденники: записи старанні, оцінки чудові: 9–11. «Встаємо десь о п'ятій ранку, – описує Тетяна звичайний день СОС-родини, – тому що до школи потрібно добиратися близько години. 1–3-й класи поснідали й побігли. Тоді прокидаються малюки – грає-

мося з ними. Старші доробляють уроки, малюки лягають спати, старші йдуть до школи у другу зміну. А ввечері суцільні веселощі: всі робимо уроки, читаємо книжки, навчаємося. Нібито буденно, але скільки емоцій, пригод, новин».

«Зазвичай дітей набирають у родину поступово, – розповідає соціпрацівник Тетяна, яка спостерігала за створенням цієї сім'ї, – а тут усі одразу, бо всі рідні. До цього вони були розкидані: дівчата у сиротинці, старша донька у бабці, а найменший – у дитячій лікарні. Наше досягнення в тому, що ми возз'єднали родину». Біологічна мати цих дітей позбавлена батьківських прав. Діти не спілкуються з нею, проте мають можливість бачитися з обома бабцями. Ті охоче відвідують онуків, передають консервацію. Із 42 дітей, які оселилися у броварському СОС-містечку, лише семеро сиріт. Решта мають батьків і є соціальними сиротами.

СОС-мама Тетяна має власну дорослу доньку, яка залюбки спілкується з новою родиною. «Таким чином відбувається формування родинного оточення, –

У 2009 році в Україні було понад 120 тис. дітей, позбавлених батьківської опіки, з них лише 10% сиріт, решта – соціальні сироти при живих батьках.

У світі діють 458 дитячих містечок і 359 молодіжних будинків SOS Kinderdorf International, у яких знайшли родину 65 776 дітей і молодих людей.

Пошук матерів для СОС-містечка у Броварах розпочався у 2005 році, а перші родини утворилися в липні 2007-го. До відкриття СОС-містечка у січні поточного року СОС-родини жили у найнятих квартирах.

вважає директор з розвитку програм благодійної організації Анна Купцова. – Це соціальне коло інтегрує дитину в суспільство і дає їй те, що називається унікальним словом «соціалізація». У 2007 році SOS Kinderdorf International оцінювала «випускників» родин – хто працевлаштувався, хто одружився, як вони самі оцінюють свою успішність як людей і спеціалістів. Неуспішних випадків – 2,7%. Це вражаючі результати й успішна модель виховання».

КОНТРОЛЬОВАНА РОДИНА

Організація виступає гарантом для дітей, яких бере під опіку. Зобов'язання втілює конкретна СОС-мама, проте класичною СОС-родиною назвати не можна. Мама все-таки найнята, тож організація здійснює контроль над формуванням і функціонуванням родини, а також гарантує забезпечення дітей від нових потенційних потрясінь. І не лише до досягнення повноліття, а й протягом усього життя. «Людина перебуває у СОС-містечку до 18 років, – розповідає Анна Купцова. – Далі може перейти у молодіжний будинок, де починає вже сама вести господарство. Хочете інтернет – будь ласка, у складчину оплачуйте. Якщо ти витратив гроші, тобі ніхто їх додатково у клювіку не принесе. Пофарбуй паркан, повідкидай сніг. У середньому цей період триває три роки. Паралельно організація відкриває для дитини мультивалютний рахунок і гарантує їй €10 тис. на ремонт, придбання меблів або кредитування житла. Після молодіжного будинку дитина переходить у своє помешкання – або придбане в кредит, або найняте. Перший рік організація оплачує 70%, другий – 50%, третій – 30% його вартості. Це вже напівавтономне проживання – ще три роки. Таким чином у 23–24 роки ми вже маємо молодого підготовленого спеціаліста, працевлаштованого і з чіткими перспективами. А четвертий етап – це складна ситуація, що може виникнути в житті нашого вихованця: захворювання, аварія чи якась проблема. У такому випадку організація гарантує йому патронаж».

До 2016 року СОС-містечка з'являться також у Луганську, Запоріжжі та Криму. ■

ФОТО: МІЛА ТЕШЧЕВА

Формування націй

Небагато народів можуть похвалитися безперервною історією державності протягом двох тисячоліть. Політична карта світу динамічно змінювалася впродовж усієї історії людства. Держави виникали й зникали, їх кордони пересували збройно або мирно (наприклад, через династичні шлюби). Проте найбільші зміни припадають на XIX та XX сторіччя, коли остаточно сформувалася та набула всесвітнього поширення концепція національної держави.

Тиждень розпочинає серію публікацій у межах нового спецпроекту «Становлення постколоніальних держав». Разом із міжнародними експертами ми аналізуватимемо, як здобували та зміцнювали свою державність народи, які тривалий час перебували у складі багатоетнічних державних утворень – імперій або федерацій. Основну увагу приділимо нашому регіону – Центрально-Східній Європі, однак не оминемо й деякі латиноамериканські й азійські

держави. У цьому числі ми розглядаємо досвід хорватів, національно-культурне відродження яких у XIX столітті відбувалося під знаком ілліризму – руху за об'єднання всіх південнослов'янських земель. Після розпаду Австро-Угорської імперії Хорватія ввійшла до складу Королівства сербів, хорватів і словенців (із 1929 року – Югославія). Незалежність хорвати проголосили в 1990 році, але їй довелося відстоювати у війні з сербами. ■

Сильна рука

До незалежності Хорватію привів колишній комуніст Франьо Туджман

Автор:
Андрій Руккас,
кандидат історичних наук

4 травня 1980 року помер маршал Йосип Броз Тіто – «батько-засновник» Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії (СФРЮ), людина, яка впродовж 35 років беззмінно керувала цією країною. Здавалося, що Тіто залишив у спадок своїм наступникам сильну державу, потужну економіку, могутню армію. Однак дуже швидко з'ясувалося, що його «дітище» тяжко й невиліковно хворіє. З початку 1980-х Югославію охопила глибока економічна криза. Наприкінці 1985 року безробіття сягнуло 15%, інфляція – 100%, зовнішній борг наближався до \$20 млрд. На його виплату йшло 40% усіх валютних надходжень.

Замість кардинальної суспільно-політичної та економічної реформ нові югославські керівники запропонували неефективну програму «стабілізації». Кризу поглиблювали процеси, що відбувались у федеративному устрої СФРЮ, адже після смерті Тіто різко посилилася «етнократія» – національні партійно-бюрократичні клани в окремих союзних республіках. З'явилася концепція «національної економіки», коли кожна республіка виробляє самостійно все необхідне для себе, захищає власні інтереси, навіть на шкоду загальноюгославським.

ГЕНЕРАЛ-ДИСИДЕНТ

За більшу самостійність виступали дві найрозвинутіші республіки – Словенія та Хорватія. Центральний уряд і правляча партія поступово втрачали »

ФОТО: REUTERS

контроль над ситуацією. XIV з'їзд Союзу комуністів Югославії, який відбувся в січні 1990 року, став останнім у його історії. Словенські та хорватські комуністи вимагали реорганізувати партію на конфедеративних засадах. Не досягши свого, вони на знак протесту покинули зібрання. На з'їзді оголосили перерву, але свою роботу він уже ніколи не поновив. Комуністична партія, яка впродовж чотирьох із половиною десятиріч володіла в Югославії монополією на істину, в умовах кризи та під впливом революційних подій у країнах Східної Європи була змушена погодитися провести перші демократичні вибори на багатопартійній основі.

Вибори до хорватського республіканського парламенту Сабор відбулися навесні 1990-го. Впевнену перемогу на них здо-

війни залишився в армії, зробив гарну кар'єру – служив у Міністерстві оборони, Генеральному штабі Югославської народної армії, закінчив Військову академію, став наймолодшим генералом у соціалістичній Югославії.

ТУДЖМАН БУВ ОДНИМ ІЗ ПЕРШИХ, ХТО ВІДКРИТО ПОРУШИВ ХОРВАТСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В СОЦІАЛІСТИЧНІЙ ЮГОСЛАВІЇ

Однак у 1961 році Туджман із власної волі залишає військову службу. Армійські рамки стали завузькими для активної, творчої натури Туджмана, який цікавився не тільки суто військовими справами, а й проблемами історії, політики та куль-

ського звання та нагород, усунули з посади директора Інституту, заборонили викладати в університеті. Фактично, Туджман був одним із перших, хто відкрито порушив хорватське національне питання в соціалістичній Югославії. Він боровся проти прищеплення хорватам комплексу провини за створення під час Другої світової Незалежної Держави Хорватії, союзниці гітлерівської Німеччини, активно виступав проти централізаторської політики Белграда, яка вела до провінціалізації та маргіналізації Хорватії, однієї з найбагатших республік союзної Югославії. На судовому процесі 1972 року лише завдяки заступництву відомого хорватського письменника Мирослава Крлежи Туджман уникнув багаторічного ув'язнення. Спочатку його засудили на два роки, та невдовзі термін зменшили до дев'яти місяців. У 1981 році Туджмана засудили вдруге – цього разу на три роки ув'язнення та п'ять років заборони громадської діяльності.

ПОВЕРНЕННЯ ДО ПОЛІТИКИ

У другій половині 1980-х на тлі кризових явищ посттитувської Югославії Туджман готує своє тріумфальне повернення до активної політики. В 1987 році він поїхав до країн Західної Європи, Канади та США, де зав'язав тісні контакти з представниками хорватської еміграції. Саме завдяки активній допомозі хорватської діаспори в червні 1989 року Туджман заснував «Хорватську демократичну спільноту». Його партія прагнула об'єднати всіх хорватів, попри їхні ідеологічні переконання, в єдиний потужний національно-політичний рух, мінімальною метою якого була рівноправність Хорватії в реформованій югославській конфедерації, а максимальною – повна її незалежність та державний суверенітет. Партія виступала за своєрідний вихід Хорватії з балканського культурно-історичного простору й повернення до центральноєвропейського цивілізаційного кола, за відродження хорватської культури, мови, традицій, за дефальсифікацію національної історії.

була партія «Хорватська демократична спільнота» (Hrvatska demokratska zajednica, HDZ), яку очолював харизматичний і популярний у Хорватії Франьо Туджман. Генерал, науковець, дисидент, він був овіяний ореолом мученика за національні інтереси. Виходець із заможної селянської родини, з початком Другої світової війни Туджман приєднався до партизанів Тіто, вступив до комуністичної партії, дослужився до комісара партизанської бригади. Після

ЖЕРТВИ ВІЙНИ. Сотні хорватських біженців тікали з Боснії, коли серби почали там етнічні чистки

тури. Після звільнення в запас він дістав призначення на посаду директора Інституту історії робітничого руху в Загребі. 1965 року захистив докторську дисертацію, розпочав викладацьку роботу в Загребському університеті. В цей час починають проявлятися націоналістичні погляди Туджмана, який у своїх працях намагався протистояти сильній унітаристській течії в югославській політиці.

У 1967 році його виключили з партії, позбавили генераль-

ФОТО: REUTERS

ФОТО: REUTERS

Вибори 1990 року принесли Туджману ще більшу популярність серед хорватів. Він виступає з яскравими промовами, робить ексцентричні, проте не дуже толерантні заяви («в Хорватії всі є рівноправними, але треба знати, хто тут місцевий, а хто гість», «дехто твердить, що моя дружина—сербка, а я щасливий, що вона ані сербка, ані єврейка»). Перемога HDZ була більше ніж переконливою: партія отримала майже 40% голосів і здобула 2/3 місць у Саборі,

ПЕРЕМОЖНА БУРЯ. Хорватські солдати відновили контроль над Кніном 5 серпня 1995 року

який обрав Туджмана главою республіки. Прихід до влади націоналістичної HDZ налякав хорватських сербів, які становили 12,2% населення Хорватії. У відповідь вони скликали свій з'їзд, на якому прийняли Декларацію про суверенітет і автономію сербського народу. 21 грудня 1990 року в місті Кнін була проголошена Сербська автономна область Країна.

Наступного дня Хорватський Сабор затвердив нову Конституцію Хорватії, котра визначала її

як «національну державу хорватського народу». Положення попередньої Конституції про те, що республіка є державою хорватського і сербського народів, було відкинуто. Ситуація загострювалася. 12 травня 1991 року в Сербській автономній області Країні пройшов референдум, на підставі результатів якого через чотири дні Скупщина Країни ухвалила приєднатися в односторонньому порядку до Югославії. У відповідь хорвати 19 травня провели свій референдум, на якому порушили питання про відокремлення від Югославії. За самостійну хорватську державу проголосували понад 91% виборців (сербі цей референдум бойкотували).

25 червня 1991 року хорватський парламент проголосив незалежність республіки. 11 грудня 1991 року першою серед країн – членів ООН незалежність Хорватії визнала Україна. 16 грудня у Брюсселі відбулося засідання Ради ЄС на рівні міністрів закордонних справ, на якому Європа висловила готовність визнати незалежність Хорватії та інших колишніх югославських республік. 13 січня 1992 року це зробив Ватикан, 14-го – 19 країн світу, а 15-го – 12 країн – членів ЄС. 22 травня 1992 року Хорватію було прийнято в ООН.

ВІЙНА ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

У відповідь на проголошення хорватської незалежності серби 19 грудня 1991 року заявили про створення в контрольованих ними районах власної Республіки Сербська Країна. До її складу увійшла кнінська Країна, Західна та Східна Славонія. Однак перші збройні сутички між хорватами та сербами сталися ще в березні 1991 року. Вони швидко переросли в кровопролитну міжетнічну громадянську війну.

У серпні 1991 року в конфлікт на боці сербів втрутилася регулярна Югославська народна армія, яка намагалася силою відновити «конституційний порядок» й утримати Хорватію в складі Югославської федерації. Цей період характеризувався найбільшими втратами та руйнуваннями й завершився 20 листопада 1991 року захопленням сербами міста Вуковар, який

упродовж 100 днів захищав невеликий гарнізон хорватських добровольців (оборона Вуковара є своєрідним хорватським Сталінградом). Після того, як на початку 1992-го обидві сторони домовилися про припинення вогню, до Хорватії були введені миротворці ООН. Вони розмістились у буферних зонах, які відокремлювали населені сербами райони від решти Хорватії. Таким чином, Загреб утратив контроль приблизно над чвертю території республіки. У руках сербів опинився найбагатший сільськогосподарський край – Східна Славонія, вони перекрили всі шляхи, які сполучали Загреб із приморською Далмацією, захопили три аеропорти, блокували судноплавство Савою та Дунаєм. Із 30 найбільших міст Хорватії в руках сербів було три (Вуковар, Петріня, Кнін), а ще 11 перебували в зоні ураження сербської артилерії.

За таких умов головним завданням Туджмана як глави молоді держави й верховного головнокомандувача стало відновлення її територіальної ціліс-

АДРІАТИЧНИЙ РАЙ. Наприкінці 1991 року хорватське місто-курорт Дубровник зазнало руйнувань через бомбардування Югославською народною армією. Сьогодні місто приймає мільйони туристів

11,8 млн

туристів відвідали Хорватію у 2008 році

ності. Професійний військовий, він приділяв велику увагу створенню боєздатної армії. В обхід міжнародного ембарго на продаж зброї до країн колишньої Югославії Хорватія одержала значну кількість озброєнь та бойової техніки. Головними постачальниками стали Німеччина, Австрія, Чехія та Аргентина.

У самій Хорватії налагодили виробництво стрілецької зброї, мінометів, гранатометів, деяких видів артилерійських систем, ракетних установок, бронетехніки. Військово-морський флот одержав ракетний корвет, сторожові кораблі та малий підводний човен. Для невеликої європейської країни, населення якої становило близько 5 млн осіб, це були великі досягнення. Сума в декілька мільярдів доларів, що її витратило хорватське керівництво на закупівлю зброї, свідчила про велику турботу про власні збройні сили. Лише за кілька років із загонів погано озброєних добровольців хорватське військо (а особливо його гвардійські частини) перетворилося на потужну бойову силу.

Зміцнившись, хорвати зважилися на повернення втрачених територій. За наказом президента Туджмана, 1 травня 1995 року хорватські підрозділи почали операцію «Спалах» (Vjesak) і швидко завоювали Західну Славонію. В перших числах серпня того ж року внаслідок операції «Буря» (Oluja) за кілька днів була повністю зайнята Кнінська Країна. Туджман пішов на рішучі кроки, попри резолюції Ради Безпеки ООН, власні домовленості з сербами та присутність миротворців. Східна Славонія також згодом перейшла під контроль Загреба, але вже мирним шляхом. Республіка Сербська Країна припинила своє існування, і територіальну цілісність Хорватії було відновлено.

Однак якою ціною? Сотні тисяч людей стали біженцями. Під час операції «Буря» до сусідньої Боснії втекло близько 180 тис. країнських сербів. Десятки тисяч людей загинули або дістали поранення. За офіційною статистикою, тільки з хорватського боку було 13 233 вбитих, 1149 зниклих безвісти та 33 043 поранених.

Збройні формування обох учасників конфлікту чинили злочини проти мирного населення. Хорватія зазнала великих руйнувань. Знищено близько 200 тис. будівель, підірвано мости, тунелі, промислові об'єкти, громадські будівлі. Постраждала індустрія туризму, одна з головних статей державного доходу. В 1992–1993 роках у країні було лише 10% відпочивальників від довоєнного рівня, й з-поміж них практично жодного іноземця. Війна повністю перекроїла етнічну карту Хорватії, яка стала тепер фактично моноетнічною державою, де представники національних меншин становлять 10% (зокрема серби 4,5%).

КУЛЬТ ОСОБИ

Перемога у війні, відновлення територіальної цілісності зробили президента Туджмана, за висловлюваннями хорватської преси, «великим кормчим» та «героєм усіх героїв». У 1995 році він став маршалом. Туджман перебував на вершині своєї слави. Про це свідчать результати виборів: у серпні 1992-го він упевнено перемагає на дострокових президентських виборах, а в червні 1997-го його переобирають на найвищу посаду в державі вже у першому турі. Успіхи демонструє й пропрезидентська партія HDZ, яка за результатами парламентських виборів 1992 року посіла 2/3 місць у парламенті, а на виборах 1995 року здобула понад половину депутатських мандатів.

Туджман створив у Хорватії режим особистої влади. Уряд перетворився на звичайного виконавця його волі, а Сабор дедалі більше нагадував «монархічний парламент», у якому пропрезидентська більшість покірливо ухвалювала потрібні рішення. Доля високих державних чиновників залежала від особистої відданості президентові. HDZ повністю злилася з машиною державного управління й проводила політику придушення інакомислення та жорсткого контролю над засобами масової інформації, маніпулювала національними почуттями хорватського населення. Однак стару однопартійну модель комуністичного зразка в Хорватії все ж таки відновлено не було.

Президента критикували за нечесну приватизацію, внаслідок якої значні матеріальні ресурси зосередилися в руках невеликої кількості наближених до влади людей. При цьому нові власники подекуди просто швидко розпродавали одержане майно. Адміністративно-територіальна реформа 1992 року замість запланованого зменшення бюрократичного апарату призвела до його збільшення. В країні зростали корупція та економічні злочини. В роки війни зміцніли та розширили свій вплив мафіозні клани, які здійснювали криваві розправи на загребських вулицях. Було чимало свідчень про те, що члени мафії зав'язали тісні контакти з владними структурами, передусім із поліцією та армією.

Наприкінці 1990-х погіршилася економічна ситуація. Фінансові афери, зокрема крах Дубровницького банку та викриття таємного рахунку дружини президента продемонстрували корумпованість і неморальність режиму. Страйки та мітинги робітників завершувалися подекуди сутичками з поліцією в центрі Загреба. Аби загасити незадоволення, влада швидко набирила закордонні позики, тож наприкінці 1999 року державний борг маленької Хорватії становив \$9 млрд.

КІНЕЦЬ ЕПОХИ

У 1996-му президент Туджман важко захворів. Після лікування в США, всупереч песимістичним прогнозам фахівців, він швидко одужав і повністю відновив свою працездатність. Але в листопаді 1999-го здоров'я президента знову різко погіршилось, і його поклали до лікарні. 10 грудня того ж року доктор Франьо Туджман, перший президент Республіки Хорватії, помер.

Після смерті свого беззаперечного лідера на тлі погіршення економічної ситуації правляча HDZ швидко втратила владні позиції. Її кандидат програв президентські вибори, а сама партія на парламентських перегонах 2000 року здобула 27%, вперше поступившись опозиції.

Та попри всю свою суперечливість, Туджман був сильним і авторитетним лідером, який привів Хорватію до незалежності, відстояв її територіальну цілі-

ність та державний суверенітет. Саме на цих наріжних каменях, закладених першим президентом, його наступники дали зводили будівлю нової Хорватії. До початкового проекту вони внесли суттєві корективи і відмовилися від авторитарних методів керівництва, перейшли до парламентської моделі республіки, лібералізували суспільно-політичне жит-

ВІЙНА ПОВНІСТЮ ПЕРЕКРОЇЛА ЕТНІЧНУ КАРТУ ХОРВАТІЇ, ЯКА СТАЛА ТЕПЕР ФАКТИЧНО МОНОЕТНІЧНОЮ ДЕРЖАВОЮ

45-те місце

посідає Хорватія в Індексі розвитку людського потенціалу ООН (для порівняння: Сербія – 67-ме, Словенія – 29-те)

тя, взяли курс на євроатлантичну інтеграцію Хорватії (1 квітня 2009 року країна стала членом НАТО, зараз тривають переговори про вступ до ЄС).

Озираючись на близьку й братню нам Хорватію, з якою Україна має чимало спільного, можна спробувати провести певні паралелі, знайти в нашій недавній минувшині своєрідного українського Туджмана. Людину, котру за масштабами своєї особистості, багатогранності й непересічності можна було б порівняти з хорватським лідером, який поєднував у собі стільки, здавалося б, взаємовиключних якостей – антифашиста й комуніста, генерала й політичного дисидента, науковця-історика, патріота, націоналіста, лідера нації, авторитарного вождя. Відповіді немає. ■

Про так звану державну двомовність у Білорусі

Автор:
Ніл Гілевич,
народний
поет Білорусі

Якщо ми хочемо бути вільними й незалежними, маємо дбати про консолідацію нації, бо тільки спільними зусиллями можна забезпечити свободу та незалежність. А що перш за все консолідує націю? Національна самосвідомість і мова. Без усенародної вірності рідному слову – про яку консолідацію нації можна говорити?! Об'єднати націю ми зможемо лише духом вірності Батьківщині, вірності рідній землі, рідній мові, культурі, власній національній історії, національним звичаям і традиціям. Для цього потрібно всіма силами чинити опір насильницькій русифікації та асиміляції. Знаменитий Макіавеллі мудро сказав: «Жоден народ не загинув від меча, але багато їх загинуло від асиміляції». В нас, білорусів, протягом цілих сторіч відбирали нашу мову, культуру й мистецтво, затирали нашу історичну пам'ять, знищували цінності, традиції, побут – усе, що визначало нашу національну ідентичність, наше етнічне обличчя, наш менталітет. Століттями нам убивали в голови, що нас узагалі ніколи не було й немає – всупереч очевидному й безсумнівному, всупереч правді дійсності, правді історії. В нас убивали інстинкт національного самозбереження. Вбивали і вбивають. Підле, цинічне вбивство живої душі народу триває. Вже більше десяти років у Білорусі відбувається один із найстрашніших, найбільш диких, найогидніших злочинів – у нас відбирають право на свою рідну мову, на свою білоруську школу, на білоруську книгу. Озирнімося, погляньмо навколо.

Електронні ЗМІ в Білорусі практично перестали бути білоруськими. Можете уявити хоч одну країну в Європі, де телебачення працює не мовою корінного населення, якого близько 80%? Таке навіть уві сні побачити неможливо! Можете уявити, щоб у всіх книгарнях та

газетних кіосках якоїсь європейської країни 99% видань було не мовою корінного населення, як це є в Білорусі? Та це ж абсурд! Можете уявити, щоб у якійсь європейській країні в жодному університеті не викладали мовою корінного населення, як це робиться в нас, у Білорусі? Ось вона – наша реальність, наша дійсність.

Чому Україна гарантувала собі велике майбутнє? Тому що зробила єдиною державною українську мову. Це було питання життя і смерті.

Цього прагнули й ми в Білорусі, й досягли. Але утримати завойоване не змогли. Все відійшло назад і навіть далі. Білоруських дитячих садочків не стало ні в містах, ні в селах (а

там починається формування людини-громадянина!). Останні білоруські школи переводять на російську мову (фактично, а не за офіційною статистикою). Всі обласні, сотні районних і багатотиражних державних газет стали російськомовними (навіть за часів Сталіна та Берії всі були білоруськими) і т.д., і т.д., і т.д.

У травні 1995 через так званий референдум про дві державні мови був виголошений смертний вирок мові білоруського народу, а отже – майбутньому білоруської нації.

Але господар, позбавлений права на свою мову в своєму ж будинку, хіба господар? Чия мова в законі – того й влада, той і панує. Яка трагічна помилка наших демократів-опозиціонерів, що

проблема мови для них – не проблема! «Дело не в языке!» – виголошували ще від початку перебудови. 1990, січень – приймається Закон «Про мови», білоруська записана в Конституції єдиною державною, відкрився простір для національного відродження. А вони – не задоволені. «Ну и напрасно так сделали! Два языка должны быть государственными!» 1994, березень – вдалося відстояти статус білоруської мови як єдиної державної. «Ну и напрасно! Это плохо для Белоруссии. И русский надо было сделать государственным». 1995, травень – через підлий референдум зробили й російську мову державною. І вони задоволені. «Вот и хорошо! Языковое равноправие! И никаких проблем». Більше десяти років минуло з того часу. І що? В Білорусі – рівноправність мов? І жодних проблем? Лише зовсім сліпі та глухі можуть говорити таке. Або люди, по суті, байдужі до долі білоруської нації. Чи вони не бачать, як за ці роки після референдуму винищена в Білорусі білоруська мова? Яким темпом увесь цей час шло й далі йде

«ЧОМУ УКРАЇНА ГАРАНТУВАЛА СОБІ ВЕЛИКЕ МАЙБУТНЄ? ТОМУ ЩО ЗРОБИЛА ЄДИНОЮ ДЕРЖАВНОЮ УКРАЇНСЬКУ МОВУ. ЦЕ БУЛО ПИТАННЯ ЖИТТЯ І СМЕРТІ»

«Немає для режиму Лукашенка страшнішого ворога, ніж білоруська мова»

викорінення білорусини з душі білоруса? Яким насильством іде зрощення та асиміляція, а фактично – неоголошена колонізація нашої Батьківщини? Все ще повідомляють: «Дело не в языке. В Австрии пользуются немецким, а живут хорошо!» Розраховуючи:

мовляв, дурні білоруси не знають, що німецька мова в Австрії – це і є рідна мова австрійців, що іншої мови в них не було й немає. І що ці спекуляції не стосуються великого слов'янського народу Білорусі, в якого споконвіку була і є своя власна мова. Але її душать!

Говорити, що дві державні мови в Білорусі – це добре, це правильно, – означає надавати потужну підтримку антибілоруському режимові.

Повторимо: єдине, що може врятувати білоруський народ від національної смерті – це мова. Тому попереду всіх важливих завдань сьогодні потрібно ставити одне: всі сили, весь розум і здібності – на повернення білоруській мові реального статусу державної! Все підпорядкувати цьому! Дати білоруську мову дітям у садочках, учням у школах, студентам у ВНЗ, солдатам і офіцерам у війську, службовцям у державних установах! Про це потрібно говорити з людьми Білорусі, саме про це! І піднімати людей на боротьбу – за це. Бо інакше годі й паркан городити. Бо інакше...

Свині ростуть швидко. Корови – теж. За будь-якого політичного режиму. Тож буде коліс у достатку й м'ясо, й сало, й масло. Звичайно ж – і хліб. І зростуть зарплати й пенсії. І буде за що купити одяг і взуття, і телевізор, і холодильник. Навіть автомобіль. Усе буде. Коліс. Усе...

Тільки Білорусі не буде. Білоруської Білорусі.

Білоруси, котрі були в листопаді та грудні 2004-го на майдані Незалежності, вам відверто скажуть, що вони пережили там – які мурашки по спині й спазми в

горлі, коли 500 тис. голосів на Майдані вигукнули: «Ще не вмерла Україна!» Їхня перша думка, перший висновок був: немає в світі такої сили, яка могла б заглушити цей усенародний хор, обезмовити цей народ! Мільйони громадян України в ті дні зрозуміли: ось тут правда, тут справедливість, наша національна та людська честь. Це зрозуміли й ми в Білорусі, особливо коли дивилися по телебаченню, як розпинались у своїй ненависті до української України деякі губернатори східних областей, яка люта зневага панувала на мітингах у Донецьку, Луганську... Зневага – проти кого й чого? Проти корупції? Проти соціальної несправедливості? Якби ж то! Проти того, що Україна хоче бути Україною – незалежною демократичною державою зі своїм власним національним обличчям і не дозволить у цей вирішальний час зробити з нею те, що зробили в листопаді 1996-го з незалежною Білоруссю.

Як же бути і що робити нам, щоб підготуватися й одного разу перемогти так, як перемогла Україна в 2004 році? Відповідь, на мою думку, може бути одна: потрібно поширити білорусини в Білорусі. Попереду всіх опозиційних сил – у серцях, у думках і в колонах під біло-червоно-білими прапорами – повинна йти Білорусь, а не «Изберите меня, и я вам дам такую жизнь!..» Один уже дав. Кричав, обіцяв, клявся – і дав! Зробив! Перед усім світом засвідчив: як і 75, і 50, і 30 років тому, так і сьогодні: немає для режиму страшнішого ворога, ніж білоруська мова, білоруська ідея, білоруська національна самосвідомість. Отже, це те, чого найбільше бояться. Отже, з цим і повинні йти назустріч майбутньому. Потрібно в усі куточки Білорусі нести білоруське слово, білоруську правду (а вона і є загальнолюдською, всенародною) – і завойовувати цим словом, цією правдою сумління душі. Нехай кожен свідомий молодий білорус скаже – та так, щоб почув Бог: «Я не хочу жити в російськомовній провінції, навіть такій багатій, як Австрія, – хочу жити в незалежній, демократичній білоруській Білорусі! Зробивши Білорусь білоруською, ми дуже швидко зробимо її і багатою!» ■

ФОТО: АР

Торуючи незалежність

Про ідеолога ОУН Лева Ребета розповідає його син Андрій, багаторічний працівник «Радіо Свобода»

Записала
Олена Чекан
Київ –
Мюнхен –
Київ

Фото:
Богдан
Родюк

БАТЬКИ

Моя мама Дарія Ребет – член Проводу ОУН, під час німецької окупації перебувала в підпіллі. Батька, Лева Ребета, разом із Ярославом Стецьком забрали до Освенціма. Я народився 1942 року у львівській в'язниці гестапо. Коли маму випустили, вона знову пішла в підпілля. Мій перший рік пройшов у Львові. Мав одну няньку, другу, третю. Інколи мама приїздила до мене. Потім мене перевезли до Стрия, де жила родина маминої мачухи. Я ріс і без мами, і без тата. Не знав, хто вони, й прізвища свого не знав,

лише ім'я – Андрій. У 1944 році за наказом Романа Шухевича нас із мамою переправили на захід, до Братислави, а батька тоді випустили з Освенціма. Ось у Братиславі він мене вперше й побачив. Мені було два роки.

Потім усією родиною ми перебралися до Відня, а згодом до Мюнхена. Наша сім'я була глибоко українська. Й хоча ми з сестрою ходили до німецьких шкіл, завжди почувались українцями. Тоді тут були українські суботні школи, церкви, діяли пластуни, різні молодіжні організації. Гімназію я закінчив у

Мюнхені, а потім учився в німецькому університеті й працював лаборантом, аби заробити на навчання. Мені виповнилося 15, як загинув батько, а сестрі лише шість.

Ні батько, ні мати ніколи не вважали себе якимись визначними політичними діячами, то були скромні інтелегентні люди. Ніколи не мали охорони, але, бачте, й Степана Бандеру охорона не врятувала... І все ж у нас була родина політиків. А як обидва батьки політики, то вдома інколи відбувалися такі політичні баталії, що й

тарілки літали над головами. Жили ми скромно, навіть бідно. Батько сам направляв черевики, бо не мали грошей комусь віддати, щоб відремонтували. В хаті то був просто тато, чоловік. Паном він ніколи не був. І товаришем був добрим. У 1951 році народилася моя сестра Оксана, й батько радо займався нею: скакала йому на животі, а він писав статтю. Він завжди писав під часовим тиском. У трамваї їхав чи пішки йшов – обмірковував свої статті.

У 1954–1955 роках дуже багато політичних друзів батька поїхали до Америки – тікали від злиднів: тут не мали з чого жити, ніякого заробітку. А батько з малим гуртком однодумців залишився. Видавав часопис «Український Самостійник», працював там шеф-редактором і більшість матеріалів дописував під різними псевдо, бо не було більше кому писати. Працював також у газеті «Сучасна Україна»: він туди рідко щось готував, був директором. Туди більше мама писала. А ще тато мав ступінь професора державного права й викладав в Українському вільному університеті.

Батько розробляв історичне, політичне й правове підґрунтя для становлення вільної незалежної України. Мій батько й усе його політичне оточення. Я зараз лишився останній, хто був тоді на процесі Богдана Сташинського. На запитання: «Чому ви вбили першого Ребета, а не Бандеру?» – той відповів: «Тому що Лев Ребет був небезпечніший для СРСР, ніж Бандера».

Батько пропагував еволюцію, а не революцію, тобто поступові зміни, а Бандера стверджував – без революції не буде України. А яка тоді могла бути революція? Батько вважав, що люди, які жили тоді в Україні, інколи ставали партійцями, бо не мали вибору. Інакше вони не могли б займатися своєю справою. Наприклад, письменники чи науковці. Вони не тільки рятувалися, але й рятували все, що могли – культуру, мову, науку, дітей своїх... А для Бандери всі, хто працювали з державою, з СРСР, ставали ворогами. Батько був правник із державного права, це його гасло: «Україна

поневолена, але суверенна держава, член ООН».

ОСТАННІЙ ДЕНЬ

Він відчував, що за ним стежать. Сташинський на процесі сказав, що двічі приїздив до Мюнхена й відслідковував, якою дорогою ходять батько. Тоді ж убивця зізнався, що батько його викрив – був старим підпільником. Сташинський на процесі здавався дуже відвертим і розповів, що Ребета мали викрасти, що в редакції «Українського Самостійника» працював один чоловік, нібито карпатець, а як потім з'ясувалося, кадебіст. До речі, я його добре пам'ятаю, пригадую, як він бавився з моєю сестрою. Сташинський розповів, що той чоловік мав з'ясувати, яким чином можна Ребета викрасти й чи можна примусити його співпрацювати з КДБ. Чоловічя зрозумів, що примусити не вдасться, і згодом зник.

12 жовтня 1957 року, то була субота, тато мав іти на роботу до редакції «Сучасної України», а я, окрім гімназії, ще брав того дня уроки на фортепіано. Була 10-та година, я сидів біля інструмента, щось тяжке повторював, а батько, вже вдягнений, раптом підійшов до мене й почав слухати, як я не дуже вправно граю. Кажу: «Тату, я це щойно розучую...» Це було дуже дивно, раніше він ніколи так не підходив. Здавалося, ніби він не хоче йти з хати, сидить біля мене й слухає... а я його все заспокоюю: «Та я вивчу!» Аж ось він піднявся, поклав мені руку на плече й каже: «Ну добре, коліть послухаю» – і йде до дверей. Мама викладала в українській суботній школі українську мову, літературу, історію. І тато повинен був швидко повернутися, щоб Оксану пильнувати: мала ще була, а мама мусила йти до школи. От мама з кухні й кричить: «Левку, ти коли прийдеш?» А він раптом: «А я не знаю, чи дійду». Так сказав...

У нас тоді телефону не було. Я десь вийшов на закупи. Приходжу, а в хаті мама й сусід, який мав телефон. Мама каже: «Тато вмер». Я залишився з сестрою, а сусід – у нього була машина – повіз маму туди, де це сталося. Мама розповіла мені, що на татовому обличчі вона побачила маленькі криваві ця-

ДАТА

З 3 лютого 1929 р. на Конгресі українських націоналістів у Відні було створено Організацію українських націоналістів (ОУН). У 1956 р. відгалуження ОУН (двійкарів) очолює Лев Ребет

точки. При розтині тіла так нічого й не знайшли – сказали, розрив серця, але письмово німецька поліція це не засвідчила.

ПРОЦЕС

Через два роки, 15 жовтня, загинув Степан Бандера. Вбив його той самий Сташинський. Ішлося про пістолет, схожий на автоматичну ручку (див. *Тиждень №42 від 16–22 жовтня 2009 року*). Під час пострілу скло розбивалося, й газ виходив. Ті цятки на татовому обличчі, які помітила

БАТЬКО ПРОПАГУВАВ ЕВОЛЮЦІЮ, А БАНДЕРА – БЕЗ РЕВОЛЮЦІЇ НЕ БУДЕ УКРАЇНИ

мама, залишилися від розбитої ампули. Сташинський розповів, що для вбивства Бандери йому дали пістолет із двома ампулами. Може тому, що Бандера мав охорону, й друга призна-

ДОВІДКА

Лев Ребет, видатний діяч й ідеолог ОУН, публіцист, правник. З березня 1912 року народився в місті Стрий на Галичині. Закінчив факультет права Львівського університету. З 1927 року – член Української військової організації. 1934–1938 роки – регіональний керівник Організації українських націоналістів.

Після проголошення 30 червня 1941 року у Львові відновлення Української незалежної держави – заступник прем'єр-міністра Ярослава Стецька, після арешту останнього – виконувач обов'язків прем'єр-міністра.

1942–1944 роки – в'язень концтабору Освенцім.

З 1945 року – в Мюнхені, обіймає керівні посади в ОУН.

З 1952 року – доцент, а з 1954-го – професор державного права Українського вільного університету.

Шеф-редактор часопису «Український Самостійник», співробітник газет «Українська трибуна», «Час» та «Сучасна Україна».

Автор багатьох наукових і публіцистичних праць у галузі політики, соціології та права.

Основні праці: «Формування української нації» (1951), «Теорія нації» (1956), «Світло й тіні ОУН» (1956).

12 жовтня 1957 року вбитий агентом КДБ Богданом Сташинським.

чалася для охоронця. Але того разу Бандера був сам, і Сташинський зі страху випустив йому в обличчя обидві ампули. Тоді теж забрали тіло на розтин, говорили, що це природна смерть, та коли все закінчили й почали розходитися, молодий асистент-лікар зауважив, що відчуває начебто запах мигдалю, запах ціаністого калію. А залишився запах тому, що Сташинський використав дві ампули. Цей випадок потім увійшов до наукової літератури з криміналістики.

Про процес ми дізналися з газет. Нам про нього не повідомили, нас нікуди не викли-

кали, ми самі подбали про участь у ньому. Процес відбувався в місті Карлсруе з 8 по 15 жовтня 1962 року в бункері без вікон. Мені тоді виповнилося 20 років. Обвинувачем виступав німецький уряд, а родини мали право сказати своє слово. Бандерівська сторона разом із американськими й українськими адвокатами з діаспори вимагали найсуворішого покарання, можливої страти, а ми з мамою вирішили інакше. Мама написала українською, а я переклав на німецьку заяву, що ми вважаємо, що вбивця не Сташинський, а Москва. Ми наполягали, що це по-

У ЧУЖІЙ ЗЕМЛІ.
Могила Лева та Дарії Ребетів на цвинтарі Вальдфрідгоф у Мюнхені

НАША РОДИНА НІКОЛИ НЕ МАЛА ОХОРОНИ, АЛЕ, БАЧТЕ, Й СТЕПАНА БАНДЕРУ ОХОРОНА НЕ ВРЯТУВАЛА...

літична справа, політичне вбивство. Сташинський був кадебіст, просто виконавець, солдат, який мав виконати наказ. А наказ на ці вбивства дала Москва.

Якби ви побачили Сташинського, як він видихнув, коли мати зачитала нашу заяву... За подвійне вбивство він дістав 8 років. У вердикті було сказано: «за дії, що призвели до смерті». А один із партії Бандери – він уже помер, тому не хочу називати його прізвища, на запитання німецьких журналістів: «Чому Ребета вбили раніше від Бандери?» – відповів, що це як на собаці випробували отруту: чи подіє, чи ні. Отака то була українська політична еміграція. Отакі міжусобиці. Хоча діти з різних таборів спілкувалися між собою й навіть дружили...

СОЛДАТ КДБ

Сташинський відсидів чотири роки в Німеччині, потім, кажуть, його забрали американці, зробили пластичну операцію. Він на дев'ять років старший за мене і, якщо живий, то вже літня людина під 80. Ані я, ані моя мама не мали до Сташинського ніякої ненависті. Ніякої відрази як до людини в нас до нього не було. Він був абсолютною жертвою обставин, а на процесі сам себе звинувачував і щиро розкаювався.

Сташинський мав за дружину німкеню зі Східного Берліна, й коли вони жили в Москві, то знайшли підслухувальну апаратуру в своєму помешканні. Вони чекали на дитину, й жінка хотіла народити її в Берліні. Але під час пологів дитина померла, тож Сташинському дозволили поїхати на похорон до Німеччини. Це було навесні 1962 року за два тижні перед спорудженням Берлінського муру. Вже тоді його дружина підготувала втечу до Західного Берліна. Вони пішли й здалися американцям. Ті їм не повірили й відправили до німців. Це було за канцлера Аденауера. Німці цілий рік скрупульозно вивчали показання Ста-

шинського, а потім призначили процес.

Усі газети світу вибухнули тоді заголовками: «Українець убивав українців». А моя мама в згаданій заяві написала, що недарма КДБ для вбивства вибрав саме українця. Це ще раз доводило, що то політична справа. До речі, родина Сташинського була в УПА. Його зловили й сказали, або будеш працювати на нас, або відправимо твоїх сестер і всю родину до Сибіру. Його сестри все одно опинилися в Сибіру, але він того не знав...

«РАДІО СВОБОДА»

Наприкінці Корейської війни, в 1951 році, американці вирішили розпочати масштабну антипропаганду проти комунізму як такого. Спочатку було створено «Радіо Вільна Європа» для так званих сателітів СРСР: Чехословаччини, Польщі, Угорщини, Румунії й Болгарії. На Югославію та Албанію трансляцію не вели: ці країни вважали менш комуністичними. Підкреслюю, йшлося не лише про боротьбу проти СРСР, а саме проти зміцнення комунізму.

Тоді ж відбулися переговори між американцями й представниками української еміграції – Степаном Бандерою, Левом Ребетом та іншими. Американці перебували під сильним впливом російських еміграційних кіл, насамперед НТС (Народно-трудовий союз). У тих колах боролися проти комунізму, проти більшовизму, але питання «Що буде з Україною?» там не поставало. Якраз тому українські націоналістичні партії відмовилися від співпраці з американцями. На неї пішли лише окремі люди.

Через два роки було прийнято рішення про необхідність антикомуністичного мовлення на територію СРСР. Для цього й створили «Радіо Свобода». Спочатку трансляції вели російською, потім додали ще 12 мов. Українська й білоруська редакції мали спільного американського шефа та окремо своїх шеф-редакторів. Разом із секретаркою це було семеро людей. Новини отримували від російської редакції російською мовою зазвичай на день пізніше подій, потім мусили робити з цього українську кальку

й давати її в ефір. Така ж ситуація була і з оглядом преси та іншими матеріалами. Звісно, співробітників української редакції це не задовольняло й дратувало. І тоді вони зважилися робити щось своє. Був історик, доктор наук Горбань, ось він і почав потроху розповідати про козацькі часи, Гайдамаччину тощо. Робив він ці передачі за матеріалами українського історика Олександра Оглобліна – сам писати права не мав. І так було досить довго. Спочатку передачі тривали півгодини на день, потім 45 хвилин, а далі й повтори з'явилися.

Коли я потрапив на «Радіо Свобода», а це вже 1974 рік, зі мною разом прийшло молодше покоління. Серед нас були ті, хто добре знав по кілька мов, тож ми домагалися самі готувати новини, не калькуючи російські. Російська редакція хіба відсотків на десять складалася з росіян, усі інші – євреї. Це вже була хвиля дисидентів, яких тоді почали випускати з СРСР. Дехто з них устиг відсидіти в таборах, інколи навіть разом із українцями, й тому часто вони знали українську мову. Дисиденти, як правило, сповідували інтернаціоналізм і дуже добре ставилися до нас, українців. Але наше бажання бачити Україну незалежною, наші доводи заганяли їх у глухий кут. Багато хто цього не розумів і не поділяв.

З-поміж співробітників російської редакції були й такі, котрі відверто займали антиукраїнську позицію й не маскували своєї зневаги. Наприклад, коли в Римі помер кардинал Йосип Сліпий, то в російських новинах сповістили, що помер адмірал Йосип Сліпий. Це було зроблено навмисне. Тоді ми почали збирати такі ляпи й доводили, що можемо самі робити новини. Ось так ми почали випускати новини, коментарі, огляди преси, потім зробили серію передач про Визвольні змагання 1917–1920 років, і крок за кроком домоглися мати свою повноцінну редакцію. До неї прийшли Анатоль Каминський, Богдан Нагайло, Роман Купчинський. Стало легше дихати, ми отримали можливість говорити нашу правду про українську історію й сучасність.

Дуже важливим нам видалося розповідати про опір тоталітарному режимові: ми давали в ефір інформацію про українських дисидентів, давали відозви Гельсинської групи, їхні документи. Американці винохували, де й коли не глушать, де слухали самі кадебісти, й передавали сигнал туди.

З-ПОМІЖ СПІВРОБІТНИКІВ РОСІЙСЬКОЇ РЕДАКЦІЇ «РАДІО СВОБОДА» БУЛИ Й ТАКІ, КОТРІ ВІДВЕРТО ЗАЙМАЛИ АНТИУКРАЇНСЬКУ ПОЗИЦІЮ

А ми найважливіші матеріали пхали саме в такий час. Думаю, що до 1989 року, коли «Радіо Свобода» вже перестали глушити, наша редакція відіграла значну роль в інформуванні українського суспільства. А коли Рух уперше організував акцію злуки, то ми в прямому ефірі говорили, де збираються люди.

Тоді я здобув право на щоденну трихвилинну передачу про нашу історію, – події вибрав за календарем. Потім запровадив курс історії України від Київської Русі до сьогодення – це 15 хвилин раз на тиждень плюс повтор. Ми всі тоді були дуже вражені, наскільки стало багато листів приходити з України. Раніше, за відомих умов, це й уявити було неможливо.

Згодом я готував також і окремі передачі на найактуальніші теми тривалістю 45 хвилин. Наприклад, Крим український чи російський? Це вже було за Кучми. Я взяв історію Криму від греків до козацької доби, розповідав про співпрацю козаків Хмельницького з кримськими татарами, відібрав деякі цитати з кримської російськомовної преси. Й документовано доводив, що Крим не російський, а татарський. І тому повинен мати татарську автономію. Коли Україна стала вільною, ми дуже раділи, та знали, що просто не буде. Намагалися в ефірі не висловлювати критичних думок, але ситуацію розуміли, мабуть, ліпше, ніж у самій Україні. Проте треба зауважити, що до проголошення незалежності України працювати на «Радіо Свобода», звісно, було набагато складніше... ■

У 1953 році було прийнято рішення про необхідність антикомуністичного мовлення на території СРСР. Для цього й створили «Радіо Свобода»

Інша ОУН

Націоналізмові часто приписують повну ірраціональність, зосередженість на культурі й мові. Однак насправді висока ідейність ОУН спиралася на ретельно розроблені політичні та економічні програми

Автор:
Володимир Панченко,
кандидат
історичних
наук

Історія розвитку економічних систем у період між Першою та Другою світовими війнами нерозривно пов'язана зі впливами націоналістичних принципів, ідей як у площині культури, так і економіки. Український націоналізм та його творці – провідники Організації українських націоналістів – не стали винятком із загальноєвропейського процесу. Вони були сучасниками цих подій і споживачами тодішніх теорій, а тому змогли сформувати власну економічну платформу, адаптовану до українських реалій. Відмінності треба було враховувати, бо використання ідей економічного націоналізму в Європі стосувалося політики слабких, але державних націй. Перед українцями, які були на той час нацією бездержавною, стояла подвійна мета: спочатку здобути власну державу, а потім втілити в життя розроблені на теоретичному рівні економічні моделі.

МІЖ КАПІТАЛІЗМОМ І КОМУНІЗМОМ

Зарубіжна наукова думка ще в I половині XIX ст. зверталася до питань економічного сувере-

нітету націй. Тоді німецький учений Фрідріх Ліст розробив нову економічну концепцію. Він виходив із очевидного факту, що світ надзвичайно різноманітний: у ньому є нації-велетні й карлики, є нації «просунуті» й не дуже. В такому світі «вільна торгівля» – головна ідея Адама Сміта, ідеолога капіталістичного устрою – неминуче перетворюється на панування найрозвинтішого, найсильнішого. Тому не можна встановлювати для всіх однакові правила.

Карл Маркс так само доводив – система вільної торгівлі шкідлива, бо обслуговує інтереси буржуазії розвинутих капіталістичних країн і є особливо небезпечною для колоній та держав, що розвиваються. Тож як економічну модель він запропонував комунізм – устрій, який не передбачає приватної власності на засоби виробництва. Основна світоглядна розбіжність між Лістом і Марксом полягала в різних ключових акторах світової політичної арени: для Маркса такими були класи, для Ліста – нації. Ліст стверджував, що кожна нація, для якої самостійність і самозбереження має хоч якусь ціну, змушена якомога швидше піднятися з нижнього рівня культури на вищий та максимально розви-

нути в межах своєї території землеробство, промисловість, мореплавство й торгівлю, тобто всю економіку. Ліст назвав цю доктрину економічним націоналізмом.

ЕКОНОМІЧНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ: ВЕРСІЯ ОУН

На розроблення економічної доктрини ОУН витратила близько двох років. Чотири економічні блоки – аграрний, промисловий, фінансовий та торговельний сформували в 1929 році єдину платформу ОУН.

Базовими стали такі принципи. Приватна власність не скасовувалася, хоча й не була собою священною короною, як в Адама Сміта. Держава була не метою (!), а інструментом, за допомогою якого український народ організує своє життя. Підґрунтям функціонування фінансової системи нової суверенної держави став незалежний від уряду та бізнесу Центральний банк. Принциповим моментом була вимога запровадити власну єдину стабільну валюту. Емісія грошей без забезпечення активами та товарами не передбачалася. Безконтрольну банківську ініціативу не допускали, оунівці обережно ставилися до спекулятивного капіталу, який

АДАМ СМІТ

ФРІДРІХ ЛІСТ

КАРЛ МАРКС

НАТХНЕННИК.
Свою економічну модель ОУН розробляло на ідеях Фрідріха Ліста

отримує прибуток не в реальному секторі економіки – промисловості та сільському господарстві. Частина націоналістів воліла залишити за банками виключно механічне обслуговування грошової системи, а частина – дозволити ринкове функціонування банків під державним контролем.

Податкову систему розглядали як таку, що стимулює виробництво та допомагає державі дотримуватися балансу прибутків у різних прошарків населення. Значну роль відводили іноземним позикам та іноземним інвестиціям, які давали можливість швидко розбудувати економіку нової незалежної України, при цьому планували повернути борги, зроблені попередніми урядами. Це різко контрастувало, наприклад, із позицією більшовиків, котрі боргів не визнали й тому фінансові ресурси на зовнішніх ринках залучити не могли.

Торгівля мала функціонувати з використанням ринкових механізмів, але з елементами державного регулювання – велика торгівля залишалася під контролем держави. Мита на імпорт носили протекціоністський характер, проте в галузях, які були конкурентоспроможними та орієнтованими на екс-

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ МАЙДАНЧИК.
У 1943 р. економічні теорії ОУН знайшли застосування на контрольованій УПА території Волині і Поділля з населенням 4 млн 212 тис. осіб.
Улітку 1945 р. подібним майданчиком стала т. зв. Перемиська повстанська республіка – три повіти Польщі, що перебували під владою УПА кілька місяців

порт, ОУН не передбачала застосовувати митні бар'єри. Торгівлю сільськогосподарськими продуктами передавали в приватні руки, а ось сировина та промислові товари – це парафія винятково державних підприємств.

Оунівці розглядали промисловість як стратегічну галузь. ОУН передбачала державну власність на заводи оборонного комплексу, важку промисловість, надракористування. Надзавданням держави ставала індустріалізація. Оунівські інтелектуали розуміли, що той, хто не йде динамічно вперед – неминуче відстає. Вони знали, що руда, якою багата українська територія, чи метал первинної обробки певний час даватимуть великі прибутки. Але головні зусилля незалежний уряд мав спрямувати на високотехнологічні ділянки. Таким чином можна було вирішити ще дві проблеми тогочасної України – забезпечити зайнятість для багатолюдного села та створити високотехнологічну військову промисловість.

Де на все це взяти гроші? На думку ОУН, іноземний капітал міг потрапити в Україну як через позички, так і через концесії. Проте держава зберігала за собою загальний контроль і не дозволяла закордонному власникові диктувати свою волю.

При цьому оунівці розуміли, що на той час українців найбільше цікавили не складні конструкції для розвитку промисловості, а земельне питання. В той час переважна більшість населення України, як і всієї Східної Європи, мешкала в селі. ОУН вирішила залишити в силі розподіл поміщицьких маєтків, що відбувся в результаті революції. Основою сільського господарства мусив стати середній господар. Держава не дозволяла ані концентрації землі в одних руках – лише від 2 до 20 га на родину, – ані подрібнення ділянок менше 2 га. При цьому націоналістичні аграрії усвідомлювали, що одноосібне господарство ще не здатне використовувати сучасні технології. Передбачалося, що держава надаватиме масову підтримку кооперативам, які формують території спільної обробки без втрати приватного власника.

Одразу після початку Другої світової війни оунівці планували на деякий час зберегти колгоспи, розраховуючи, що через цю систему державі буде легше отримувати продовольство, особливо в умовах бойових дій. Але похідні групи оунівців, які прийшли в підрадянську Україну, щоб установити українську державність, зіштовхнулися з цілковитим несприйняттям самого слова «колгосп». Плани пішли в небуття.

Що справді вдалося – провести аграрну реформу. На землях, звільнених від німецького окупанта, УПА почала втілювати теоретичні розробки довоєнного часу. Збиралася сільська громада й розподіляла землю – відповідно до кількості дітей, наявності робочих рук тощо. І це вперше, коли якась політична сила робила те, що обіцяла селянам. Чи не була такою затятою підтримкою УПА в західноукраїнському селі зумовлена тим, що селяни не хотіли йти в колгоспи та отримали з її рук найцінніше – землю? Чи не була такою жорстокою політикою НКВС-МДБ-КДБ стосовно українських повстанців через виразну економічну програму, котра стала справжньою альтернативою більшовизму й комунізму?

ВЗЯТИ НАЙЕФЕКТИВНІШЕ

Вивчення економічних програм, які передбачали втілити націоналісти, сьогодні має практичний інтерес. Індустріальні проєкти багатьох постколоніальних і посттоталітарних країн – Чехії, Польщі, Індії, Китаю – стали можливими саме через використання ними елементів економічного націоналізму.

Чи можливе використання доктрини економічного націоналізму нині? Цілком. Адже колоніальний, сировинний стан економіки за класикою політекономіки, за Фрідріхом Лістом, може бути подоланий лише завдяки зосередженню зусиль під кураторством та контролем держави й суспільства. Вільна торгівля потрібна, але виключно там, де це вигідно національній економіці. Розвинуті країни сьогодні активно користуються всіма можливостями цієї парадигми, хоча й озвучують відданість ідеалам Адама Сміта. ■

Життя після Крут

Як склалася доля учасників крутянського бою

Автор:
Ярослав Тинченко

29 січня 1918 року на підступах до Києва, під станцією Крути, зустрілися українські підрозділи Центральної Ради та більшовицькі війська, які йшли з Росії. Проти 420 український юнкерів, студентів та гімназистів виступало понад 4 тис. радянських вояків. Бій був тривалим і завзятим. Користуючись приємком, українські війська почали відступати зі станції Крути до своїх ешелонів. Більшості це вдалося. Але не всім. 27 студентів та гімназистів, які охороняли станцію, опинилися в полоні. Трохи згодом до радянських рук потрапили ще двоє українських прапорщиків, які прикривали відхід своїх частин. Відтак ці 29 героїв були розстріляні або замордовані. Згодом їх поховали на Аскольдовій могилі у Києві. А що сталося з рештою учасників бою під Крутами?

З ОКОПІВ ЗА ПАРТИ

Багато років поспіль через дивну та незрозумілу політичну кон'юнктуру більшість авторів стверджують, що начебто всі, хто побував у бою під Крутами, загинули. Але це неправда! Залишилися численні спогади учасників крутянських подій, у яких докладно описано, як вони відступали до своїх ешелонів, відстрілюючись на кожному кроці, як виносили вбитих, поранених і навіть кулемети. Крім тих, хто потрапив у радянський полон, на полі бою загинули ще 10–12 юнаків, тіла яких забрали до Києва.

Зокрема, 1-ша сотня Допоміжного студентського куреня Січових стрільців (2-га сотня під Крутами не була), яка на початку бою мала у своєму складі 116 добровольців, повернулася до Києва у складі близько 80 осіб. Майже половину сотні ста-

МИТРОФАН ШВИДУН (ПРАВОРУЧ).
Уродженець Ніжинського повіту,
учасник бою під Крутами, пізніше
поручник армії УНР

новили гімназисти 2-ї Української Кирило-Мефодіївської гімназії. Під Крутами загинуло лише восьмеро з них. Решта згодом взяли участь у боях із більшовиками на вулицях Києва, а потім у відступі українських військ на Полісся. У лютому 1918 року один із цих гімназистів впав на полі бою під Бердичевом. Решта вже у березні повернулися до Києва, де ще за кілька місяців успішно закінчили гімназію. Більшість юнаків залишилися на батьківщині й згодом оселилися у радянському Києві. Лише кілька з них вирішили не миритися з радянським пануванням і розділили долю Армії УНР. Зокрема, колишній учень 6-го класу Кирило-Мефодіївської гімназії Леонід Буткевич став старшиною Армії УНР, брав участь у багатьох боях із більшовиками. У 1921–1923 роках перебував у таборах інтернованих у Польщі, а потім, закінчивши інститут, ще багато років жив і працював у Франції.

Призабута доля й організатора Студентського куреня, вихователя Володимирського Київського кадетського корпусу полковника Василя Сварика. Саме він був командиром куреня. Сотник Петро Омельченко, якого розстріляли більшовики під Крутами, очолював лише 1-шу сотню куреня. Саме Сварика привів її рештки до Києва, з'явився у розпорядження командира куреня Січових стрільців і потім зі своїми студентами та гімназистами брав участь у вуличних боях із червоногвардійцями на Подолі. Оскільки Василеві було близько 60 років, він був змушений залишитися в Києві. Та восени 1919-го, коли білогвардійці зайняли Київ, вони мобілізували старого полковника. Згодом Сварика опинився у Криму, де в грудні 1920 року був страчений радянськими каральними органами.

УКРАЇНСЬКІ ЮНКЕРИ

Досить цікаво склалася доля юнаків (юнкерів) 1-ї Української військової школи імені Богдана Хмельницького. Майже всі вони залишилися на службі в Армії Української Народної Республіки. Тільки старший курс школи було підвищено до звань хорунжих уже навесні 1918 року, а юнаки молодшого курсу були

змушені чекати аж до 1921-го. Всі вони, звісно, формально вже були старшинами українських військ, але фактичного затвердження свого службового становища не мали.

Зі старшого курсу 1-ї Української військової школи варто згадати сотника Армії УНР Якова Рябоконию-Рогозу-Розанова, який походив із міста Цибулів, що на Київщині. Відважний старшина 1919 року служив у 1-му Українському полку морської піхоти, а 1921-го взяв участь у Другому зимовому поході на чолі з Юрієм Тютюнником. Після розгрому рейду Тютюнника Яків Рябоконию-Рогоза-Розанів уникнув полону й після того ще два роки брав участь у партизанській боротьбі з радянською владою. Помер у Польщі 1937 року.

Інший представник старшого курсу поручик Іван Грушецький у часи Визвольних змагань працював стройовим командиром у Спільній юнацькій школі, що готувала старшин для Армії УНР. Потім висвятився у священника. Був парохом православної церкви на Волині. У вересні 1939 року, в перші дні окупації Волині радянськими військами, його схопили й кинули до в'язниці. Помер Іван Грушецький у камері в серпні 1940-го...

ВИЗНАННЯ УКРАЇНОЮ

7 березня 1921 року Симон Петлюра звернувся до командувача Армії УНР генерала Михайла Омеляновича-Павленка з таким листом: «До мого відома дійшло, що в складі Української армії перебувають бувші юнаки 1-ї та 2-ї українських військових шкіл (хорунжих), що першими вступили в 1917 р. до українських старшинських, або українізувавши існували тоді російські юнацькі школи (як от бувшу Константинівську), або повівши боротьбу за створення власних юнацьких шкіл, незалежно од існуюваних тоді російських. Треба було мати велику мужність і готовність йти на жертву, щоби засвідчити свою відданість Батьківщині в боротьбі за незалежну Україну.

Юнаки згаданих шкіл виявили в цій справі великий активний патріотизм, ставши до лав рідного війська вже не покидали його. Не один з них кров'ю засвідчив честь українського во-

яки, а в боях під Крутами, на ст. Гребінка та в Києві, за захоплення арсеналу вписав славному сторінку в історію боротьби за нашу державність. Не покидали юнаки і далі рядів нашої армії, залишаючись по сей день в ній. Мною зауважено, що хоч багато з цих бувших юнаків перебуває на старшинських посадах і то не один рік, а більше, але з формального боку це становище їх не усталено, і вони, як раніш, так і на цей день не мають ще належних старшинських ранг.

Вважаючи таке становище не відповідним, пропоную Вам, з одержанням цього, на протязі трьох тижнів представити мені реєстр бувших юнаків 1-ї і 2-ї українських юнацьких шкіл (себто був. Константинівської і Збірної Української), перебуваючих в Армії УНР для надання їм першої старшинської ранги».

Наслідком звернення Петлюри було видання наказу військам УНР ч. 72 від 10 серпня 1921 року, яким усі колишні юнаки 1-ї та 2-ї Українських військових шкіл, котрі на той час служили в армії УНР, підносилися до старшинських звань. Про декого з них варто розповісти докладніше.

Так, уродженця села Монастирище Ніжинського повіту Митрофана Швидуна в бою під Крутами було поранено у праву ногу вище коліна. З поля бою його винесли товариші. Пізніше

420 •
українських
студентів вступило
у бій під Крутами

150
з їх числа
загибло,
в тому числі
розстріляно

29
полонених

ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ КРУТЯНЦІ ДОЛУЧИЛИСЯ ДО РІЗНИХ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМАЦІЙ

він брав активну участь у боях із більшовиками, воював на панцирних потягах «Стрілець» та «Вільна Україна». Незабаром дістав ще одне поранення – у ліве плече, внаслідок чого онімала рука. Став військовим інвалідом, але не полишав служби в Армії УНР. У міжвоєнний час мешкав у Луцьку, де був одним із керівників місцевої української громади.

Михайло Михайлик родом із села Глодоси, нині Кіровоградська область, був учасником Першого і Другого зимових походів, отримав поранення. Був

ЛЕОНІД БУТКЕВИЧ.
У буремних 20-х –
старшина Армії УНР

одним із перших, хто написав докладні спогади про бій під Крутами та свій бойовий шлях під час Визвольної війни. На жаль, здоров'я юнака було підірване військовими випробуваннями, і 1922 року він передчасно помер у Сарнах.

РОЗСІЯНІ ПО СВІТАХ

Слід згадати, що поміж колишніх учасників бою під Крутами було чимало лицарів «Залізного хреста за Зимовий похід і бої». Це, зокрема, Володимир Дзюблик, Василь Коваленко, Іван Митрусь, Семен Могила, Михайло Бензик, Левко Прядько, Петро Франчук та інші. Михайло Бензик, Василь Коваленко та Петро Франчук служили старшинами у легендарному Кінному полку Чорних запорожців. Вони вступили до нього, коли той лише створювався навесні 1918 року під назвою окремої кінної сотні 2-го Запорозького полку, і залишалися в його складі аж до 1923-го. Микола Кривопис і Гнат Мартинюк у 1920–1921 роках перебували в особистій охо-

роні Головного отамана Симона Петлюри. Перший із них згодом став інженером і помер у 1970-му в США, другий став священиком і загинув за невідомих обставин на Волині в 1943-му.

Багато хто з учасників бою під Крутами у 1920-ті роки здобув цивільний фах. Так, Микола Кірічок закінчив гідротехнічний відділ Української господарської академії у Подебрадах (Чехія), згодом працював інженером у Варшаві. Василь Коваленко також закінчив Українську господарську академію і став інженером-хіміком.

Один із крутян Сергій Захвாலинський, уродженець міста Носівка на Чернігівщині, здобув фах інженера, але потім за контрактом служив офіцером у польській армії. Ще в 1920-му, коли був старшиною Кінного полку імені Максима Залізняка, він уславився тим, що на чолі кінного роз'їзду з шаблею наголо взяв у полон цілу роту червоних солдатів.

Слід також згадати, що під час Другої світової війни ко-

СЕРГІЙ
ЗАХВАЛИНСЬКИЙ.
Старшина
1-го кінного
полку імені
Максима
Залізняка

лишні учасники бою під Крутами долучилися до різних українських військових формацій. Зокрема, колишній командир куреня 1-ї Української військової школи імені Богдана Хмельницького сотник Аверкій Гончаренко у 1943 році став одним з організаторів добровольчої дивізії «Галичина», а в 1945-му був одним із її керівників. У цій самій дивізії служив і колишній крутянин, чорношличник, лицар «Залізного хреста за Зимовий похід і бої» Петро Франчук.

Уже згаданий Митрофан Швидун 1941-го став організатором так званого Луцького куреня ОУН, багато бійців якого згодом опинилися у лавах Української повстанської армії. А Сергій Захвாலинський (псевдонім Орлик) у 1941-му очолював українські військові формування в Києві.

Останні з учасників бою під Крутами померли не так давно – у 1970–1980 роках. Їхні могили розкидані від Києва до Нью-Йорка. ■

Пам'яті полеглих

Моя позиція у Фінській війні (до 70-річчя)

Усе почалося, щойно нас «визволили» в 1939 році. Визволили нас, по суті, без війни. Принаймні так здавалося мені, п'ятикласникові Дружкопільської школи на Волині.

Але вже тоді підозрілим було те, що більшовики весь час когось визволяють. Звісно, я наслухався від старших, які знали, що більшовики «визволяють», а потім вивозять до Сибіру.

«Визволення» Литви, Латвії, Естонії для мене пройшло якось непомітно й незрозуміло. Та коли почалася війна советів проти Фінляндії, тут уже я не міг стояти осторонь і видав на уроці таку інформацію: «Російські дивізії гинуть по одній на тиждень».

– Звідки ти таке знаєш? – запитала мене вчителька.

– Я прочитав у газеті.

– То принеси завтра ту газету.

Тут не втрималася піонерка Хая Биків і поставила питання гостро:

– А чого він радіє, що наші дивізії у Фінляндії гинуть?

Мабуть, тоді я ще не розумів, із чого можна радіти й чи треба приховувати свої почуття. Наша вихователька Роза Цукерман (я в неї першим розв'язував задачі) пригасила політичну пильність:

– Звідки ти взяла, що він радіє? Він читає, може, не все розуміє.

Я приніс газету, де було «Спростування ТАРС». Там справді було написано: «За повідомленнями західних буржуазних газет, російські дивізії гинуть по одній на тиждень. Але все це спростовується».

Треба сказати, що й діти, й наші вчителі, ще польські, не знали советської політичної термінології. Що таке «ТАРС»? Що таке «спростування»? Тому справу зам'яли, а «повідомлення» визнали неясним.

А дівчинка, звичайно, вгадала мої настрої. І це було не так важко, бо то були настрої народу. Характерно, що ті настрої поєднувалися з переживанням за наших людей, яких мобілізували й кинули проти Фінляндії. Проте все одно українські селяни не бажали перемоги «своїх» у війні проти Фінляндії. Саме слово «визволення» висміювали.

Розповідали такий анекдот: «Ми вам простягнули руку допомоги. А ноги ви вже й самі простягнете».

Війна тривала 105 днів. Совети втратили близько 50 тис. вояків. Фіни перемогти не могли, але відстояли свою державу. Командирів розбитої дивізії енкаведисти розстріляли перед строем... 44-та дивізія, переважно українці, була розгромлена.

Фіни ніколи не хвалилися, але й ніколи не забували. 2004 року там відкрили «Монумент зимовій війні» – поле, вкрите великими каменями на згадку про полеглих. Там вирізняється обеліск – «Тисяча полеглих українців».

Цікаво, що колишній секретар Сталіна Борис Баженів, політичний утікач, почав формувати Російську народну армію проти більшовиків, і туди пішло багато полонених, зокрема українців. Минув рік, і справу «визволення» взяв у свої руки Адольф Гітлер. Потім естафету знову перехопив Іосіф Сталін.

Особисто я залишаюся в питанні Фінської війни на тих же старих позиціях.

Як багато нас, українців, поховано в північних снігах у страшному ХХ столітті. Та як мало пам'ятників поставлено на наших північних братських могилах. Окремого українського символічного хреста поставили не чужі люди, а Л. Костюк із Житомирщини «своєму ддові». Але

фіни, спасибі їм, згадали й поставили. І то вже іронія долі, що поставили не борцям і мученикам за волю України, а тим, хто був посланий завойовувати чужий край.

У нашій історії часто не можна провести межі між кинутими на освоєння й кинутими на завоювання... І перших, і других кидали на явну загибель, і то з таким розрахунком, щоб не залишилося слідів. А тут раптом – такі великі камені, та ще й із іменами... І, певно ж, тих імен не велено було згадувати не лише в пресі, а навіть удома, бо хіба можна згадувати про радянських воїнів, які загинули з поразкою, не повернувшись «визволителями»?!

А Камені пам'яті – то щось вічне, ще зі старозавітних текстів... ■

Автор:
Євген
Сверстюк,
президент
Українського
ПЕН-клубу

**У НАШІЙ ІСТОРІЇ ЧАСТО
НЕ МОЖНА ПРОВЕСТИ МЕЖІ
МІЖ КИНУТИМИ НА ОСВОЄННЯ
Й КИНУТИМИ НА ЗАВОЮВАННЯ...
І ПЕРШИХ, І ДРУГИХ КИДАЛИ
НА ЯВНУ ЗАГИБЕЛЬ**

Проти течії

Сашко Положинський про бізнес без шоу, гарантії успіху, неформат і засилля кон'юнктурно-корпоративних проектів

Записав
Богдан
Буткевич

Фото:
Макс Левін

«Я не хочу бути героєм України», – співає в одному зі своїх хітів Сашко Положинський. Так, він справді не отримав відповідного «нотаріально завіреного» почесного звання, проте його цілком можна вважати однією з визначних постатей українського культурного простору. Без лідера і засновника гурту «Тартак», відомого шоумена й теле-

ведучого, організатора акцій та програм «Наше Різдво», «Свіжа кров», співорганізатора громадського руху «Не будь байдужим», сучасна українська сцена була б надто прісною й інертною. Положинський подібний до музики, яку створює його гурт, – темпераментний, драйвовий, нестримний і децю категоричний. Не дивно, що розмова із Сашком вийшла емоційною та відвертою – зовсім

невідповідною тихій кав'ярні, де ми зустрілися.

Не володію жодним музичним інструментом. Слуху не маю, нот не знаю. Взагалі ніколи не мріяв стати музикантом. Максимум, що можу зграти, – якусь блатну пісеньку з трьох акордів. Слово «музикант» щодо мене є образливим для справжніх музикантів. Я артист, шоумен по життю. Мені

ном не вписувалася в поняття «серйозна професія».

Якщо працюєш, роби це на повну. Закінчивши виш, на прохання батьків кілька місяців попрацював маркетологом на заводі, куди мене влаштувала рідна тітка. Проте навіть тим працівникам, які були там до мене, не було чого робити, не те що мені. Ходив і дивився на те, як люди намагаються створити видимість роботи. Якщо чаювали, то півдня, якщо фотографувалися, то цілий день. Ненавиджу такий підхід. Не хочеш працювати – сиди і не рипайся.

«Тартак» був створений абсолютно спонтанно. Ніколи в житті не подумав би, що це стане моєю професією. Я мріяв про живий гурт, але ніяк не міг знайти в Луцьку таких музикантів. Адже хотілося, щоб люди розуміли мої музичні смаки, були достатньо професійні та візуально відповідали тому, що вони роблять на сцені. При цьому я висував ще одну вимогу, абсолютно нереальну в тих умовах, – щоб музиканти грали тільки в моєму гурті. Тому згодом довелося трохи змінити концепцію. А то був час, коли набирала популярності електронна альтернатива на кшталт The Prodigy та Chemical Brothers. І – досить наївно – захотілося створити щось подібне в Україні. Врешті-решт, маючи назву гурту та репертуар, у мене не було музикантів. Якось я випадково побачив оголошення про відбірковий тур фестивалю «Червона рута». І пішов писати заявку. Але ж там потрібно було вказувати й назви пісень, і повний склад команди. Тому я був змушений імпровізувати – повписував людей, із якими навіть не говорив, а потім уже спробував із ними домовитися. Фонограму до виступу я отримав за два дні до нього, з іще одним музикантом вдалося поговорити за день. А з третім до сьогодні не можу зустрітися. Кумедно, що цей чувак досі про все це нічого не знає.

Я від грошей не відмовляюся. Бо знаю, для чого вони мені треба. Чим більше в мене буде грошей, тим більше, сподіваюся, добрих справ я зможу зробити в

завжди хотілося робити якісь артистичні речі – в компанії друзів, у дорозі. І артистом я був завжди, попри невдалі спроби стати військовим і закінчення економічного факультету Луцького політеху. Хоча ще в ранньому дитинстві мати мені казала: «Будеш ким завгодно, тільки не артистом», адже «потрібно отримати серйозну професію». Артистична ж діяльність у моїх батьків жодним чи-

ній країні. Тож із тих грошей, що в мене є, частину витрачаю на себе, частину – на те, що вважаю цікавим, корисним і потрібним усім людям. Ніхто ніколи не запропонував мені стільки грошей, щоб я захотів відмовитися від своїх принципів. Мою підтримку не надто цінують у різноманітних політичних штабах. І я радію цьому, бо можу жити з чистим сумлінням.

Багато працювати – це не стовідсоткова гарантія успіху. Досить просто говорити про легке досягнення вершини тим, хто її вже досягнув. Мені, наприклад, у житті пощастило, і я не боюся цього визнати. Знаю чимало людей, які багато і, здавалося б, добре працюють, принаймні значно більше, ніж я. І які варті того, щоб стати відомими виконавцями, але ж не стали. Коли мене запитують, що робити, щоб стати відомим, завжди відповідаю: чітко розуміти, чого ти хочеш в цьому житті. Якщо ти впевнений, що музика чи будь-що інше – це справді твоє і воно для тебе на першому місці, то наполегливо працюй і чекай на свій шанс, який неодмінно дається всім, хто його прагне. І коли він справді випаде, то зроби все можливе, щоб його не прогавити. Якщо ж немає впевненості у тому, що це справді твоя доля, тоді шукай щось інше.

Співаю українською не з принципу – просто це моя рідна мова. Я нею думаю. Кілька разів пробував щось написати російською на прохання друзів – вийшло кумедно, з цього реально можна пореготати. А писати навмисно, щоб стати комерційно привабливішим, я не можу. І не хочу, що важливіше.

Грати «під катлету» – це огидно. Нещодавно ми відіграли концерт у невеликому київському клубі, не заробивши на цьому нічого, бо ті копійки «за вхід» не йдуть у жодне порівняння з гонорарами за справді комерційний концерт. Але ми кайфували, відспівали дві з половинно програми, дали виступити нашим прихильникам. Це по-справжньому, ти віддаєшся публіці так само, як вона тобі. А »

**ДИСКОГРАФІЯ
ГУРТУ
«ТАРТАК»**

Демо графічний вибух. – 2001

Система нервів. – 2003

Музичний лист щастя. – 2004

Гуляйгород. – 2005

Перший комерційний. – 2005

Сльози та соплі. – 2006

коли ти виходиш на сцену і бачиш тільки пики, які жууть і для яких ти лише фон, то на фіг воно треба. Це не означає, що ми не граємо на корпоративах, іноді буває. Але «Тартак» – достатньо некомерційна група, щоб нас запрошували тільки на ті вечірки, де хочуть саме нас і нікого іншого. За той гонорар, який ми вимагаємо за корпоративний виступ, досить легко можна знайти виконавців, які всюди блимають і з якими набагато менше мороки стосовно організації концерту. Як мінімум не потрібно виставляти живий звук.

Терпіти не можу того, що нам іноді підсовують під виглядом «європейських цінностей». Коли у нас здійнялася педофільська істерія, чомусь не згадали, що, за статистикою, саме середньостатистичний європеєць чи американець і є головним відвідувачем сайтів із дитячим порно. Елементарно, вони є найплатоспроможнішими. Мені дивно бачити в Києві плакати «Україна без расизму». Поки ці гасла не бачу, і расистом себе не відчуваю. Але таке враження, що мене постійно хтось провокує ним стати. Наприклад, в улюбленому мною футболі постійно нагадують, що «Футбол – без расизму». Коли за мою рідну «Волинь» із Луцька гарно грає чорношкірий, до нього жодних претензій. Якщо погано, то постає питання: навіщо він займає місце українського футболіста? Натомість коли мені постійно тичуть у пику: «Чувак, але ж ми без расизму», то я починаю дратуватися.

Мені до вподоби праві погляди. Щонайменше тому, що «праві» більше схоже на «правильні». А «ліві» – це і є «ліві». В історії надто багато прикладів, коли «свобода, рівність, братерство» призводили до найжахливіших диктатур.

Найбільша проблема українців у тому, що вони не хочуть проблем. Перефразовуючи Леніна, верхи в нас і можуть, і хочуть керувати по-старому, нічого не змінюючи, бо їм так вигідно. А ось низам усе по-барабану. Тільки-но починаєш виступати проти системи,

СТРАЖДАННЯ
МОЛОДОГО
ПОЛОЖИНСЬКОГО.
«Наша творчість –
неформат.
Адже у сучасній
Україні в ефір
може потрапити
лише пісня про
кохання»

автоматично створюєш собі проблеми. Незалежно від того, переможеш чи програєш, сам факт твого виступу гарантує труднощі по життю. Більшість людей у нас живуть за принципом «аби не було гірше». Це не зовсім те саме, що сакраментальне «моя хата скраю». Бо скраю вона може бути й тому, що тебе все влаштує зараз, за нинішньої системи. А ось «аби не було гірше» – це коли тобі погано, але ти такий заляканий і лінивий, що навіть ворухитися зайвий раз не хочеш.

Українська держава лише імітує захист самої себе. До органів, які мали б забезпечувати цей захист, через хабарництво і корупцію цілком логічне зневажливе ставлення. Якщо в нас є Національна рада з питань телебачення та радіомовлення, то вона має діяти нормально. А не так, що будь-який програмний директор будь-якої радіостанції відверто пояснює збільшення української музики в ефірі моніторингом цього органу, тобто чітко знає, коли про-

водиться перевірка. Під словосполученням «інтереси країни» наша так звана еліта розуміє лише свої особисті інтереси. До всіх ЗМІ, які повинні усе це викривати, мають прямий стосунок або внутрішні, або зовнішні політичні сили. Система досить проста: одні роблять, що хочуть, а інші їх обслуговують і прикривають. Влада розглядається як бізнес.

Україна постійно втрачає шалені гроші. Візьмімо музичну сферу. От яка вигода Україні від того, що весь музичний ефір російськомовний? Натомість наша країна має величезну вигоду від популярності українських артистів у Росії. Я двома руками за це – нехай люди роблять там бізнес, а зароблені гроші везуть в Україну. Але ж поки що все навпаки. Через шоу-бізнесові канали в Росію витікають просто космічні кошти. Звісно, це невигідно. Не кажучи вже про те, що російськомовний ефір робить усе українське вторинним. Адже все, що не вписується в інфор-

кривні – натомість до нас ніхто не іде. Потрібно залишатися на своєму місці, а не бігти поперед батька в пекло. Треба захищати власні інтереси. Це стосується й кожної конкретної людини, і країни загалом.

Яка країна – таке і шоу.

На думку наших людей, те, що нам показують по ТБ, – це справжнє шоу. Український шоу-бізнес – маленька підсекція світового шоу-бізнесу, що має з ним однобічний зв'язок. Тобто української присутності там немає. Від світового шоу-бізу наш відрізняється ще й тим, що «там», крім бізнесу, є й власне шоу, творчість. І ця творчість в усьому: написанні пісень, придумуванні назв, постановці танців тощо. Кожна людина, задіяна в західному шоу-бізнесі, – це творець у своїй галузі. Натомість наш шоу-бізнес абсолютно механічний, не творчий ні за формою, ні за змістом. В Україні більшість діячів цієї сфери – або успішні й талановиті підприємці, або здібні ремісники. Проте що-що, а робити бізнес в обох категоріях цих людей виходить прекрасно. Вони знайшли свою формулу, нішу й успішно її експлуатують. Уточнюю: формулу заробітку, який їх насправді і цікавить. Якщо когось це підходить, слава Богу, мені таке абсолютно не в кайф.

Російська мова в Україні зараз вигідніша за українську. Росія – це потужний ринок. Якщо наприкінці 1990-х ще можна було якось прорватися туди з українськими піснями, то тепер це майже нереально, за поодинокими винятками, що ще більше підтверджують правило. Співати російською – це комерція, розширення ринку збуту. Був пе-

маційний простір, так чи інакше стає маргінальним. Або візьмімо концерт Derezhe Mode, що незабаром відбудеться в Києві. Прекрасний гурт, я сам люблю їх слухати і ставлюся до них із повагою. Але ж їхній приїзд означає, що величезний кавалок українських грошей поїде за кордон. Без питань – якраз Derezhe Mode на це заслуговує, але ж із України потім ніхто не поїде до Англії й не поверне хоча б частину цих грошей. І так усюди. Ми продаємо метал, а потім купуємо вироби з нього і на цьому втрачаємо шалені гроші. Ми їздимо відпочивати за кордон і залишаємо там свої

БІОГРАФІЧНА НОТА

Сашко Положинський

Народився 28 травня 1972 року, у місті Луцьку. Освіта – вища економічна (економічний факультет Луцького державного технічного університету, спеціальність економіка підприємства) та військовий інтернат у Львові. У 1996 році разом із Василем Зінкевичем-молодшим організував гурт «Тартак», того ж року хлопці перемогли на фестивалі «Червона Рута». Три улюблені музичні гурти Сашка – «Bush», «Papa Roach» і «Тартак». Книжки, що справили найбільше враження – «Алхімік» Пауло Коельо, «Марія» Уласа Самчука та «Польові дослідження з українського сексу» Оксани Забужко. Улюблений вираз – «Треба жити так, щоб було добре мені, і при цьому нікому не заважати».

ДИСКОГРАФІЯ ГУРТУ «ТАРТАК»

ПоНеДілОК
(проект
Положинського
у складі
«Тричі»). – 2007

Kofein. – 2007

Опір матеріалів.
– 2009

DVD

De Video. – 2007

Збірки

Закліпані пісні,
або Бачили очі,
що купували. –
2006

Для тех
кто в пути. –
2007

ріод, коли українською було вигідно співати, коли українськомовні виконавці мали змогу виступати на різноманітних фестивалях. А виконання українською давало можливість потрапити на престижні конкурси, якими свого часу були ті самі «Червона рута» і «Перлини сезону». Було навіть певне сприяння з боку держави. Усе це відбувалося приблизно з 1995 по 1998 рік – до першої кризи, що вибила україномовних музикантів із колії. Саме відтоді розпочалася хвиля корпоративних проектів – для всіх артистів основним засобом заробляння грошей стали виступи на корпоративах. Помаранчева революція породила другу хвилю українізації. Але все це протрималося буквально рік – з 2006-го почалася зворотна реакція. На жаль, вона виявилася набагато активнішою і потужнішою від, умовно кажучи, другої української хвилі. Й цілковито нівелювала всі її досягнення.

Більша частина творчості «Тартака» є абсолютним неформатом. То по тексту не вписується, то «занадто агресивно». Цікава ситуація якось виникла з каналом «MTV Україна». Коли ми випустили кліп на пісню «Не кажучи нікому», без зайвої скромності, не найгірший в Україні, я запитав представників каналу: «А чому ви його не крутите? Адже все ясно, фірмово, драйвово – в чому річ?» У відповідь чую: «Ми вирішили не крутити політичних кліпів». «Гаразд, – кажу, – а чому ви тоді крутите кліпи гурту Linkin Park, де бігають антивоєнні, антиглобалістські демонстрації, лунають заклики до боротьби із системою тощо?» Відповідь на це запитання була просто шедевральною: «Так ніхто ж не розуміє, про що вони співають». У сучасній Україні в ефір може потрапити лише пісня про кохання. Якщо присутній якийсь жорсткий соціальний текст, то в ротацию твір може пролізти лише в разі присутності відповідної кон'юнктури. Як, приміром, сталося з нашою «Я не хочу», що вклалася в терміни Помаранчевої революції, до того ж її відеоряд було відзнято на основі тих подій. ■

Один у полі воїн

Воєнна драма, що змушує задуматися над вибором між пристосуванством і героїзмом

Стрічку молодого німецького режисера Флоріана Галленбергера «Джон Рабе» західні критики не дарма порівнюють зі «Списком Шиндлера». Як і в фільмі Стівена Спілберга, головний герой цієї драми – справді герой – людина, котра врятувала під час війни кілька сотень тисяч життів. Тема «нанкінської різанини» 1937 року й досі залишається нерозкритою до кінця і є конфліктною для Пекіна і Токіо. Джерела вказують на різну кількість жертв поміж мирного населення (від 200 тис. до 500 тис.), які загинули у військовій столиці Китаю від зброї солдат імператорської армії Японії. Джон (Йон) Рабе – німецький підприємець і член нацистської партії, що за підтримки іноземних лікарів, вчителів та місіонерів створив у місті зону безпеки, завдяки якій залишилися живими понад 200 тис. мешканців Нанкіна.

Флоріан Галленбергер стверджує, що сценарій стрічки заснований на нещодавно знайдених щоденниках Рабе, в яких той детально описав, як кільком людям під його керівництвом вдало-

«Джон Рабе». У кінотеатрах України з 28 січня

ся протистояти масовому винищенню китайців. Задля достовірності режисер також використав чимало документальних кадрів 1937 року. Йому вдалося майже непомітно вмонтувати ці фрагменти хроніки у загальну канву фільму. Попри досить скромний бюджет у \$20 млн (окрім Німеччини, до виробництва стрічки долучилися Франція і Китай), «Джон Рабе» вийшов масштабним і епічним фільмом, як і належить воєнним драмам. Приємно, що ретельна робота режисера й оператора підкріплена майстерною грою європейських акторів (Ульріх Тукур, Анн Консін) та американця Стіва Бушемі. Творцям стрічки можна хіба що закинути надмірний тиск на гля-

Анонси

31 січня, 18.00

«АННА»

Клуб «Жара»
(Харків, вул. Плеханівська, 134а)

Гурт «АННА» влаштує великий сольний виступ перед тим, як взяти перерву в концертній діяльності для запису другого диска. Шанувальники львівських рокерів уже встигли помітити, що новий матеріал суттєво відрізняється від дебютного «Карматрешу» послабленням соціальних мотивів і зосередженням на глобальних проблемах людської сутності. За майже вісім років існування гурт «АННА», що грає хардкор і ню-метал, став бажаним гостем чи не всіх українських фестивалів і «заслуженим» представником вітчизняної альтернативної сцени.

31 січня, 19.00

Beatles Jazz Time

Клуб Picasso
(Львів, вул. Зелена, 88)

Джазовий вечір, присвячений річниці останнього концерту The Beatles, відкриватиме молодий львівський гурт Beatlevs, а продовжить черкаський Cherkasy Jazz Quintet XL під керівництвом відомого джазового піаніста, бенд-лідера і продюсера Сергія Крашеніннікова. Віддаючи шану легендарній ліверпульській четвірці, музиканти записали 13 їхніх творів у джазовій обробці (по одному із кожного з 13 офіційних альбомів «бітлів»). За словами організаторів, програмі свята у стилі біт-біт плюс джаз не бракуватиме ні запальних ритмів, ні романтично-ностальгійних ноток.

2 лютого, 18.00

Презентація книжки

Книгарня «Є»
(Київ, вул. Лисенка 3а)

Нову книжку журналіста, поета-авангардиста Миколи Біденка «Ліки від смерті (Шизоаналіз)» представлятимуть сам автор; художник Володимир Биков, роботами якого оформлено книжку; журналістка, письменниця і поетеса Марія Влад; перекладач та автор післямови Леонід Кононович. За словами останнього, поезії Біденка справляють досить непросте враження: «Здається, автор обрав екстенсивний шлях, творячи вірші-роздуми, в яких думка бере гору над образом». Музичний супровід забезпечуватиме ансамбль старовинної музики «Козацька хорея».

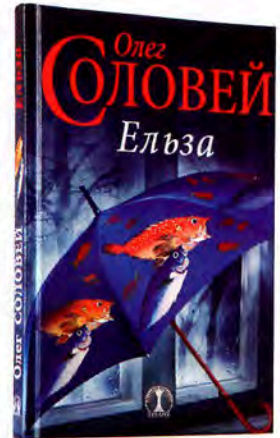
КНИГА

Богема Донбасу

Персонажі роману Олега Солов'я – традиційні для української прози представники богемі: письменники й художники, які, втім, ще нічого путнього не досягли. Однак вони «понад талант пиячать», хаотично любляться й уперто самозакохуються... І ніяк не можуть знайти свого місця у цьому жорсткому місті й житті. Є й особливості: автор змальовує дещо незнаний нами Донецьк – україномовний. При цьому за жанром «Ельза» – це не фантастика, а гротескно-реалістична проза, що орієнтується на попередників від Генрі Міллера до Олеса Ульяненка.

І якщо богема тут цілком упізнавана аж до дискусій на нетверезу голову щодо творчості Сергія Жадана й Оксани Забужко, то Донецьк постає зовсім незвичним і суперновим. Його топографія описана у Солов'я досить точно: «Скверик, що поміж проспектами Театральним і Гурова», всі ці вулиці, тусовочні кафе, які автор чомусь називає на старохарківський копил «каварнями».

Олег Соловей відомий нам як поет і науковець-філолог, «Ельза» ж – це перша його прозова книжка. У її назві – ім'я однієї з головних героїнь, учасниці богемних посиденьок. На відміну від мадам Боварі або Анни Кареніної, донбаська Ельза нічого не символізує й не уособлює. Хіба лише те, що на чорновутільному сході країни теж можлива ця богемна розкіш – писати майже беззмістовні й, либонь, навіть безсенсові тексти цікавою, пружною українською мовою. Що вже напевно має якийсь сенс.

Олег Соловей.
«Ельза», 2010

дацьке співчуття і дещо прямолінійний поділ на хороших та поганих. Однак коли йдеться про зображення збройних конфліктів із жорстким вторгненням, важко уникнути об'єктивної відчуженості. Фінал цієї біографічної історії людського подвигу не менш сумний, аніж її початок: Джон Рабе, повернувшись до Німеччини, зазнав не слави героя, а утисків і бідності. «Вчинивши щось хороше, не варто очікувати нагороди, адже людина має робити те, що їй підказує сумління», – так підсумував головну мораль стрічки режисер Флоріан Галленбергер.

Наталя Петринська

Ігор Кручик

3, 4 лютого, 20.00

ЇСАЇ VORBA

Клуби «ПроJazz»,
Gung'ю'buzz BAR
(Дніпропетровськ,
вул. Рогалева 126,
Донецьк, 6-р Шевченка, 3)

Польсько-український гурт визначає свій строкатий стиль як joc'n'roll (від румунського joc – танець, забава, веселощі). У стихійному музичному потоці вони поєднали етно, джаз і сучасну музику балканських весіль, мелодії циганів, угорців, румунів, греків, гуцулів, гуралів, південних слов'ян, надавши екзотичного неспізаного звучання

традиційним інструментам. На сьогодні гурт є відомим представником world-music-сцени. А ЇСАЇ VORBA перекладається як «щира мова» – так балканські цигани називають музику.

5 лютого, 19.00

Зірки світового модерну

Центр культури і мистецтв СБУ
(Київ, вул. Ірининська, 6)

На третьому концерті Міжнародного фестивалю сучасної хореографії виступатимуть одні з найяскравіших представниць стилю модерн: хореограф і балетмейстер, володарка 16 гран-прі міжнародних фестивалів танцю Еммануель Горда (Франція), яка представитиме сольну роботу Chamade, а також Сибріг Доктер (Швеція), педагог, керівник танцювальних проєктів із виступом Test.

Свою майстерність покажуть й українські колективи, зокрема джаз-балет Black O! Range, танцювальна компанія Lelio, центр Maluma&Takete.

До 9 лютого

«Витівки Творчого Духа»

Галерея «АВС-арт»
(Київ, вул. Воздвиженська,
106)

Народний художник України зі світовим ім'ям, який увійшов до британського списку 100 геніїв сучасності, представляє черговий період своєї творчості – «десятого Марчука». За словами митця, нові роботи циклу «Погляд у безмежність» можна зарахувати до абстрактного сюрреалізму. Безмежність для Івана Марчука – це нескінченність фантазії, що не вичерпується. Також до експозиції

увійдуть полотна попередніх етапів із майже чотиритисячного творчого доробку майстра, об'єднані назвами «Виходять мрії з берегів» та «Біла планета».

СЯЙВО СНІГІВ

Мандрівка на далекі північні Соловецькі острови — це нелегка подорож у часі

Автор:
Станіслав
Мінаков

На глуху північ, у лісі, на далекий архіпелаг у Білому морі тягне багатьох. Не тільки задля того, щоб пройтися на лижах по пухкому й товстому снігу, по дзвінкій кризі на тлі рідкісних пейзажів. Тут, на Великому Соловецькому острові, підіймається над водами монастир-фортеця. Це місце, пов'язане з багатьма духовними подвигами і стражданнями, — Соловки.

ЛЕТОВИЩЕ ПОСЕРЕД МОРЯ

Ні, щоб вирушити туди літньою порою, коли з північно-карельського містечка Кемь на Соловецькі острови ходять різноманітні судна — державні й приватні. Так-от же примха мандрівника: саме взимку! До речі, неподалік Кемі російський режисер Павел Лунгін знімав відомий кінофільм «Острів» (2006) — на тому місці, де в 1920–1930-х стояв пересильний табір, звідки ув'язнених баржами переправляли на Соловки.

Красиво злітає на лижах наш маленький літачок на борту якого із півтора десятка пасажирів,

навантажений також моїм наплічником і лижами. Хвилююче летить над білими морськими просторами й сідає на острівний аеродромчик неподалік Соловецького кремля.

Дивно, як узагалі можна приземлитися, а точніше присніжитися, на такий маленький утрабований клаптик землі посеред Білого моря. Як літак втрапляє з-під самого неба в цей засніжений прямокутник, незбагненно! Плюхається, як на череві, і когитися аж до кучугур, але пасажирів не верещать — народ північний, стриманий.

Після прибуття я оселився в готелі, розташованому тут-таки на території кремля, що функціонально поєднує в собі музей-заповідник і монастир. Готель радше паломницький, аніж туристичний, займає кілька колишніх келій із напівкруглими арками. Ці помешкання в епоху більшовицьких репресій використовували як камери для зеків. Тому аура тут складна, відчуття суперечливі, хоча й серйозні. Замислено сьорбаючи чай, раптом

здригнешся, коли в кутку порожньої кімнати рипне підлога.

ТЮРМА ГЕТЬМАНА КАЛНИШЕВСЬКОГО

Ці місця в Білому морі — за 165 км від Північного Полярного кола, на островах Соловецького архіпелагу — собі для молитов обрали в XV столітті православні подвижники Зосима, Саватій і Герман. Згодом церква уславила їх як чудотворців. Нині тут розташовується Спасо-Преображенський собор Соловецького монастиря.

Обитель спочатку отримувала дарунки від царя Івана Грозного: земельні угіддя (чомусь у Сумській волості України), дзвін, дорогоцінне церковне начиння. У роки ігуменства Філіпа Количева (1548–1566), майбутнього митрополита Московського, у монастирі стали будувати не лише з дерева, а й із каміння. Головні храми монастиря звели новгородські зодчі саме тоді.

Та митрополит Філіп був жорстким супротивником опричнини, критикував і самого царя, тож 1569 року прийняв муче-

ницьку кончину від руки царського опричника Малюти Скуратова – той власноруч задушив ієрарха церкви. Так розплачувалися тоді за опозиційність.

Протягом сторіч ані англійські, ні шведські, ні норвезькі ескадри, що припливали до цього архіпелагу, не змогли захопити соловецьку фортецю через стійкість монахів-оборонців, а також непробивні стіни, зведені з місцевих біломорських диких валунів і гранітних брил.

Звичайно, в іншу пору року можна було б пропливти човником по Великому Соловецькому каналу і протокам між островів, помилуватися рослинністю, яку тут здавна культивують ченці. Та зима нам дається для іншого. Тільки в цей час повною мірою можна відчуту тугу засніжених просторів і чорних дерев, предметно подумати про суворість подвигу давніх молитовників і страшну долю душ, які вікували в тутешніх казематах. Спробуй-но посидь на ланцюзі в кайданах чверть сторіччя, до самої смерті, як-от соловецький в'язень,

Близько
1 млн осіб
репресовано
на Соловках тільки
протягом
1923–1939 років,
у пік «червоного
терору»

Блакитний безум!
Море піді мною
і небеса —
куди не подивись!

Поет
Євген Плужник
загинув на Соловках
у віці
35 років

останній отаман Запорозької Січі гетьман Петро Калнишевський, який прожив тут, попри все, до 112 років.

ЗВІР СЛОН

Так само як для інтервентів, неприступними виявилися ці стіни й для в'язнів більшовицького режиму, які тут утримувалися й тисячами гинули. Приблизно з 1920-х років це святе молитовне місце опоганили лєнінці, воно перестало бути монастирем і почало називатися СЛОН – аббревіатура, що російською мовою розшифровується як Соловецький табір особливого призначення. Згодом, із 1937 року, його перетворили на в'язницю суворого режиму. На Соловки заслали ієрархів Російської православної церкви, ченців і священників, офіцерів та солдатів Білого руху. Комуністична влада відправляла сюди своїх політичних супротивників, неугодних їй представників творчої інтелігенції. З початку 1930-х на острові почали доставляти й розкуркулених селян із Росії, Білорусії, України.

Розбіжишся швидко на лижах у сонячну пречудову днину в бік грандіозної гідротехнічної споруди – рукотворної дамби завдовжки 1 км, що з'єднує острови Великий Соловецький і Велика Муксалма, – і раптово перечепишся поглядом об колючий дріт. А за ним залишки вертухайських вишок і кістяк барака, що зяє очницями вибитих вікон.

Чи не в ньому (або десь неподалік) згинули священник і вчений Павел Флоренський, філософ Лев Карсавін? Й цвіт української культури: Лесь Курбас, Гео Шкрупій, Микола Зеров, Микола Куліш, Валер'ян Підмогильний, Марко Вороний... Чи не тут гнув горба, тягаючи каменюччя, Дмитрій Ліхачов, тоді ще не академік російської словесності, а збирач словника кримінальної фєні? Так, десь тут. І ще сонми невідомих, за різними свідченнями, загалою близько мільйона, людських душ. А самі вертухай, начальнички? Вони теж нерідко міняли статус на зєківський і також гинули. У затоці стирчить із

льоду Уклінний хрест пам'яті жертв репресій.

Й усе ж віруючі зеки, попри страждання, які їм доводилося терпіти, всі приниження, вважали за велику честь жити й по-терпати на місці подвигів преподобних засновників Соловецької обителі.

СЕКИРНА ГОЛГОФА

Від Соловецького кремля до цієї гори заввишки 71 м відстань – 11 км островом. Бігти на лижах доводиться засніженою дорогою. Час від часу лижника обжене джиш або вантажівка, але рідко. Місця тут нелюдні. Якщо йти неспішно, за дві години можна потрапити на гору Секирну, на вершині якої відкрита північним нордам церква Вознесіння Господня. Скит на Секирній горі з'явився на згадку про чудо, яке побачив тут преподобний Саватій 1429 року: жінку два ангели сікли різками, примовляючи: «Тут не

БІЛЯ СТІН ТВЕРДИНИ. Навколо монастиря – типове життя російської глибинки, з поваленими парканами, без особливих побутових вигод

ЙОРДАНЬ. Хрест, прорубаний на Богоявлення у кризі Святого озера під баштою Соловецького монастиря

годиться жити звичайним людям – тільки ченцям».

У світловому барабані храму діє маяк. З південного сходу біля підніжжя колись стояла кашлиця, але вона збереглася лише на картині Миколи Нестерова «Мов-

чання» (1903). Навкруги сніги, але перед моїм внутрішнім поглядом завмер цей літньо-вечоровий нестеровський пейзаж. Недарма ж Нестеров зауважив: «Соловки – це місце, де Христос близько».

ЯК ДІСТАТИСЯ

Поїздом із Харкова до Москви (вартість плацкартного квитка – 430 грн), потім до Архангельська (плацкарт – 900 рублів, це приблизно 250 грн), а звідти літаком Ан-24 – на Великий Соловецький острів – 2240 рублів (620 грн) в один бік.

ДЕ ЖИТИ

Селище біля монастиря чимале, але не надто сучасне. Більшість його будівель ще монастирського або й табір-ного часу. На острові є міліція, лікарня і пошта, діє стільниковий зв'язок російських операторів. Є тризірковий «Соловки-Отель», кілька турбаз. Однак, мабуть, найпростіше оселитися у приватників: кімнати й ліжка здають практично всі місцеві мешканці за ціною 50–200 рублів (15–60 грн) з особи за місце.

ЗРОБЛЕНО ВРУЧНУ.
Льох у Ботанічному саду,
збудований ченцями з диких
морських валунів, – пам'ятка
архітектури XIX століття

У період Соловецького ГУЛАГу й репресій тут, у Вознесенському храмі, облаштували штрафний ізолятор. Це була каторга на каторзі. Рятуючись від лютих морозів, штрафники в неопалюваному храмі лягали спати щільними штабелями, і не всі, хто опинявся в нижніх рядах, доживали до ранку. На зорі заклакли трупи, як колоди, спускали із Секирної по спеціальному дерев'яному жолобу. Були тут у сталінських садистів й інші «розваги». Один із начальників СЛОНа приїжджав сюди на полювання: постріляти в'язнів.

Із Секирної гори відкривається чудовий краєвид на всі чотири сторони світу. Однак піднявшись сюди на лижах дорогою, що веде до храму, тепер мовчки дивлюся вниз, на дерев'яні сходи, вкриті снігом. Беру лижі й пішки поволі тихо йду вниз із «Секирної Голгофи».

ПО БІЛОМУ МОРЮ ЯКО ПО СУШІ

Один із п'яти проведених на Соловках днів, окрім бігання лісами, музейними експозиціями,

ВАРТО ПОБАЧИТИ

Спасо-Преображенський собор – духовна твердиня XV–XVI століть. Біля вівтаря похований гетьман Петро Калнишевський.

Баракі ГУЛАГу – свідки й учасники нелюдських умов життя та смерті соловецьких в'язнів.

Секирна гора – якщо нічого не знаєш про це місце, зверху захоплює озираєш засніжені околиці. Якщо ж довідався, спина крижанітиме не від холоду, а від жаху.

Північне сьйво – вабить не лише різними кольорами, а й своєю, так би мовити, статичною рухливістю, неочікуваними переживаннями електричних спалахів.

КРАЙ ПІВНОЧІ.
Далі за монастирським подвір'ям, аж до Полярного кола – крижана й снігова пустеля

відвідування церковних служб, я віддав походу не по суші, а по воді. Спершу гадалося, що маю хороший досвід подолання замерзлий водойм: бігав на лижах по Онезькому озеру, біля Кіжей, та й по річках поблизу Архангельська... Однак соловецька морська дійсність здивувала. Намірившись пройти 4 км «по морю яко по суші» до Малого Заяцького острова, на якому стоїть дерев'яна каплиця Андрія Первозваного, я одразу зіткнувся з тим, що йти заважали тороси величезного розміру. Довелося їх щораз обходити, даючи гак за гаком і неабияк гаючи час, сили і нерви. До того ж було похмуро, години за дві пішов сніжок, що позбавив будь-якої візуальної перспективи, а це на білій рівнині завжди загрожує цілковитою втратою курсу.

І що ж? «Раптово розверзлося небо», десь так! Просто переді мною, по курсу мого, вже майже напوماкки, руху, я побачив у небі сірий хрест каплиці над цибулинкою купола, а доквуж нього – райдужні концентричні кола! Справді, читали ми про чудернацькі оптичні ефекти в полярних широтах, викликані магнітною природою (на кшталт «гало»), але хто відповість, чому саме мені, у цей час і в цьому місці, явлено отаке? Це сяяння тривало з півгодини.

Якщо будете на Соловках, не забудьте постояти, притулившись спиною до валунів фортечного муру, тихо дивлячись у далечинь. І у вас назавжди залишиться відбиток цієї картини: Біле море, безкінечний простір і час... А якщо пощастить – радісні й тривожні спалахи північного сьйва. ■

Життя одне. Живи!

Феєрія
мандрів

Туризм. Відпочинок. Екскурсії. Авіаквитки.

Україна. Європа. Увесь світ!

м. Київ, вул. Гайцана, 8/9, © Арсенальна
тел.: (044) 501 01 82/83, 583 05 20
www.feerie.com.ua

№ 12/11 ДТАВ АД № 020121 від 14.02.2008

БЕЗПРАВ'Я В ХОЛОД

«Зимно, не піду», – вирішила я, вагаючись, чи нести назад до магазинчика щойно куплений кефір, термін вживання якого сплив два дні тому. Так само подумав потенційний виборець, обравши сидіння біля телевізора замість подорожі на дільницю назустріч морозному вітру. Саме тому я трітимуся некондиційним молочним продуктом, а третина українців, які не прийшли на вибори, ще п'ять років бідкатимуться, мовляв, «ми цього президента не обирали». А в газетах напишуть, що суворий клімат – головна перешкода на шляху створення громадянського суспільства в Україні. ■

Валентина
Кузик

АСОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ

Мій стаж блогера – майже сім років. За цей час я встиг пройти всі стадії сприйняття, спільні для будь-якої технологічної новинки: від ентузіастичного захоплення через нав'язливу залежність до поступового звикання та збайдужіння. Соціальні мережі теж змінювалися, перетворюючись із місця обміну цікавою інформацією на банальні рекламні майданчики. У результаті сьогодні я беру участь у семи соціальних мережах, користі від яких мінімум, проте кожна забиває мої поштові скриньки набридливим спамом. А отже, настав час скорочувати присутність в інтернеті – ставати менш соціальним. ■

Дмитро
Губенко

НЕВЧАСНИЙ ГЕРОЙ

За кілька тижнів до кінця каденції Віктор Ющенко надав Степанові Бандері звання Героя України. Для кожного нормального українця це довгоочікувана подія. Хоча без ложки дьогтю не обійтися. Цей титул за часів Віктора Андрійовича так девальював, що огидно бачити ім'я очільника ОУН поруч з іменами таких покидьків, як убивця шахтарів Звягільський чи «підрахуй» Ківалов. Гаразд, не будемо прискіпливими. Однак проти волі вилазить підленьке запитання: чому цього не зроблено п'ять років тому? Може, тому, що паралельно з цим присвоєнням Віктор Андрійович пообіцяв повернутися? Невже за рахунок героя, який завжди був невчасним? ■

Богдан
Буткевич

Дмитро
Рафаель

Інна
Завгородня

Наталя
Петринська

КИЇВСЬКІ ШАНХАЇ

Нічого не маю проти Шанхая як міста, однак стихійна торгівля і невпинне зростання все нових і нових кіосків у Києві викликають почуття щирої ненависті до тих, хто дає на це дозвіл. Лише за останній півроку на Контрактовій та площі Дружби народів виросло понад десяток цих естетично «неперевершених» витворів постсовкового мінімалізму. І проблема вже навіть не в естетиці, а в тому, що в годину пік пройти крізь це неподобство стає справжнім подвигом. Було б добре, якби одного дня кияни влаштували бойкот щодо недоречно встановлених кіосків і таким чином вижили цей «шанхай» із вулиць та площ рідного – колись культурного й чистого – міста... ■

МОЇ МАНДРИ

Я маю гіпотезу: якщо ти не подорожуєш світом, світ подорожує тобою. Погляньте хоча б на мене: останнім часом я якщо й подорожую, то переважно Україною. А як же світ? Подорожує крізь мене. У Львові я зустріла поляків, а трохи пізніше – мільйонів і дуже цікавих австрійців. У Києві подружилася з французами, а вже через них – із полькою, англійцем, канадцем. Так само у Києві спілкуюся з поляками й німцями, з ними ж листуюся. Ще є білоруси і росіяни, які періодично ні-ні та й вигулькуть звідкілься. А в Харкові я познайомилася з дівчиною аж із Камеруну! Катаючись у дитинстві на велосипеді повз бабів на лавочках, я помітила: їхати повз будинок на велосипеді не менш цікаво, ніж сидіти під будинком і дивитися на дорогу. ■

ЙОГО УКРАЇНА

Виставка Сергія Браткова в «ПінчукАртЦентрі» – справжня кунсткамера. Серія «Україна» – частина масштабного проекту, що анонсувався як перша персональна виставка харківського митця на батьківщині, викликає неприємні асоціації. Його Україна – це маніаки, діти-садисти, жінки-хвойди, брудний і сірий «індастріал», злидні й цілковита безвихідь. Ні, я не кажу, що нашу країну слід неодмінно «оспікувати» і зображувати щедрий край із молочними ріками і кисільними берегами. Я також урахуюю, що майстер провокації Братков не створює світлих і життєствердних проектів. Однак усе одно від його виставки залишається неприємний «похмільний» присмак, як від дешевого алкоголю. ■

**Взяв з собою за кордон
свій мобільний телефон?
і ДЗВОНИТИ будеш всім?
Тоді для тебе ТревелСіМ!!**

Тарифи

- безкоштовні вхідні у 64 країнах
- у 114 країнах вихідні дзвінки у межах \$0,39-\$1,00
- GPRS-інтернет від \$0,57 за 100 Kb
- абонплата відсутня
- плата за з'єднання відсутня

Зручність

- ТревелСімка працює у 177 країнах
- незмінний балтійський номер, що стає відомим до поїздки
- номер зберігається безстроково
- можливість приймати вхідні дзвінки на Ваш український номер
- зручні цілодобові тарифи

Додатково

- безкоштовна деталізація дзвінків Online
- "ТревелФакс": окремий балтійський номер для прийому fax2email
- "Експрес-Звіт": можливість перегляду Ваших витрат на екрані телефону
- "Локатор": можливість перегляду місцезнаходження абонента на карті
- "Переказ Коштів"
- "Передзвоніть Мені"
- "ТревелКурс": можливість дізнатися курс поповнення ТревелСімки з телефону
- "Мобільний Перекладач"
- "Мобільне Поповнення": просте поповнення ТревелСімки з телефону під час подорожі без використання комп'ютера, не потребує Інтернет-доступу
- бонуси в програмах лояльності "Панорама" (МАУ) і "Меридіан" (Аеросвіт)

Продукція

- стартовий пакет містить: ТревелСімку (за ціною \$9) та зручний для абонента баланс (від \$5)
- вибір гарних номерів
- поповнення будь-яким зручним способом
- безкоштовна доставка по Україні при замовленні продукції на суму від \$100

Країна перебування	Вихід \$	Вхід	Країна перебування	Вихід \$	Вхід	Країна перебування	Вихід \$	Вхід
Австрія	0,55	0,00	Італія	0,59	0,00	Туніс	0,75	0,25
Бельгія	0,65	0,00	Кіпр	0,39	0,00	Туреччина	0,55	0,00
Болгарія	0,75	0,20	Латвія, Литва	0,55	0,00	Угорщина	0,65	0,00
Велика Британія	0,59	0,00	Німеччина	0,59	0,00	Фінляндія	0,55	0,00
Греція	0,65	0,00	ОАЕ	0,65	0,00	Франція	0,59	0,00
Грузія	0,55	0,00	Польща	0,59	0,00	Хорватія	0,55	0,00
Єгипет	0,55	0,00	Росія	0,45	0,00	Чехія	0,55	0,00
Ізраїль	0,45	0,00	Словаччина	0,55	0,00	Швейцарія	0,69	0,00
Іспанія	0,59	0,00	Таїланд	0,85	0,25	Швеція	0,59	0,00

Тарифи станом на 30/12/2009р.

довідка та інформація про точки продажу:

(050) 800-1001 (044) 223-8008 (098) 800-1001

w.TravelSiM.ua

НАГОДИ
Листопад 2007

ІНТЕРВ'Ю
Листопад 2008

НАЙГОЛОВНІШЕ ЗА ТИЖДЕНЬ
ТЕ, ЩО ВАРТЕ ЕФІРУ

21:00
ЩОНЕДІЛІ

ЧАС

ПІДСУМКИ

з Тетяною Даниленко

5